

Верховний
Суд

ДАЙДЖЕСТ

правових позицій Великої Палати Верховного Суду

у справах, у яких ВП ВС відступила від висновків щодо застосування норм права у подібних правовідносинах, викладених в раніше ухвалених рішеннях ВСУ або ВП ВС, чи підтвердила їх

2018–2020 роки

Рішення, внесені до ЄДРСР за період з 01.01.2018 по 10.03.2020

ЗМІСТ

1. Справи, розглянуті в порядку адміністративного судочинства	3
1.1. Відступ від правового висновку ВСУ або ВП ВС	3
1.2. Підтвердження правового висновку ВСУ або ВП ВС	16
2. Справи, розглянуті в порядку цивільного судочинства	22
2.1. Відступ від правового висновку ВСУ або ВП ВС	22
2.2. Підтвердження правового висновку ВСУ або ВП ВС	60
3. Справи, розглянуті в порядку господарського судочинства	77
3.1. Відступ від правового висновку ВСУ або ВП ВС	77
3.2. Підтвердження правового висновку ВСУ або ВП ВС	93
4. Справи, розглянуті в порядку кримінального судочинства	107
4.1. Відступ від правового висновку ВСУ або ВП ВС	107
4.2. Підтвердження правового висновку ВСУ або ВП ВС	108

1. Справи, розглянуті в порядку адміністративного судочинства

1.1. Відступ від правового висновку ВСУ або ВП ВС

1.1.1. Спир за позовом органу державного архітектурно-будівельного контролю про зобов'язання знести за власний рахунок самочинно збудоване приміщення не пов'язаний з вирішенням питання щодо речового права, а є публічно-правовим і розглядається в порядку адміністративного судочинства

Велика Палата Верховного Суду відступила від висновку, викладеного у постанові Верховного Суду України від 15 листопада 2016 року у справі № 21-1959а16, про те, що за змістом ст. 177 ЦК України об'єкти самочинного будівництва належать до об'єктів цивільних прав, а тому спори за позовами органів державного архітектурно-будівельного контролю про зобов'язання знесення самочинного будівництва підлягають розгляду в порядку цивільного або господарського судочинства, оскільки такі спори не стосуються захисту прав, свобод та інтересів у сфері публічно-правових відносин, а пов'язані з вирішенням питань щодо речових прав.

Велика Палата Верховного Суду визначила, що, якщо право власності на нерухоме майно відповідно до закону підлягає державній реєстрації, право власності виникає з моменту державної реєстрації.

Таким чином, для того, щоб новостворене майно стало об'єктом цивільно-правових відносин, потрібно виконання трьох умов: 1) завершення будівництва; 2) прийняття до експлуатації; 3) державна реєстрація.

Доки ці умови не виконано, особа вважається лише власником матеріалів, обладнання тощо, яке було використано у процесі цього будівництва (створення майна) (ч. 3 ст. 331 ЦК України).

Вимоги особи, яка самочинно збудувала нерухоме майно, або заінтересованої особи, що не пов'язані з правом власності на ці будівлі, зокрема, про визнання права на матеріали, одержані при їх знесенні, підлягають розгляду судами на загальних підставах.

Отже, метою знесення об'єктів самочинного будівництва за позовом органів державного архітектурно-будівельного контролю є не перехід права власності на ці об'єкти, а приведення будівництва у відповідність до імперативних вимог публічно-правових норм, направлених на захист суспільних інтересів.

Спир, що не пов'язаний з вирішенням питання щодо речового права, а є публічно-правовим, оскільки виник за участю суб'єкта владних повноважень, який реалізовував у спірних правовідносинах надані йому чинним законодавством владні управлінські функції стосовно виявлення факту самочинного будівництва та усунення порушень шляхом знесення самочинно збудованих об'єктів містобудування належить до компетенції адміністративних судів.

Детальніше із текстом постанови Великої Палати Верховного Суду від 11 квітня 2018 року у справі № 161/14920/16-а (провадження № 11-251ап18) можна ознайомитися за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/73837586>.

Аналогічна правова позиція викладена в постанові Великої Палати Верховного Суду від 16 травня 2018 року у справі № 522/5487/17 (провадження № 11-373ап18) – <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/74266161>.

1.1.2. Особи, які працювали на посадах фармацевтів в аптечних кіосках, належних ФОП, за умови здійснення такої діяльності на основі ліцензій на провадження роздрібною торгівлі лікарськими засобами, незалежно від отримання цим аптечним закладом акредитаційних сертифікатів, мають право на зарахування стажу роботи на таких посадах до спеціального стажу, необхідного для призначення пенсії за вислугу років відповідно до Закону України «Про пенсійне забезпечення»

Велика Палата Верховного Суду відступила від висновку Верховного Суду України, викладеного у постанові від 17 вересня 2013 року у справі № 21-241а13, щодо зарахування до стажу, який дає право на пенсію за вислугу років на посадах провізорів, фармацевтів у аптеках, які офіційно набули статусу закладу охорони здоров'я на підставі державної акредитації.

Велика Палата Верховного Суду визначила, що особи, які працювали на посадах фармацевтів в аптечних кіосках, належних ФОП, за умови здійснення такої діяльності на основі ліцензій на провадження роздрібною торгівлі лікарськими засобами, незалежно від отримання цим аптечним закладом акредитаційних сертифікатів, мають право на зарахування стажу роботи на таких посадах до спеціального стажу, необхідного для призначення пенсії за вислугу років згідно з п. «е» ст. 55 Закону України «Про пенсійне забезпечення».

З 13 червня 2015 року законодавство України покращило становище для всіх осіб, які працюють в аптечних закладах на посадах, що дають право на призначення пенсії за вислугу років на пільгових умовах, незалежно від наявності державної акредитації такого закладу. Управління Пенсійного фонду України не зарахувало позивачці до спеціального стажу період роботи у належному ФОП аптечному кіоску, який державної акредитації не проходив.

Велика Палата Верховного Суду вважає вказану ситуацію подібною до ситуації аптечних закладів, які з 13 червня 2015 року не проходили державної акредитації і працівники яких, незважаючи на відсутність такої акредитації, отримали право на включення стажу роботи у цих закладах до стажу, який дає право на пенсію за вислугу років.

Віднесення стажу роботи до спеціального, що дає право на пенсію за вислугу років, лише за ознакою наявності державної акредитації аптечного закладу, яка з 13 червня 2015 року стала добровільною, має дискримінаційний характер, оскільки без об'єктивного та розумного обґрунтування передбачає поведінку у різний спосіб з особами, які перебувають у відносно схожих ситуаціях, – працювали чи працюють в неакредитованих аптечних закладах.

Тому незарахування позивачці до спеціального стажу періоду її роботи з 29 грудня 2001 року по 30 грудня 2006 року у належному ФОП аптечному кіоску, який державної акредитації не проходив, і зарахування іншим особам до такого спеціального стажу періоду їх роботи в аптечних закладах, які з 13 червня 2015 року не мають державної акредитації, буде виявом дискримінаційного ставлення держави до осіб, які перебувають у подібній ситуації. Об'єктивного та розумного обґрунтування різниці у ставленні до цих людей з огляду на вищевказані зміни до законодавства, що по суті покращили становище позивачки й інших осіб, які до 13 червня 2015 року працювали у неакредитованих аптечних закладах, немає. А наслідком такого різного поводження є порушення заборони дискримінації у зв'язку з реалізацією права на мирне володіння майном – призначеною пенсією за вислугу років.

Детальніше із текстом постанови Великої Палати Верховного Суду від 29 серпня 2018 року у справі № 492/446/15-а (провадження № 11-611апп18) можна ознайомитися за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/76596910>.

1.1.3. Спір щодо формування переліку вкладників, які мають право на гарантоване державою відшкодування коштів за вкладами за рахунок Фонду гарантування вкладів фізичних осіб у межах граничного розміру та затвердження реєстру вкладників для здійснення гарантованих виплат, є публічно-правовим та належить до юрисдикції адміністративних судів з урахуванням установленого законом граничного розміру відшкодування за вкладами

Велика Палата Верховного Суду відступила від висновку Верховного Суду України, викладеного у постановах від 16 лютого 2016 року у справі № 826/2043/15 та від 15 червня 2016 року у справі № 826/20410/14, щодо непоширення юрисдикції адміністративних судів на спори, які виникають на стадії ліквідації (банкрутства) банку.

Велика Палата Верховного Суду визначила, що спір стосовно права на відшкодування вкладів фізичних осіб за рахунок коштів ФГВФО є публічно-правовим, має окремий характер і стосується виконання окремої владної функції Фонду, а саме організації виплат відшкодувань за вкладами (п. 4 ч. 2 ст. 4 Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб»), і не є спором у зв'язку з процесом ліквідації банку.

На ці правовідносини не розповсюджуються норми ст. 12 ГПК України, а тому юрисдикція господарських судів на такі спори не поширюється. Відповідно до ст. 3 Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» Фонд є не органом державної влади, а установою, що виконує спеціальні функції у сфері гарантування вкладів фізичних осіб і виведення неплатоспроможних банків з ринку. Аналіз функцій Фонду, викладених у статтях 4, 26, 27, 37, 38 вказаного Закону свідчить, про те що Фонд бере участь у правовідносинах у різних статусах: з одного боку, він ухвалює обов'язкові для банків та інших осіб рішення, а з іншого, –

здійснює повноваження органів управління банку, який виводиться з ринку, тобто представляє банк у приватноправових відносинах з третіми особами.

Детальніше із текстом постанови Великої Палати Верховного Суду від 12 квітня 2018 року у справі № 820/11591/15 (провадження № 11-239апп18) можна ознайомитись за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/73500822>.

Аналогічна правова позиція викладена у постанові Великої Палати Верховного Суду від 18 квітня 2018 року у справі № 813/921/16 – <http://reyestr.court.gov.ua/Review/73837593>.

1.1.4. Спір за позовом фізичної особи про оскарження дій щодо зняття з реєстрації місця проживання у зв'язку з оскарженням користування і розпорядження майном (квартирою) відноситься до приватноправових та підлягає розгляду в порядку цивільного судочинства

Велика Палата Верховного Суду відступила від висновку Верховного Суду України, викладеного у постановках від 30 червня 2015 року та 1 березня 2016 року у справах № 21-1438а15 та № 825/1335/13-а, щодо належності до юрисдикції адміністративних судів спорів про визнання протиправними дій щодо зняття з реєстрації місця проживання.

Велика Палата Верховного Суду визначила, що спірні правовідносини пов'язані з правом користування та розпорядження майном, а саме квартирою, відносяться до приватноправових та підлягають розгляду за правилами ЦПК України. Оскільки вимоги до Департаменту Державної міграційної служби України в м. Києві є похідними від майнових, спір має вирішуватися за правилами цивільного судочинства.

Спирні правовідносини пов'язані з правом користування та розпорядження майном, а саме квартирою. Як встановлено судами попередніх інстанцій, ОСОБА_8 та ОСОБА_9 були зняті з реєстрації місця проживання у зв'язку з набуттям ОСОБА_10 права власності на спірну квартиру в порядку звернення стягнення на предмет іпотеки. Отже, предметом спірних правовідносин є майнові права на зазначену квартиру, вимоги ж до Департаменту Державної міграційної служби України в м. Києві є похідними від них.

Таким чином, спір має приватноправовий характер та підлягає розгляду за правилами ЦПК України. З огляду на суб'єктний склад сторін спору він має вирішуватися за правилами цивільного судочинства.

Детальніше із текстом постанови Великої Палати Верховного Суду від 12 грудня 2018 року у справі № 826/8687/16 (провадження № 11-1152апп18) можна ознайомитися за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/78680724>.

1.1.5. Рішення Виконкому про затвердження акта щодо визначення та відшкодування збитків власникам землі та землекористувачам, а також розміру таких збитків, не підлягає судовому оскарженню в порядку жодного судочинства

Велика Палата Верховного Суду відступила від висновку Верховного Суду України, викладеного у постанові Верховного Суду України від 10 жовтня 2017 року № 210/5803/13-а, згідно з яким спір у справі про скасування рішення щодо затвердження акта комісії з визначення розміру збитків, заподіяних власникам землі та землекористувачам, є приватно-правовими і вирішуються в порядку господарського (або цивільного) судочинства.

Велика Палата Верховного Суду визначила, що рішення органу місцевого самоврядування про затвердження акта щодо визначення та відшкодування збитків власникам землі та землекористувачам, а також розміру таких збитків, завданих внаслідок користування земельною ділянкою, не є рішенням суб'єкта владних повноважень у розумінні ст. 19 КАС, не зумовлює виникнення будь-яких прав і обов'язків для позивача, а тому вимоги про їх недійсність не підлягають розгляду як в порядку адміністративного судочинства, так і взагалі не підлягають судовому розгляду.

Обов'язковою умовою надання правового захисту судом є наявність відповідного порушення суб'єктом владних повноважень прав, свобод або інтересів особи на момент її звернення до суду. Тобто, у порядку адміністративного судочинства може бути оскаржене лише таке рішення, яке порушує безпосередньо права чи обов'язки позивача.

Оспорюваним рішенням Бершадської РДА, зокрема, затверджено акт про визначення та відшкодування збитків власникам землі та землекористувачам, розмір збитків, завданих ОСОБА_3 внаслідок користування земельною ділянкою.

Повноваження відповідача у цьому випадку обмежуються лише обчисленням розміру збитків у встановленому порядку. Що стосується відшкодування виявлених збитків, то вони не можуть бути примусово відшкодовані на підставі рішення Бершадської РДА. Такі збитки відшкодовуються у добровільному порядку або шляхом звернення до суду з відповідним позовом.

Таким чином, оскаржуване рішення не створює жодних правових наслідків для ОСОБА_3, а тому не може порушувати його права чи інтереси, а отже такі вимоги не підлягають розгляду як в порядку адміністративного судочинства, так і взагалі не підлягають судовому розгляду. Обраний позивачем спосіб захисту прав не сприяє ефективному відновленню порушеного права.

Детальніше із текстом постанови Великої Палати Верховного Суду від 12 грудня 2018 року у справі № 802/2474/17-а (провадження № 11-1081апп18) можна ознайомитися за посиланням <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/78589538>.

Аналогічна правова позиція викладена в постанові Верховного Суду від 12 грудня 2018 року у справі №501/463/15-а – <http://reyestr.court.gov.ua/Review/78680681>.

1.1.6. Викладач музичної школи є педагогічним працівником позашкільного навчального закладу, тобто працівником освіти, а тому стаж роботи викладачем та концертмейстером в дитячій музичній школі має зараховуватись до пільгового стажу осіб відповідно до Закону України «Про пенсійне забезпечення»

Велика Палата Верховного Суду відступила від висновку Верховного Суду України, викладеного у постанові від 25 травня 2016 року у справі № 419/794/15-а, щодо відсутності у викладачів музичних шкіл, які належать до закладів позашкільної освіти, права на отримання пенсії за вислугу років на підставі п. «е» ст. 55 Закону України «Про пенсійне забезпечення».

Велика Палата Верховного Суду визначила, що стаж роботи викладачем та концертмейстером у дитячій музичній школі має зараховуватись до пільгового стажу осіб у розумінні п. «е» ст. 55 Закону України «Про пенсійне забезпечення» при розгляді територіальними органами Пенсійного фонду України відповідних заяв про призначення пенсії навіть попри те, що зазначена посада прямо не передбачена Переліком закладів і установ освіти, охорони здоров'я та соціального захисту і посад, робота на яких дає право на пенсію за вислугу років, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 4 листопада 1993 року № 909.

Відповідно до законодавства України та враховуючи наявність у національному законодавстві правових «прогалін» щодо захисту прав людини та основних свобод, зокрема, у сфері пенсійного забезпечення викладачів у позашкільних закладах освіти, визначених у Конвенції, а також з метою реалізації положень ст. 46 Конституції України щодо недопущення обмеження конституційного права громадян на достатній життєвий рівень громадян України, що потребують додаткових гарантій соціального захисту з боку держави, Велика Палата Верховного Суду дійшла висновку, що викладачі позашкільних навчальних закладів, які входять до структури освіти України, мають право отримання пенсії за вислугу років.

Зарахування роботи на посаді викладача (у тому числі й у позашкільному закладі освіти) до спеціального педагогічного стажу не ставиться в залежність від того, було це основним місцем роботи особи чи за сумісництвом, за умови, якщо викладацька робота за сумісництвом займає не менше ніж 180 годин на навчальний рік, а також якщо працівникам підприємств, установ, організацій, які крім основної роботи працювали за сумісництвом на посадах науково-педагогічних або педагогічних працівників з обсягом роботи не менше ніж на 0,25 посадового окладу (ставки заробітної плати).

Детальніше із текстом постанови Великої Палати Верховного Суду від 30 січня 2019 року у справі № 876/5312/17 (провадження № 11-860апп18) можна ознайомитися за посиланням <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/79684887>.

Аналогічний висновок викладено у постанові Верховного Суду від 13 лютого 2019 року у справі № 233/4308/17 – <http://reyestr.court.gov.ua/Review/79883404>.

1.1.7. При обчисленні пенсії військовослужбовцям не враховується такий складовий елемент грошового забезпечення, як одноразові додаткові види грошового забезпечення, зокрема щорічні, щоквартальні, разові додаткові види грошового забезпечення, незалежно від того, чи сплачуються з вказаних видів грошового забезпечення єдиний соціальний внесок на загальнообов'язкове державне соціальне страхування

Велика Палата Верховного Суду відступила від висновку Верховного Суду України, викладеного у постанові від 10 березня 2015 року (№ 21-70а15), щодо застосування положень ст. 9 та ч. 3 ст. 43 Закону України «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб», що полягають у тому, що грошова допомога на оздоровлення, матеріальна допомога для вирішення соціально-побутових питань, індексація та одноразова грошова допомога при звільненні, з яких сплачено страхові внески на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування, відносяться до складу грошового забезпечення військовослужбовців, з розміру якого обчислюється пенсія.

Велика Палата Верховного Суду визначила, що Закон України «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб», який визначає умови, норми і порядок пенсійного забезпечення, зокрема осіб, звільнених з військової служби, та має на меті реалізацію цими особами, конституційного права на державне пенсійне забезпечення і спрямований на встановлення єдності умов та норм пенсійного забезпечення зазначеної категорії громадян України, передбачає включення до грошового забезпечення, з розміру якого обчислюється пенсія, лише щомісячні основні види грошового забезпечення, до яких належать: посадовий оклад, оклад за військовим званням, процентна надбавка за вислугу років, а також щомісячні додаткові види грошового забезпечення (надбавки, доплати, підвищення) та премії.

Тобто при обчисленні пенсії не враховується такий складовий елемент грошового забезпечення як одноразові додаткові види грошового забезпечення, зокрема щорічні, щоквартальні, разові додаткові види грошового забезпечення, крім щомісячних, або тих, що виплачуються раз на місяць.

Факт сплати єдиного внеску не є безумовною підставою для включення виплати, з якої цей внесок утримано, до грошового забезпечення, з розміру якого обчислюється пенсія, та має значення лише для включення до цього грошового забезпечення його видів з переліку, визначеного ст. 43 вказаного Закону, який є вичерпним.

Детальніше із текстом постанови Великої Палати Верховного Суду від 6 лютого 2019 року у справі № 522/2738/17 (провадження № 11-806апп18) можна ознайомитися за посиланням <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/80224649>.

1.1.8. Стягнення у судовому порядку з Державного бюджету України на користь платника податків заборгованості з відшкодування ПДВ є належним та ефективним способом захисту

Велика Палата Верховного Суду відступила від правового висновку Верховного Суду України, викладеного в постановах від 16 вересня 2015 року у справі № 21-881a15, від 17 листопада 2015 року у справі № 21-4371a15, від 2 грудня 2015 року у справі № 21-2650a15, від 20 квітня 2016 року у справі № 21-452a16, від 7 березня 2017 року у справі № 820/19449/14, щодо невизнання стягнення надміру сплаченого податку на додану вартість належним способом захисту порушеного права платника податків, визначивши, що саме стягнення з Державного бюджету України на користь платника податків заборгованості з відшкодування ПДВ є належним та ефективним способом судового захисту.

На момент розгляду справи такі способи захисту як зобов'язання контролюючого органу надати висновок про підтвердження заявленої платником податків суми бюджетного відшкодування або внести заяву товариства до Тимчасового реєстру заяв про повернення суми бюджетного відшкодування не призведуть до ефективного відновлення права платника податків, ефективним способом захисту, який забезпечить поновлення порушеного права позивача, є стягнення з Державного бюджету України через ГУ ДКС України на користь товариства заборгованості бюджету із відшкодування ПДВ та пені, нарахованої на суму такої заборгованості.

Детальніше із текстом постанови Великої Палати Верховного Суду від 12 лютого 2019 року у справі № 826/7380/15 (провадження № 11-778апп18) можна ознайомитися за посиланням <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/80427413>.

1.1.9. Рішення про недовіру голові райдержадміністрації (облдержадміністрації) є конституційно закріпленим, дискреційним повноваженням органу місцевого самоврядування, а тому може бути ухвалено незалежно від проведення обговорення цього питання за наслідками розгляду звіту голови райдержадміністрації (облдержадміністрації)

Велика Палата Верховного Суду відступила від висновку Верховного Суду України, викладеного у постанові від 3 квітня 2007 року у справі № 21-400во07, згідно з яким рішення про недовіру голові обласної державної адміністрації не може бути ухвалено без обговорення цього питання за наслідками звіту обласної державної адміністрації, оскільки таке питання пов'язане з припиненням його публічної служби на цій посаді.

Велика Палата Верховного Суду визначила, що право райради на висловлення недовіри голові райдержадміністрації не пов'язується з будь-яким юридичним фактом та не передбачає попереднього заслуховування звіту голови щодо його роботи на посаді.

Заслуховування звітів голів місцевих державних адміністрацій, їх заступників, керівників структурних підрозділів місцевих державних адміністрацій про виконання програм соціально-економічного та культурного розвитку, бюджету, рішень ради із зазначених питань, а також про здійснення місцевими державними адміністраціями делегованих їм радою повноважень і висловлення недовіри голові державної адміністрації є різними законодавчо визначеними процедурами, які не мають між собою причинно-наслідкового зв'язку.

При цьому ані в Конституції України, ані в законах України «Про місцеве самоврядування в Україні» та «Про місцеві державні адміністрації» не міститься посилань на підстави для висловлення недовіри голові райдержадміністрації або на необхідність створення будь-яких обов'язкових передумов для прийняття цього рішення, у тому числі щодо залежності висловлення недовіри голові відповідної місцевої державної адміністрації від результатів розвитку регіону, звіту голови місцевої адміністрації або інших факторів.

Крім того, Велика Палата Верховного Суду звертає увагу, що такі повноваження райради є дискреційними, а тому суд не має права втручатися у внутрішню компетенцію органу місцевого самоврядування і не може надавати оцінки мотивам райради, з яких вона виходила, висловлюючи недовіру голові райдержадміністрації. Тобто, спірне рішення райради може бути перевірено судом лише на предмет дотримання визначеної законодавством процедури його прийняття.

Детальніше з текстом постанови Великої Палати Верховного Суду від 27 березня 2019 року у справі № 688/3487/16-а (провадження № 11-1209апп18) можна ознайомитися за посиланням <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/81014009>.

1.1.10. Фізична особа – підприємець, яка мала право на пенсію за віком, але вибрала пенсію у зв'язку з втратою годувальника, має право на звільнення від сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування, оскільки вибір виду пенсії не позбавляє набутого права, що пов'язане з певним віком

Велика Палата Верховного Суду відступила від висновку Верховного Суду України, викладеного у постановках від 21 квітня 2015 року у справі № 805/949/14 (№ 21-90а15) та від 26 травня 2015 року у справі № 818/2082/14 (№ 21-228а15), щодо непоширення звільнення від сплати єдиного внеску на осіб, які отримують пенсію у зв'язку з втратою годувальника.

Велика Палата Верховного Суду визначила, що якщо фізична особа – підприємець мала право на пенсію за віком, але вибрала пенсію у зв'язку з втратою годувальника, має право на звільнення від сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування.

Частиною 4 ст. 4 Закону України «Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування» встановлено пільги

для всіх суб'єктів, які є пенсіонерами за віком, незалежно від того, на підставі якого закону особа набула статусу пенсіонера за віком, чи то на пільгових умовах, чи вона набула певного віку відповідно до ст. 26 Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування». Цією нормою не визначено обмежень щодо виду пенсії, яку повинна отримувати особа, що звільняється від сплати єдиного внеску.

Тож у випадку, якщо особі призначено пенсію в разі втрати годувальника, вона не втрачає право на пенсію за віком, а лише користується правом, передбаченим ст. 37 Закону України «Про пенсійне забезпечення», згідно з якою члени сім'ї померлого, для яких його допомога була постійним і основним джерелом засобів до існування, але які й самі одержували яку-небудь пенсію, мають право перейти на нову пенсію, та не повинна сплачувати єдиний внесок.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 10 квітня 2019 року у справі № 814/779/17 (провадження № 11-1379апп18) можна ознайомитися за посиланням <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/81573958>.

1.1.11. Позов про стягнення компенсації за неотримане продовольче забезпечення за час проходження військової служби є публічно-правовим і повинен вирішуватися в порядку адміністративного судочинства

Велика Палата Верховного Суду відступила від висновку Верховного Суду України, викладеного у постановках від 10 квітня 2018 року у справі № 14-62цс18 та від 13 червня 2018 року в справі № 161/13250/17 про те, що неотримання особою речового майна (військової форми, одягу) за час проходження служби та під час звільнення в запас, а також відповідної компенсації за це майно, стало причиною позбавлення права власності позивача, зокрема, володіти, користуватися й розпоряджатися об'єктом власності (грошовими коштами), а отже звернення позивача до суду з позовом про відшкодування майнової та моральної шкоди та стягнення грошової компенсації за недоотримане речове майно спрямоване на відновлення його майнового стану (порушеного права власності та ліквідації збитків, заподіяних його інтересам), на захист якого спрямовані засоби та норми, визначені саме цивільним і цивільним процесуальним законодавством.

Велика Палата Верховного Суду визначила, що спір про стягнення компенсації за неотримане продовольче забезпечення за час проходження військової служби фактично виник між особою, яка проходила військову службу, та суб'єктом владних повноважень, а отже, є публічно-правовим.

За таких обставин цей спір повинен вирішуватися не в порядку цивільного судочинства, а за нормами КАС України.

Детальніше з текстом постанови Великої Палати Верховного Суду від 12 вересня 2018 року у справі № 2-а-3097/2007 можна ознайомитися за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/76912505>.

1.1.12. Спори за позовами осіб, які не були заявниками вчинення реєстраційних дій, до державного реєстратора про скасування його рішень чи записів у державному реєстрі стосовно державної реєстрації речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень є приватноправовими та не підлягають розгляду в порядку адміністративного судочинства.

Велика Палата Верховного Суду відступила від власного висновку, викладеного у її постановках від 4 квітня 2018 року у справах № 817/567/16 та № 826/9928/15, від 10 квітня 2018 року у справі № 808/8972/15, від 16 травня 2018 року у справі № 826/4460/17, від 23 травня 2018 року у справі № 815/4618/16, від 5 червня 2018 року у справі № 804/20728/14, від 12 червня 2018 року у справі № 823/378/16, від 13 червня 2018 року у справах № 820/2675/17 та 803/1125/17 щодо належності до юрисдикції адміністративних судів спорів за позовами осіб, які не були заявниками вчинення реєстраційних дій, до державного реєстратора про скасування його рішень чи записів у державному реєстрі стосовно державної реєстрації речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень.

Велика Палата Верховного Суду визначила, що в зазначеній категорії справ вирішуються спори про цивільне право між особами, які вимагають скасування державної реєстрації, й особами, за якими зареєстровано право чи обтяження. А тому мають розглядатися судами господарської або цивільної юрисдикції залежно від суб'єктного складу сторін спору.

Детальніше з текстом постанови Великої Палати Верховного Суду від 4 вересня 2018 року у справі № 823/2042/16 можна ознайомитися за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/77969515>.

Аналогічна правова позиція викладена в постанові Верховного Суду від 2 жовтня 2019 року у справі № 814/2030/17 – <http://reyestr.court.gov.ua/Review/84788884>.

1.1.13. Спори за позовом суб'єкта владних повноважень про стягнення грошових коштів з особи, яка перебувала на публічній / державній службі, підлягають вирішенню в порядку адміністративного судочинства.

Велика Палата Верховного Суду відступила від власного висновку, викладеного у її постановках від 10 квітня 2018 року у справі № 533/934/15-ц, від 20 червня 2018 року у справі № 815/5027/15, від 3 жовтня 2018 року у справі № 755/2258/17 щодо того, що спори за позовом суб'єкта владних повноважень про стягнення збитків/відшкодування шкоди, завданих особою, що перебуває або перебувала на державній/публічній службі, має вирішуватися за правилами цивільного судочинства.

Велика Палата Верховного Суду визначила, що указані спори підлягають вирішенню в порядку адміністративного судочинства як такі, що пов'язані з питаннями реалізації правового статусу особи, яка перебуває на посаді публічної служби, від моменту її прийняття на посаду і до звільнення з публічної служби, зокрема, й питаннями відповідальності за рішення, дії чи бездіяльність на відповідній посаді, що призвели до завдання шкоди/збитків, навіть якщо

притягнення її до відповідальності шляхом подання відповідного позову про стягнення такої шкоди/збитків відбувається після її звільнення з державної служби.

Детальніше з текстом постанови Великої Палати Верховного Суду від 5 грудня 2018 року у справі № 818/1688/16 можна ознайомитися за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/78750846>.

1.1.14. Спир про стягнення витрат, пов'язаних з утриманням особи під час навчання у вищому навчальному закладі МВС, яка у подальшому перебувала на публічній / державній службі, підлягає вирішенню в порядку адміністративного судочинства

Велика Палата Верховного Суду відступила від власного висновку, викладеного у її постановках від 14 березня 2018 року в справі № 461/5577/15-ц, 31 жовтня 2018 року у справі № 820/5761/15, про те, що спір про стягнення витрат, пов'язаних з утриманням особи під час навчання у вищому навчальному закладі МВС, яка у подальшому перебувала на публічній/державній службі, не стосується проходження відповідачем публічної служби в органах внутрішніх справ, а пов'язаний з невиконанням ним умов цивільно-правової угоди, а отже зазначена категорія спору має вирішуватися судами за правилами ЦПК України.

Велика Палата Верховного Суду визначила, що указані спори підлягають вирішенню в порядку адміністративного судочинства як такі, що пов'язані з питаннями реалізації правового статусу особи, яка перебуває на посаді публічної служби, від моменту її прийняття на посаду і до звільнення з публічної служби, зокрема, й питаннями відповідальності за невиконання договору підготовки фахівця, що призвели до відшкодування фактичних витрат, пов'язаних з утриманням у навчальному закладі, навіть якщо подання відповідного позову про відшкодування витрат відбувається після її звільнення з державної служби.

Детальніше з текстом постанови Великої Палати Верховного Суду від 12 грудня 2018 року у справі № 804/285/16 можна ознайомитися за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/78977494>.

1.1.15. Непроведення або несвоєчасне проведення атестації робочих місць власником підприємства не може бути підставою для відмови у призначенні пенсії за віком на пільгових умовах. Відповідальність за таку атестацію покладається на власника підприємства.

Велика Палата Верховного Суду відступила від висновків Верховного Суду України, викладених у постановках від 10 вересня 2013 року у справі № 21-183а13, від 25 листопада 2014 року у справі № 21-519а14, від 10 й 17 березня 2015 року у справах № 21-51а15, та № 21-585а14, від 14 квітня 2015 року у справі № 21-383а14, від 2 грудня 2015 року у справі № 21-1329а15, від 10 лютого 2016 року у справі № 21-5432а15 та від 12 квітня 2016 у справі № 21-6501а15, щодо відсутності

підстав для призначення пенсії на пільгових умовах з огляду на відсутність результатів атестації відповідного робочого місця за умовами праці.

Велика Палата Верховного Суду визначила, що роботодавець, який використовує найману оплачувану працю, зобов'язаний створювати безпечні та здорові умови праці, а за неможливості цього – поінформувати працівника під розписку про такі умови праці, а саме про наявність на робочому місці, де він буде працювати, небезпечних і шкідливих виробничих факторів, які ще не усунуто, та можливі наслідки їх впливу на здоров'я. Окрім того, роботодавець зобов'язаний поінформувати працівника про пільги і компенсації за роботу в таких умовах відповідно до чинного законодавства і колективного договору, в тому числі право на призначення пенсії за віком на пільгових умовах або за вислугу років.

Особи, які зайняті на роботах із шкідливими і важкими умовами праці за Списком № 2, але з вини власника на таких підприємствах не було проведено атестацію робочого місця, мають право на зарахування стажу роботи на таких посадах до спеціального стажу, необхідного для призначення пенсії за віком на пільгових умовах Списком № 2, відповідно до п. «б» ст. 13 Закону України «Про пенсійне забезпечення».

Цей висновок є також застосовним і щодо осіб, зайнятих на роботах із шкідливими і важкими умовами праці за Списком № 1.

При цьому на працівника, зайнятого на роботах із шкідливими і важкими умовами праці, не можна покласти відповідальність за непроведення або несвоєчасне проведення атестації робочих місць за умовами праці. Непроведення або несвоєчасне проведення атестації робочих місць власником підприємств або уповноваженим ним органом не може позбавляти громадян їх конституційного права на соціальний захист, у тому числі щодо надання пенсій за віком на пільгових умовах. Контроль за додержанням підприємствами правил проведення атестації робочих місць за умовами праці покладається на відповідні повноважні державні контролюючі органи, зокрема Держпраці.

Непроведення або несвоєчасне проведення атестації робочих місць власником підприємства не може бути підставою для відмови у призначенні пенсії за віком на пільгових умовах. Відповідальність за непроведення або несвоєчасне проведення атестації робочих місць покладається на власника підприємства, а не працівника. При цьому контролюючу функцію у відносинах щодо проведення атестації робочих місць на підприємстві виконує держава в особі відповідних контролюючих органів, а не працівник.

При цьому Велика Палата Верховного Суду не вбачає підстав для відступу від висновків Верховного Суду України, викладених у постанові від 16 вересня 2014 року у справі № 21-307а14, згідно яких, якщо чергова атестація була проведена з порушенням передбачених п. 4 Порядку № 442 проведення атестації строків, а працівник до її проведення виконував роботу, яка дає право на пенсію за віком на пільгових умовах, цей період його роботи має бути зарахований до пільгового стажу за результатами попередньої атестації.

Детальніше з текстом постанови Великої Палати Верховного Суду від від 19 лютого 2020 року у справі № 520/15025/16-а можна ознайомитися за посиланням <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/87951282>.

1.2. Підтвердження правового висновку ВСУ або ВП ВС

1.2.1. У випадку призначення особі пенсії за вислугу років відповідно до Закону України «Про пенсійне забезпечення», який передбачає інші підстави та порядок призначення пенсії, а в подальшому при виявленні такою особою бажання отримувати пенсію за віком відповідно до Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування», має місце саме призначення пенсії за віком, а не переведення з одного виду пенсії на інший згідно ч. 3 ст. 45 Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування»

Велика Палата Верховного Суду підтвердила відповідний висновок Верховного Суду України, викладений у постанові від 29 листопада 2016 року у справі № 133/476/15-а.

Велика Палата Верховного Суду зазначила таке.

Позивач звернувся за призначенням пенсії відповідно до Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» у січні 2017 року вперше, тому Конотопське об'єднане УПФУ має враховувати показник середньої заробітної плати за три календарні роки, що передують року призначення нового виду пенсії (пенсії за віком). Такий висновок Харківського апеляційного адміністративного суду повністю узгоджується з позицією Верховного Суду України, викладеною в постанові від 29 листопада 2016 року у справі № 133/476/15-а (№ 21-6331а15), згідно з якою ч. 3 ст. 45 Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» регламентовано порядок переведення з одного виду пенсії, призначеної саме за цим Законом, на інший, тому якщо особі було призначено пенсію відповідно до Закону України «Про пенсійне забезпечення», який передбачає інші підстави та порядок призначення пенсії, а в подальшому при досягненні пенсійного віку така особа виявила бажання отримувати пенсію за віком відповідно до Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування», слід вважати, що за призначенням такої пенсії особа звертається вперше, і має місце саме призначення пенсії за віком, а не переведення з одного виду пенсії на інший.

Отже, показник заробітної плати має враховуватися за три календарні роки, що передують року призначення нового виду пенсії, а не той, що враховувався під час призначення попереднього виду пенсії.

Велика Палата Верховного Суду не погодилася з доводами Касаційного адміністративного суду у складі Верховного Суду, що з часу набрання чинності Законом України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» (за історичним та нормативним підходами до розуміння положень цього Закону) більшість положень Закону України «Про пенсійне забезпечення» утратили

чинність, у зв'язку із чим державні пенсії, які раніше призначалися на підставі вказаного Закону, призначаються на підставі Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування». Та обставина, що механізм і порядок обчислення та виплати пенсій за вислугу років з 1 січня 2004 року здійснюється на підставі Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» за формулою, що встановлена для пенсії за віком, не впливає на те, що призначення пенсії за вислугу років передбачено положеннями Закону України «Про пенсійне забезпечення». При цьому ст. 9 Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» не передбачено такого виду пенсії, як пенсія за вислугу років. Разом з тим ч. 3 ст. 45 зазначеного Закону регламентує порядок переведення з одного виду пенсії, призначеної саме за цим Законом, на інший. При зверненні особи, якій було призначено пенсію за вислугу років у порядку Закону України «Про пенсійне забезпечення», до територіальних органів ПФУ із заявою про призначення пенсії за віком на підставі Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» має місце саме призначення такого виду пенсії, а не переведення згідно з ч. 3 ст. 45 зазначеного Закону, а тому позиція суду касаційної інстанції, що пенсія за вислугу років призначається за Законом України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування», є необґрунтованою.

Детальніше із текстом постанови Великої Палати Верховного Суду від 31 жовтня 2018 року у справі № 876/5312/17 (провадження № 11-731апп18) можна ознайомитися за посиланням <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/77654163>.

1.2.2. Процесуальне правонаступництво в розумінні норми ст. 25 ГПК України допускається на будь-якій стадії судового процесу, включаючи стадію виконання судового рішення; передання кредитором своїх прав іншій особі за договором відступлення права вимоги (договір цесії) є правонаступництвом, і такий правонаступник кредитора має право звертатись до суду із заявою про заміну сторони виконавчого провадження з наданням йому статусу сторони виконавчого провадження

Велика Палата Верховного суду підтвердила провідний висновок Верховного Суду України, викладений у постанові від 20 листопада 2013 року у справі № 6-122цс13.

Велика Палата Верховного Суду зазначила таке.

Згідно з вимогами чинного законодавства заміна осіб в окремих зобов'язаннях через волевиявлення сторін (відступлення права вимоги) є різновидом правонаступництва та можлива на будь-якій стадії процесу.

У зв'язку з такою заміною кредитора відбувається вибуття цієї особи з виконавчого провадження, у зв'язку із чим припиняється її статус як сторони виконавчого провадження. Заміна такої особи належним кредитором проводиться відповідно до ч. 5 ст. 8 Закону України «Про виконавче провадження» 1999 року,

ст. 121-4 ГПК України за заявою заінтересованої сторони зобов'язання, якою є правонаступник, що отримав від попереднього кредитора всі права та обов'язки в зобов'язанні, у тому числі й право бути стороною виконавчого провадження.

За таких обставин звернення правонаступника кредитора із заявою про надання йому статусу сторони виконавчого провадження відповідає змісту статей 512, 514 ЦК України та ст. 8 Закону України «Про виконавче провадження» 1999 року.

Таким чином, передання кредитором своїх прав іншій особі за договором відступлення права вимоги (договір цесії) є правонаступництвом, і такий правонаступник кредитора має право звертатись до суду із заявою про заміну сторони виконавчого провадження з наданням йому статусу сторони виконавчого провадження.

За змістом ст. 25 ГПК України у разі, зокрема, заміни кредитора чи боржника в зобов'язанні, а також в інших випадках заміни особи у відносинах, щодо яких виник спір, господарський суд залучає до участі у справі правонаступника відповідної сторони або третьої особи на будь-якій стадії судового процесу. Усі дії, вчинені в судовому процесі до вступу у справу правонаступника, обов'язкові для нього так само, як вони були обов'язкові для особи, яку правонаступник замінив. Про заміну або про відмову заміни сторони чи третьої особи її правонаступником господарський суд виносить ухвалу.

При цьому, процесуальне правонаступництво в розумінні зазначеної вище законодавчої норми допускається на будь-якій стадії судового процесу, включаючи стадію виконання судового рішення.

Детальніше з текстом постанови Великої Палати Верховного Суду від 23 січня 2019 року у справі № 803/1273/16 (провадження № 11-771ас18) можна ознайомитися за посиланням <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/79445663>.

1.2.3. Шестимісячний строк звернення до адміністративного суду суб'єкта владних повноважень обчислюється з дня виникнення підстав, що дають право на таке звернення, і не пов'язується з моментом створення такого суб'єкта чи наділення його відповідними функціями та компетенцією

Велика Палата Верховного Суду підтвердила відповідний висновок, викладений у постанові Верховного Суду України від 3 листопада 2015 року у справі № 810/2041/14.

Велика Палата Верховного Суду зазначила таке.

Позивач звернувся до суду з позовом про оскарження рішень суб'єктів владних повноважень поза межами шестимісячного строку звернення до суду, встановленого ч. 2 ст. 99 КАС України.

Початок перебігу строку, встановленого для звернення до адміністративного суду суб'єкта владних повноважень, не пов'язується з моментом створення такого суб'єкта чи наділення його відповідними функціями та компетенцією, адже інше

призводить до можливості держави через такі дії практично необмежено у часі реалізувати право на звернення з позовом за власним волевиявленням.

Таким чином, за своєю правовою природою повідомлення прокурором відповідного суб'єкта владних повноважень про майбутнє звернення прокурора до суду, витребування ним документів для підтвердження підстав представництва в суді не може слугувати механізмом продовження встановлених законом строків звернення до суду з адміністративним позовом, оскільки це призведе до постійного збереження стану невизначеності у публічно-правових відносинах, порушення стабільності у діяльності суб'єктів владних повноважень щодо виконання ними своїх функцій.

Підставою звернення прокурора з вимогами до адміністративного суду є порушення або загроза порушення інтересів держави у випадках, якщо захист цих інтересів не здійснює або неналежним чином здійснює орган державної влади, орган місцевого самоврядування чи інший суб'єкт владних повноважень, до компетенції якого віднесені відповідні повноваження, а також у разі відсутності такого органу.

Підставою для звернення прокурора з цим позовом до суду стало наведене в позові порушення відповідачами законодавства під час розгляду документів та надання спеціальних дозволів на користування надрами ТОВ «Парі», що, на думку прокурора, свідчить про порушення інтересів держави.

Велика Палата Верховного Суду звертає увагу на те, що обставини виявлення прокурором під час здійснення процесуального керівництва у кримінальному провадженні відповідних порушень інтересів держави, які підлягають захисту в суді, поза межами строку звернення до суду повинні враховуватися судами як поважні причини пропуску строку звернення до адміністративного суду, якщо прокурор звернувся до суду протягом шести місяців з дня виявлення таких порушень. Проте направлення прокурором листів до відповідних державних органів щодо здійснення заходів захисту інтересів держави не зупиняє та не перериває перебігу встановленого процесуальним законом шестимісячного строку звернення до суду.

Детальніше з текстом постанови Великої Палати Верховного Суду від 13 лютого 2019 року у справі № 826/13768/16 (провадження № 11-609апп18) можна ознайомитися за посиланням <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/81334171>.

1.2.4. Мати дитини-інваліда має право на призначення дострокової пенсії за віком у разі наявності висновку лікарсько-консультативної комісії, якщо дитина мала медичні показання для визнання її дитиною-інвалідом до досягнення шестирічного віку.

Для дострокового призначення пенсії матері дитини-інваліда має значення не факт установлення інвалідності, а момент настання медичних показників для встановлення інвалідності у дитини

Велика Палата Верховного Суду підтвердила відповідний висновок Верховного Суду України, викладений у постанові від 27 травня 2014 року у справі № 21-133а14.

У вказаній справі Верховний Суд України дійшов висновку, що мати дитини-інваліда має право на призначення дострокової пенсії за віком, але не раніше ніж за 5 років до досягнення пенсійного віку, передбаченого ст. 26 Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування», у тому разі, якщо дитина, яку вона виховує, визнана дитиною-інвалідом до досягнення шестирічного віку. Якщо дитина визнана дитиною-інвалідом після досягнення нею шестирічного віку, або інвалідом з дитинства після досягнення вісімнадцятирічного віку, мати цієї дитини має право на отримання зазначеної пенсії лише у разі наявності висновку лікарсько-консультативної комісії, що дитина мала медичні показання для визнання її дитиною-інвалідом до досягнення шестирічного віку.

За результатами розгляду Велика Палата Верховного Суду прийняла постанову, в якій зазначила таке.

Право на дострокову пенсію за віком мають матері, які виховали інвалідів з дитинства до шестирічного віку (після досягнення матір'ю 50 років та за наявності не менше 15 років страхового стажу, що не оспорується у цій справі). За змістом наведеної норми однією з обов'язкових умов для призначення дострокової пенсії за віком є виховання до шестирічного віку саме дитини – інваліда з дитинства.

Таким чином, встановлення органами Медико-соціальної експертної комісії інвалідності після досягнення такою дитиною шестирічного віку в певній мірі ставить під сумнів факт виховання матір'ю до шестирічного віку саме дитини – інваліда з дитинства, а не дитини без такого роду медичних показань.

Для призначення пенсії на підставі Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» має значення не факт установлення інвалідності, а термін (момент) настання інвалідності у дитини, що повинен мати місце протягом періоду життя дитини з моменту народження і до інвалідності у дитини до досягнення шестирічного віку, оскільки виховання дитини-інваліда у віці до 6 років створює для жінки більше перешкод для участі у суспільно-корисній діяльності, наслідком якої є отримання заробітної плати і страхового стажу, що зумовлюється сплатою страхувальником єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування.

Згідно з п. 2.18 Порядку № 22-1 (у редакції, чинній на час виникнення спірних відносин) визнання особи інвалідом з дитинства або дитиною-інвалідом засвідчується випискою з акта огляду в МСЕК, медичним висновком закладів охорони здоров'я, посвідченням одержувача допомоги, довідкою органу, що призначає допомогу, про період призначення допомоги. У разі, якщо дитина визнана дитиною-інвалідом після досягнення шестирічного віку або інвалідом з дитинства після досягнення вісімнадцятирічного віку, надається відповідно висновок лікарсько-консультаційної комісії, що така дитина мала медичні показання для визнання її дитиною-інвалідом до досягнення шестирічного віку, та/або висновок МСЕК про можливість настання інвалідності до досягнення особою вісімнадцяти років (висновок про час настання інвалідності).

Тобто такий висновок дає можливість опосередковано підтвердити факт догляду матері за дитиною, яка мала право на отримання статусу дитини-інваліда до досягнення шестирічного віку, як це передбачено положеннями зазначеного Закону.

Детальніше із текстом постанови Великої Палати Верховного Суду від 15 травня 2019 року у справі № 330/2181/16-а (2-а/330/36/2016) (провадження № 11-1060апп18) можна ознайомитися за посиланням <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/81877609>.

2. Справи, розглянуті в порядку цивільного судочинства

2.1. Відступ від правового висновку ВСУ або ВП ВС

2.1.1. У випадку об'єднання позовних вимог щодо виконання кредитного договору з вимогами щодо виконання договорів поруки, укладених для забезпечення основного зобов'язання, спір має розглядатися за правилами господарського чи цивільного судочинства залежно від сторін основного зобов'язання

Велика Палата Верховного Суду відступила від висновку Верховного Суду України, викладеного у постанові від 1 березня 2017 року у справі № 6-923цс16, у спорах за позовними вимогами юридичної особи – кредитора до юридичної особи – боржника, юридичних осіб – поручителів і фізичної особи – поручителя, які виникли з окремих договорів кредиту та поруки і не передбачали солідарну відповідальність поручителів між собою, про те, що такі вимоги можуть бути самостійними й окремими предметами позовів, пред'явлених залежно від суб'єктного складу сторін за правилами господарського чи цивільного судочинства.

Велика Палата Верховного Суду визначила, що спір за позовом кредитора – юридичної особи до боржника – юридичної особи та поручителів – фізичних осіб про стягнення кредитної заборгованості підлягає розгляду за правилами цивільного судочинства, якщо він поданий до 15 грудня 2017 року.

Право особи заявити однорідні позовні вимоги до кількох відповідачів передбачена у процесуальному законі незалежно від того, чи існує між цими відповідачами солідарне зобов'язання. Тому можливим є пред'явлення позову до кількох відповідачів стосовно стягнення заборгованості за одним кредитним договором солідарно з позичальника та з кількох поручителів, якщо останні не є солідарними боржниками між собою.

Спільний розгляд позовних вимог кредитора до боржника за основним зобов'язанням і кількох поручителів не створює солідарного обов'язку для останніх. За умови розгляду такого спору в межах однієї справи одним судом гарантується ефективний захист прав та інтересів позивача, що вплине, зокрема, на ефективність виконання відповідного рішення суду із забезпеченням прав усіх учасників відповідних правовідносин.

Захист прав кредитора у справі за його позовом до боржника і кількох поручителів у межах одного виду судочинства є прогнозованішим і відповідає принципу правової визначеності, оскільки не допускає роз'єднання вимог кредитора до сторін солідарного зобов'язання залежно від суб'єктного складу останнього.

Детальніше з текстом постанови Великої Палати Верховного Суду від 13 березня 2018 року у справі № 415/2542/15-ц (провадження № 14-40 цс 18) можна ознайомитися за посиланням <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/73219876>.

Аналогічна позиція викладена в постановках Великої Палати Верховного Суду від 21 березня 2018 року у справі №2-1390/11 (відступ від аналогічного висновку ВСУ у постанові від 1 липня 2015 року у справі № 6-745цс15) – <http://reyestr.court.gov.ua/Review/73029851>; від 25 квітня 2018 року у справі № 14-74цс1 та від 20 червня 2018 року у справі № 14-224цс18; а також у постанові від 31 жовтня 2018 року у справі № 161/12771/15-ц (відступ від аналогічного висновку ВСУ у постанові від 17 лютого 2016 року у справі № 6-1965цс15, від 24 лютого 2016 року у справі № 6-1009цс15, від 2 березня 2016 року у справі № 6-2307цс15, від 6 квітня 2016 року у справі № 6-77цс16, від 27 квітня 2016 року у справі № 6-2974цс15, від 18 травня 2016 року у справі № 6-2578цс15, від 6 липня 2016 року у справі № 6-1047цс16) – <http://reyestr.court.gov.ua/Review/81842008>; від 7 листопада 2018 року у справі № 755/13532/15-ц – <http://reestr.court.gov.ua/Review/77870772>; від 13 березня 2019 року у справі № 0417/12398/2012 – <http://reestr.court.gov.ua/Review/81013420>.

2.1.2. Споживач звільняється від сплати судового збору як у суді першої інстанції (при пред'явленні позову), так і на наступних стадіях цивільного процесу

Велика Палата Верховного Суду відступила від висновку Верховного Суду України, викладеного у постановках Верховного Суду України від 6 вересня 2017 року у справі № 6-185цс17 та від 11 жовтня 2017 року у справі № 6-916цс17, згідно з яким споживач звільняється від сплати судового збору за подання саме позовної заяви до суду першої інстанції, та має обов'язок щодо сплати судового збору при вчиненні відповідних дій у всіх інших судових інстанціях та у Верховному Суді України.

При прийнятті Закону України «Про судовий збір» законодавець передбачив можливість застосування Закону України «Про захист прав споживачів» при визначенні пільг певних категорій осіб щодо сплати судового збору.

Велика Палата Верховного Суду визначила, що порушені права можуть захищатись як у суді першої інстанції (при пред'явленні позову), так і на наступних стадіях цивільного процесу, а саме при апеляційному перегляді. Ці стадії судового захисту є єдиним цивільним процесом, завдання якого є справедливий розгляд і вирішення цивільних справ з метою захисту порушеного права.

Детальніше із текстом постанови Великої Палати Верховного Суду від 21 березня 2018 року у справі № 761/24881/16-ц (провадження № 14-57цс18) можна ознайомитися за посиланням <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/73054749>.

2.1.3. Незазначення у резолютивній частині рішення суду початкової ціни предмета іпотеки в грошовому вираженні не має вирішального значення та не тягне за собою безумовного скасування судових рішень

Велика Палата Верховного Суду відступила від висновку Верховного Суду України, викладеного у постанові від 27 травня 2015 року у справі № 6-61цс15, щодо обов'язковості зазначення у резолютивній частині рішення суду початкової ціни предмета іпотеки в грошовому вираженні.

Верховний Суд України зазначив, що початкова ціна при стягненні предмету іпотеки встановлюється судом у рішенні в порядку статей 38, 39 Законом України

«Про іпотеку», а не під час виконавчого провадження на підставі оцінки незалежного експерта.

Велика Палата Верховного Суду визначила, що у спорах стосовно задоволення вимог іпотекодержателя під час звернення стягнення на предмет іпотеки на підставі рішення суду (ст. 39 Закону) шляхом продажу предмета іпотеки іпотекодержателем будь-якій особі-покупцеві (ст. 38 Закону) незазначення у резолютивній частині рішення суду початкової ціни предмета іпотеки в грошовому вираженні не має вирішального значення та не є підставою для скасування такого рішення.

Отже, аналогічно саме по собі незазначення позивачем початкової ціни предмета іпотеки не може бути підставою для відмови у позові іпотекодержателя про звернення на підставі рішення суду стягнення на предмет іпотеки шляхом продажу такого предмета іпотекодержателем будь-якій особі-покупцеві.

Детальніше із текстом постанови Великої Палати Верховного Суду від 21 березня 2018 року у справі № 235/3619/15-ц (провадження № 14-11цс18) можна ознайомитися за посиланням <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/73500804>.

2.1.4. У кредитних спорах перебіг позовної давності стосовно кожного щомісячного платежу у межах строку кредитування починається після невиконання чи неналежного виконання (зокрема, прострочення виконання) позичальником обов'язку з внесення чергового платежу й обчислюється окремо щодо кожного простроченого платежу

Велика Палата Верховного Суду відступила від висновку Верховного Суду України, викладеного у постанові від 2 грудня 2015 року у справі № 6-249цс15, щодо можливості стягнення процентів за кредитом і пені за процентами у межах позовної давності, обчисленої за три роки (для процентів) й один рік (для пені) до дня звернення до суду.

Велика Палата Верховного Суду визначила, що встановлення строку кредитування у договорі, який передбачає внесення позичальником щомісячних платежів, має значення не для визначення початку перебігу позовної давності за вимогами кредитодавця щодо погашення заборгованості за цим договором, а, насамперед, для визначення позичальнику розміру щомісячних платежів.

Початок перебігу позовної давності для погашення щомісячних платежів за договором визначається за кожним таким черговим платежем з моменту його прострочення. Вказане унеможлиблює визначення початку перебігу позовної давності для погашення всієї заборгованості за договором з моменту спливу строку кредитування.

Після спливу визначеного договором строку кредитування чи у разі пред'явлення до позичальника вимоги згідно з ч. 2 ст. 1050 ЦК України право кредитодавця нараховувати передбачені договором проценти за кредитом припиняється. Права та інтереси кредитодавця в охоронних правовідносинах

забезпечуються ч. 2 ст. 625 ЦК України, яка регламентує наслідки прострочення виконання грошового зобов'язання.

Якщо кредитний договір встановлює окремі зобов'язання, які деталізують обов'язок позичальника повернути борг частинами та передбачають самостійну відповідальність за невиконання цього обов'язку, то незалежно від визначення у договорі строку кредитування право кредитодавця вважається порушеним з моменту порушення позичальником терміну внесення чергового платежу.

Детальніше із текстом постанови Великої Палати Верховного Суду від 28 березня 2018 року у справі № 444/9519/12 (провадження № 14-10цс18) можна ознайомитися за посиланням <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/74838904>.

2.1.5. Стаття 1281 ЦК України, яка визначає преюльзивні строки пред'явлення кредитодавцем вимог до спадкоємців позичальника, застосовується і до кредитних зобов'язань, забезпечених іпотекою.

Велика Палата Верховного Суду відступила від висновку Верховного Суду України, викладеного у постанові від 17 лютого 2016 року у справі № 6-31цс16, щодо строку, в межах якого іпотекодержатель може звернутися з вимогою про звернення стягнення на предмет іпотеки, право власності на який перейшло до спадкоємців, встановлюється загальними положеннями про позовну давність, а не ст. 1281 ЦК України.

Велика Палата Верховного Суду визначила, що оскільки у зв'язку зі смертю позичальника зобов'язання щодо повернення кредиту входять до складу спадщини, строки пред'явлення кредитодавцем вимог до спадкоємців позичальника, а також порядок задоволення цих вимог регламентують статті 1281 і 1282 ЦК України. Тобто ст. 1281 ЦК України, яка визначає преюльзивні строки пред'явлення таких вимог, застосовують і до кредитних зобов'язань, забезпечених іпотекою.

Поняття «строк пред'явлення кредитором спадкодавця вимог до спадкоємців» не тотожне поняттю «позовна давність». Так, ч. 4 ст. 1281 ЦК України визначає наслідком пропуску кредитором спадкодавця строків пред'явлення вимог до спадкоємців позбавлення права вимоги такого кредитора, який не пред'явив вимоги до спадкоємців, що прийняли спадщину, у строки, установлені ч. ч. 2 і 3 цієї статті. Тоді як згідно з ч. 4 ст. 267 ЦК України вплив позовної давності, про застосування якої заявлено стороною в спорі, є підставою для відмови у позові.

Отже, визначені ст. 1281 ЦК України строки пред'явлення кредитором вимоги до спадкоємців і позовна давність є різними строками. Вплив перших має наслідком позбавлення кредитора права вимоги (припинення його цивільного права), а отже, і неможливість вимагати в суді захисту відповідного права. Натомість, вплив позовної давності не виключає наявності у кредитора права

вимоги та є підставою для відмови в позові за умови, якщо про застосування позовної давності в суді заявила одна зі сторін.

Сплив визначених ст. 1281 ЦК України строків пред'явлення кредитором вимоги до спадкоємців має наслідком позбавлення кредитора права вимоги за основним і додатковим зобов'язаннями, а також припинення таких зобов'язань.

Детальніше із текстом постанови Великої Палати Верховного Суду від 17 квітня 2018 року у справі № 522/407/15-ц (провадження № 14-53цс18) можна ознайомитися за посиланням <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/73469649>.

2.1.6. **Позов суб'єкта владних повноважень про зобов'язання приватної особи за свій рахунок привести до попереднього стану житловий будинок, поданий на виконання владних управлінських функцій та спрямований на захист публічного інтересу, підлягає розгляду в порядку адміністративного судочинства**

Велика Палата Верховного Суду відступила від висновку Верховного Суду України, викладеного у постанові від 15 листопада 2016 року у справі № 21-1959а16, про те, що об'єкти самочинного будівництва належать до об'єктів цивільних прав, а тому спори за позовами органів державного архітектурно-будівельного контролю про зобов'язання знесення самочинного будівництва підлягають розгляду в порядку цивільного або господарського судочинства, оскільки такі спори не стосуються захисту прав, свобод та інтересів у сфері публічно-правових відносин, а пов'язані з вирішенням питань щодо речових прав.

Велика Палата Верховного Суду визначила, що для того, щоб новостворене майно стало об'єктом цивільно-правових відносин, потрібно виконання трьох умов: 1) завершення будівництва; 2) прийняття до експлуатації; 3) державна реєстрація.

Доки ці умови не виконано, особа вважається лише власником матеріалів, обладнання тощо, яке було використано у процесі цього будівництва (створення майна) (ч. 3 ст. 331 ЦК України).

ВП ВС вже розглядала питання юрисдикційної належності справ, спірні правовідносини в яких є подібними до справи, яка розглядається.

Зокрема це стосується справи № 461/12052/15-ц (провадження № 14-14цс18), у якій зроблено висновок, що спір підлягає розгляду в порядку цивільного, а не адміністративного судочинства.

ВП ВС вважає за потрібне звернути увагу на те, що відмінність висновків про юрисдикційну належність спору у справі № 1519/2-787/11, яка розглядається, та у справі № 461/12052/15-ц (провадження № 14-14цс18) обумовлена *принциповою відмінністю характеру інтересу*, на захист якого ініційовано судовий розгляд у цих двох справах.

Так, у справі № 461/12052/15-ц районна адміністрація порушувала перед судом питання про зобов'язання ОСОБА_8 за власні кошти демонтувати самовільно влаштований металевий каркас з пластиковим покриттям на рівні першого поверху на дворовому фасаді будинку.

Переглядаючи згадану справу, ВП ВС звернула увагу на дуалістичний характер повноважень виконавчих органів місцевого самоврядування, як власних, так і делегованих, а саме, що одні повноваження є владними, інші – такими, що спрямовані на реалізацію цими органами повноважень власника, управителя, знаходяться поза межами публічно-правової сфери.

З огляду на те, що спір у справі № 461/12052/15-ц стосувався речового права відповідача щодо здійснення ним права власника житлового приміщення та виник у зв'язку із запереченням позивачем такого права на проведення змін на стіні житлового будинку, ВП ВС дійшла висновку, про те, що такий спір є цивільно-правовим за своїм змістом і підлягає розгляду у порядку цивільного судочинства.

У справі ж № 1519/2-787/11, яка наразі розглядається, звернення районної адміністрації до суду з позовом про зобов'язання ОСОБА_3 за свій рахунок привести до попереднього стану житловий будинок, здійснене на виконання владних управлінських функцій та спрямоване на захист публічного, а не приватного інтересу. Зокрема позивач наголошує на тому, що будівництво та реконструкція здійснені без необхідних дозвільних документів та з недотриманням вимог пожежних, санітарно-епідеміологічних та інших установлених державою норм і правил. Порушення цих вимог може спричинити негативні наслідки для невизначеного кола осіб. Вказане свідчить про те, що такий спір є публічно-правовим і його належить розглядати в порядку адміністративного судочинства.

Правовідносини, які склалися в справі № 461/12052/15-ц та у цій справі, є різними.

Детальніше із текстом постанови Великої Палати Верховного Суду від 10 квітня 2018 року у справі № 1519/2-787/11 можна ознайомитися за посиланням <http://reestr.court.gov.ua/Review/74064865>.

2.1.7. Необлікування чи неналежне облікування банком залучених від юридичних чи фізичних осіб коштів не впливає на дійсність договору банківського вкладу

Велика Палата Верховного Суду конкретизувала висновок Верховного Суду України, сформульований у постановках від 29 листопада 2017 року у справі № 6-109цс17, від 6 червня 2012 року у справі № 6-17цс12 та від 29 жовтня 2014 року № 6-118цс14, щодо письмової форми правочину банківського вкладу, зазначивши, що суди мають у порядку, передбаченому процесуальним законом, перевіряти доводи сторін і досліджувати докази стосовно додержання письмової форми договорів банківського вкладу, враховуючи, що недотримання уповноваженими працівниками банку вимог законодавства у сфері банківської діяльності та внутрішніх вимог банку щодо залучення останнім вкладу (депозиту) (зокрема, й через видання документів на підтвердження внесення коштів, які не відповідають певним вимогам законодавства й умовам договору банківського вкладу) не може свідчити про недотримання сторонами письмової форми цього договору.

Велика Палата Верховного Суду визначила, що оскільки саме банк визначає відповідальних працівників, яким надається право підписувати договори банківського вкладу, оформляти касові документи, а також визначає систему контролю за виконанням касових операцій, недотримання уповноваженими працівниками банку вимог законодавства у сфері банківської діяльності та внутрішніх вимог банку щодо залучення останнім вкладу (депозиту) (зокрема, й через видання документів на підтвердження внесення коштів, які не відповідають певним вимогам законодавства й умовам договору банківського вкладу) не може свідчити про недотримання сторонами письмової форми цього договору.

Описка чи помилка в номері рахунку за встановлених обставин не впливають на дійсність правочину.

Верховний Суд України у справах № 6-17цс12, № 6-118цс14 та № 6-109цс17 зазначив, що письмова форма договору банківського вкладу вважається дотриманою, якщо внесення грошової суми на вкладний (депозитний) рахунок вкладника підтверджено договором банківського вкладу з видачею ощадної книжки або іншого документа, що відповідає вимогам, установленим законом, іншими нормативно-правовими актами у сфері банківської діяльності (банківськими правилами) і звичаями ділового обороту. У справі № 6-109цс17 Верховний Суд України погодився з висновком суду першої інстанції про те, що заява на внесення готівки не є прибутковим касовим документом, передбаченим Інструкцією № 174, та не засвідчує факт прийняття банком від відповідача готівки, а судам нижчих інстанцій необхідно у порядку, передбаченому процесуальним законом, перевіряти доводи і докази сторін стосовно додержання письмової форми договорів банківського вкладу та щодо розмірів вкладів, досліджувати документи про укладення договорів, перевіряти проведення розрахунків, внесення сум і наводити відповідні висновки у судовому рішенні.

Відкриття відповідних рахунків та облік на них коштів у національній та іноземній валютах, залучених згідно з чинним законодавством від юридичних і фізичних осіб на підставі укладених у письмовій формі договорів банківського вкладу (депозиту), є обов'язком банку. Необлікування банком таких коштів не можна вважати недодержанням сторонами відповідного договору банківського вкладу (депозиту) його письмової форми.

Детальніше із текстом постанови Великої Палати Верховного Суду від 10 квітня 2019 року у справі № 463/5896/14-ц (провадження № 14-90цс19) можна ознайомитися за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/82065661>.

2.1.8. Гарантії рівності учасників процесу вимагають того, щоб заява про застосування позовної давності відповідача, який не брав участі в розгляді справи у визначених законом випадках, була вирішена судом на наступних стадіях процесу, навіть за умови її неподання в суді першої інстанції

Велика Палата Верховного Суду відступила від висновку Верховного Суду України, викладеного у постановках від 30 вересня 2015 року у справі № 6-780цс15 та від 11 жовтня 2017 року у справі № 6-1374цс17, щодо неможливості застосування апеляційним судом приписів статей 256–258 ЦК України без заяви відповідача, поданої до ухвалення рішення у суді першої інстанції.

Верховний Суд України констатував, що суд апеляційної інстанції не вправі розглядати заяву про застосування позовної давності, оскільки ст. 267 ЦК України закріплює норму матеріального права, а нові матеріально-правові вимоги, які не були предметом розгляду в суді першої інстанції, не приймаються та не розглядаються судом апеляційної інстанції. Той факт, що сторона не брала участі у розгляді справи судом першої інстанції у випадках, передбачених законом, може бути підставою для скасування рішення суду першої інстанції, а не для вирішення апеляційним судом її заяви про застосування позовної давності.

Велика Палата Верховного Суду визначила, що створення рівних можливостей учасникам процесу у доступі до суду та до реалізації і захисту їх прав є частиною гарантій справедливого правосуддя, зокрема принципів рівності та змагальності сторін.

Відповідач, який не був належним чином (згідно з вимогами процесуального закону) повідомлений про час і місце розгляду справи у суді першої інстанції, не має рівних з позивачем можливостей подання доказів, їх дослідження та доведення перед цим судом їх переконливості, а також не може нарівні з позивачем довести у суді першої інстанції ті обставини, на які він посилається як на підставу своїх заперечень.

Якщо суд першої інстанції, не повідомивши належно відповідача про час і місце розгляду справи, ухвалить у ній заочне рішення, відповідач вправі заявити про застосування позовної давності у заяві про перегляд такого рішення. У разі відмови суду першої інстанції у задоволенні цієї заяви, відповідач може заявити про застосування позовної давності в апеляційній скарзі на заочне рішення суду першої інстанції.

Детальніше із текстом постанови Великої Палати Верховного Суду від 17 квітня 2018 року у справі № 200/11343/14-ц (провадження № 14-59цс18) можна ознайомитися за посиланням <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/74963810>.

2.1.9. Пеня за заборгованість по сплаті аліментів нараховується на всю суму несплачених аліментів за кожний день прострочення її сплати, а її нарахування не обмежується тільки тим місяцем, в якому не проводилося стягнення

Велика Палата Верховного Суду відступила від висновку Верховного Суду України, викладеного у постанові від 1 липня 2015 року у справі № 6-94цс15, щодо нарахування пені при стягненні аліментів.

Верховний Суд України зазначив, що пеня нараховується на суму заборгованості за той місяць, в якому не проводилось стягнення аліментів. При цьому сума заборгованості аліментів за попередні місяці не додається до заборгованості за наступні місяці, а кількість днів прострочення обчислюється, виходячи з того місяця, в якому аліменти не сплачувались.

Велика Палата Верховного Суду визначила, що загальна сума пені за несплату або несвоечасну сплату аліментів має розраховуватися за формулою:

$$\sum p = (A1 \times 1\% \times Q1) + (A2 \times 1\% \times Q2) + \dots + (An \times 1\% \times Qn), \text{ де:}$$

$\sum p$ – загальна сума пені за несплату або прострочення сплати аліментів, обраховується позивачем на момент подачі позову;

A1 – нарахована сума аліментів за перший місяць;

Q1 – кількість днів прострочення сплати суми аліментів за перший місяць;

A2 – нарахована сума аліментів за другий місяць;

Q2 – кількість днів прострочення сплати аліментів за другий місяць;

An – нарахована сума аліментів за останній місяць перед подачею позову;

Qn – кількість днів прострочення сплати аліментів за останній місяць.

Пеня за заборгованість по сплаті аліментів нараховується на всю суму несплачених аліментів за кожний день прострочення її сплати, а її нарахування не обмежується тільки тим місяцем, в якому не проводилося стягнення.

Отже, зобов'язання зі сплати аліментів носить періодичний характер і повинне виконуватися щомісяця, тому при розгляді спорів про стягнення на підставі ч. 1 ст. 196 СК України пені від суми несплачених аліментів суд повинен з'ясувати розмір несплачених аліментів за кожним із цих періодичних платежів, установити строк, до якого кожне із цих зобов'язань мало бути виконане, та з урахуванням встановленого – обчислити розмір пені виходячи із суми несплачених аліментів за кожен місяць окремо від дня порушення платником аліментів свого обов'язку щодо їх сплати до дня ухвалення судом рішення про стягнення пені, підсумувавши розміри нарахованої пені за кожен із прострочених платежів та визначивши її загальну суму.

Детальніше із текстом постанови Великої Палати Верховного Суду від 25 квітня 2018 року у справі № 572/1762/15-ц (провадження № 14-37цс18) можна ознайомитися за посиланням <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/75296544>.

2.1.10. Приписи ст. 625 ЦК України поширюються на всі види грошових зобов'язань, якщо інше не передбачено договором або законом, у тому числі на випадки невиконання грошового зобов'язання, підтвердженого в судовому порядку

Велика Палата Верховного Суду відступила від висновків Верховного Суду України, викладених у постановках від 20 січня 2016 року у справі № 6-2759цс15, від 2 березня 2016 року у справі № 6-2491цс15, щодо стягнення на підставі ст. 625 ЦК України 3% річних та інфляційних втрат, нарахованих за невиконання грошового зобов'язання щодо відшкодування матеріальних збитків і моральної шкоди, підтверджених вироком суду.

Верховний Суд України зазначив про неможливість застосування норм, що передбачають цивільно-правову відповідальність за невиконання грошового зобов'язання (ст. 625 ЦК України) до правовідносин, які виникають з приводу виконання судових рішень.

Велика Палата Верховного Суду визначила, що завдання майнової (матеріальної) і моральної шкоди породжує зобов'язання між особою, яка таку шкоду завдала, та потерпілою особою. Залежно від змісту такого зобов'язання воно може бути грошовим або негрошовим.

Згідно з ч. 2 ст. 625 ЦК України боржник, який прострочив виконання грошового зобов'язання, на вимогу кредитора зобов'язаний сплатити суму боргу з урахуванням встановленого індексу інфляції за весь час прострочення, а також три проценти річних від простроченої суми, якщо інший розмір процентів не встановлений договором або законом.

Стаття 625 ЦК України розміщена у розділі I «Загальні положення про зобов'язання» книги 5 ЦК України. Відтак, приписи розділу I книги 5 ЦК України поширюються як на договірні зобов'язання (підрозділ 1 розділу III книги 5 ЦК України), так і на недоговірні (деліктні) зобов'язання (підрозділ 2 розділу III книги 5 ЦК України).

Отже, у ст. 625 ЦК України визначені загальні правила відповідальності за порушення будь-якого грошового зобов'язання незалежно від підстав його виникнення. Приписи цієї статті поширюються на всі види грошових зобов'язань, якщо інше не передбачено договором або спеціальними нормами закону, який регулює, зокрема, окремі види зобов'язань.

Детальніше із текстом постанови Великої Палати Верховного Суду від 16 травня 2018 року у справі № 686/21962/15-ц (провадження № 14-16цс18) можна ознайомитися за посиланням <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/74838873>.

2.1.11. Розірвання кредитного договору має наслідком припинення на майбутнє зобов'язання кредитодавця та позичальника, а також припинення на майбутнє поруки і застави (іпотеки) за обов'язками позичальника, які можуть виникнути, зокрема, за ст. 625 ЦК України після такого розірвання

Велика Палата Верховного Суду шляхом конкретизації відступила від висновку Верховного Суду України, викладеного у постанові від 9 вересня 2015 року у справі № 6-939цс15, про те, що після розірвання кредитного договору не припиняються окремі зобов'язання сторін, спеціально передбачені для застосування на випадок порушення зобов'язань і після розірвання договору.

Велика Палата Верховного Суду визначила, що розірвання кредитного договору припиняє його дію на майбутнє, але не впливає на факти укладення та дії цього договору включно до моменту його розірвання. Тому з моменту розірвання кредитного договору у позичальника залишається обов'язок повернути позивачеві заборгованість, нараховану за цим договором станом на день його розірвання, а кредитодавець втрачає право нараховувати передбачені кредитним договором проценти та неустойку за період після розірвання цього договору. Права й інтереси кредитодавця у правовідносинах з позичальником після розірвання кредитного договору забезпечені ч. 2 ст. 625 ЦК України, яка регламентує наслідки прострочення виконання грошового зобов'язання (див. також постанову Великої Палати Верховного Суду від 28 березня 2018 року у справі № 444/9519/12).

Після розірвання кредитного договору з огляду на те, що кредитор повністю виконав умови договору до його розірвання, не припиняються окремі зобов'язання сторін, спеціально передбачені для застосування на випадок порушення зобов'язань і після розірвання договору (див. висновок ВСУ, сформульований у постанові від 9 вересня 2015 року у справі № 6-939цс15), але в обсязі, що відповідає заборгованості, яка існувала до моменту розірвання договору.

Розірвання кредитного договору має наслідком припинення на майбутнє зобов'язання кредитодавця та позичальника, а також припинення на майбутнє поруки і застави (іпотеки) за обов'язками позичальника, які можуть виникнути, зокрема, за ст. 625 ЦК України після такого розірвання. Порука та застава (іпотека) не припиняються за обов'язками позичальника щодо заборгованості за кредитом, процентів і неустойки, які існували на момент розірвання кредитного договору. Тобто, розірвання кредитного договору не є підставою для припинення поруки та застави (іпотеки), які можуть забезпечувати виконання зобов'язання, що виникло до моменту такого розірвання.

Детальніше із текстом постанови Великої Палати Верховного Суду від 13 червня 2018 року у справі № 548/981/15-ц можна ознайомитися за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/75133502>.

2.1.12. Шкода, заподіяна об'єктом, використання, зберігання або утримання якого створює підвищену небезпеку і який був закріплений Міністерством оборони України на праві оперативного управління за військовою частиною, що має статус юридичної особи, відшкодовується цією військовою частиною

Велика Палата Верховного Суду відступила від висновку Верховного Суду України, викладеного у постанові від 21 жовтня 2014 року у справі № 3-86гс14, щодо застосування ст. 1187 ЦК України.

Верховний Суд України зазначив, що на державу в особі Міністерства оборони України покладено обов'язок відшкодувати шкоду, завдану майну інших осіб внаслідок вибуху військових боєприпасів у мирний час, та шкоду, яку заподіяно внаслідок незаконних дій і бездіяльності військовослужбовців при здійсненні ними повноважень.

Велика Палата Верховного Суду визначила, що відповідно до ч. 2 ст. 1187 ЦК України шкода, завдана джерелом підвищеної небезпеки, відшкодовується особою, яка на відповідній правовій підставі (право власності, інше речове право, договір підряду, оренди тощо) володіє транспортним засобом, механізмом, іншим об'єктом, використання, зберігання або утримання якого створює підвищену небезпеку.

Вирішуючи питання про відшкодування шкоди, завданої джерелом підвищеної небезпеки, суди повинні з'ясувати, який суб'єкт і на якій правовій підставі володіє відповідним транспортним засобом, механізмом, іншим об'єктом, використання, зберігання або утримання якого створює підвищену небезпеку.

Шкода, заподіяна об'єктом, використання, зберігання або утримання якого створює підвищену небезпеку, і який був закріплений Міністерством оборони України на праві оперативного управління за військовою частиною, що має статус юридичної особи, відшкодовується цією військовою частиною.

Детальніше із текстом постанови Великої Палати Верховного Суду від 5 червня 2018 року у справі № 243/10982/15-ц можна ознайомитися за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/74838890>.

2.1.13. У разі зазначення у судовому рішенні про стягнення суми коштів в іноземній валюті з визначенням еквіваленту такої суми у гривні стягувачеві має бути перерахована вказана у резолютивній частині судового рішення сума в іноземній валюті, а не її еквівалент у гривні. Перерахування стягувачеві суми у національній валюті України чи іншій валюті, аніж валюта, зазначена у резолютивній частині судового рішення, не вважається належним виконанням судового рішення

Велика Палата Верховного Суду відступила від висновку Верховного Суду України, викладеного у постанові від 13 вересня 2017 року у справі № 6-1445цс17, щодо застосування п. 8 ч. 1 ст. 49 Закону України «Про виконавче провадження» вказавши, що законодавством державного виконавця не наділено правом

змінювати суму заборгованості, розраховану та визначену у рішенні суду, в якому визначено доларовий еквівалент гривні.

Велика Палата Верховного Суду визначила, що правовий режим іноземної валюти на території України, хоча і пов'язується з певними обмеженнями в її використанні як платіжного засобу, тим не менше, не виключає здійснення платежів в іноземній валюті.

Особливості звернення стягнення на кошти боржника в іноземній валюті та виконання рішень при обчисленні боргу в іноземній валюті визначені у ст. 53 Закону України «Про виконавче провадження», чинного на момент виникнення спірних правовідносин.

Відповідно до ч. 3 вказаної статті у разі обчислення суми боргу в іноземній валюті державний виконавець у результаті виявлення у боржника коштів у відповідній валюті стягує ці кошти на валютний рахунок органу державної виконавчої служби для їх подальшого перерахування стягувачу. У разі виявлення коштів у гривнях чи іншій валюті державний виконавець за правилами, встановленими частинами 1 і 2 цієї статті, дає доручення про купівлю відповідної валюти та перерахування її на валютний рахунок органу державної виконавчої служби.

Тобто, визначаючи характер грошового зобов'язання, судом було визначено стягнення з боржника суми саме в іноземній валюті, що на момент ухвалення рішення суду становило визначений за офіційним курсом НБУ еквівалент у національній валюті України. Зазначення судом у своєму рішенні двох грошових сум, які необхідно стягнути з боржника, внесло двозначність до розуміння суті обов'язку боржника, який має бути виконаний примусово за участю державного виконавця.

У разі ухвалення судом рішення про стягнення боргу в іноземній валюті стягувачу має бути перерахована саме іноземна валюта, визначена судовим рішенням, а не її еквівалент у гривні. Перерахування суми у національній валюті України за офіційним курсом НБУ не вважається належним виконанням.

Детальніше із текстом постанови Великої Палати Верховного Суду від 4 липня 2018 року у справі № 761/12665/14-ц (провадження № 14-134цс18) можна ознайомитися за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/75296546>.

2.1.14. Наявність судового рішення про дострокове задоволення вимог кредитора щодо всієї суми заборгованості, яке боржник виконав не в повному обсязі, не є підставою для нарахування процентів та пені за кредитним договором, а є підставою виникнення права на отримання гарантій належного виконання зобов'язання відповідно до ч. 2 ст. 625 ЦК України.

Велика Палата Верховного Суду відступила від висновку Верховного Суду України, викладеного у постанові від 23 вересня 2015 року у справі № 6-1206цс15, відповідно до якого наявність судового рішення про задоволення вимог кредитора,

яке не виконано боржником, не припиняє правовідносини сторін кредитного договору, не звільняє боржника та поручителя від відповідальності за невиконання грошового зобов'язання й не позбавляє права на отримання штрафних санкцій, передбачених умовами договору та ЦК України.

Велика Палата Верховного Суду визначила, що звернення з позовом про дострокове стягнення кредиту незалежно від способу такого стягнення змінює порядок, умови і строк дії кредитного договору. На час звернення з таким позовом вважається, що настав строк виконання договору в повному обсязі. Рішення суду про стягнення заборгованості чи звернення стягнення на заставлене майно засвідчує такі зміни.

Право кредитора нараховувати передбачені договором проценти за кредитом припиняється у разі пред'явлення до позичальника вимог згідно з ч. 2 ст. 1050 ЦК України.

Якщо за рішенням про звернення стягнення на предмет застави заборгованість за кредитним договором указана в такому рішенні у повному обсязі, кредитор має право на отримання гарантій належного виконання зобов'язання відповідно до ч. 2 ст. 625 ЦК України, а не у вигляді стягнення процентів.

Детальніше із текстом постанови Великої Палати Верховного Суду від 4 липня 2018 року у справі № 310/11534/13-ц (провадження № 14-154цс18) можна ознайомитися за посиланням <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/75287282>.

2.1.15. Після припинення трудових відносин позов власника про звільнення службового житла може бути пред'явлений упродовж всього часу тривання правопорушення й не обмежується трирічним строком.

Велика Палата Верховного Суду відступила від висновку Верховного Суду України, викладеного у постанові від 27 січня 2016 року у справі № 6-2913цс15, щодо застосування загального строку позовної давності у спорах про виселення зі службового житла й початку його відліку з моменту звільнення з роботи.

Велика Палата Верховного Суду визначила, що навіть якщо власник службового житла не висловив вимогу звільнити це житло, проживання у ньому після припинення трудових правовідносин з роботодавцем не свідчить про законність його використання особою, якій воно було надане на час існування вказаних правовідносин. Власник нерухомого майна не втрачає права володіння ним, навіть тоді, коли таке майно протиправно використовує інша особа.

Допоки особа є власником нерухомого майна, вона не може бути обмежена у праві звернутися до суду з позовом про усунення перешкод у здійсненні права користування та розпорядження цим майном, зокрема і шляхом виселення. А тому негаторний позов може бути пред'явлений упродовж всього часу тривання відповідного правопорушення.

Детальніше із текстом постанови Великої Палати Верховного Суду від 4 липня 2018 року у справі № 653/1096/16-ц (провадження № 14-181 цс 18) можна ознайомитися за посиланням <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/75296538#>.

2.1.16. Страховик, який виплатив страхове відшкодування за договором майнового страхування, повинен звертатися з позовом до страховика, у якого застрахована цивільно-правова відповідальність особи, яка заподіяла шкоду, а не до цієї особи.

Велика Палата Верховного Суду відступила від висновку Верховного Суду України, викладеного у постанові від 23 грудня 2015 року у справі № 6-2587цс15, щодо права страховика, який виплатив страхове відшкодування, самостійно обирати спосіб захисту свого порушеного права, зокрема, право вимоги до винної особи про стягнення коштів у розмірі виплаченого страховиком відшкодування.

Велика Палата Верховного Суду визначила, що у випадках, коли деліктні відносини поєднуються з відносинами обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів, боржником у деліктному зобов'язанні в межах суми страхового відшкодування виступає страховик завдавача шкоди.

Цей страховик, хоч і не завдав шкоди, але є зобов'язаним суб'єктом перед потерпілим, якому він виплачує страхове відшкодування замість завдавача шкоди у передбаченому Законом України «Про обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів» порядку. Після такої виплати деліктне зобов'язання припиняється його належним виконанням страховиком завдавача шкоди замість останнього. За умов, передбачених у ст. 38 вказаного Закону, цей страховик набуває право зворотної вимоги (регрес) до завдавача шкоди на суму виплаченого потерпілому страхового відшкодування.

Відшкодування шкоди особою, відповідальність якої застрахована за договором обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів, можливе за умови, що згідно з цим договором або Законом України «Про обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів» у страховика не виник обов'язок з виплати страхового відшкодування (зокрема, у випадках, передбачених у ст. 37), чи розмір завданої шкоди перевищує ліміт відповідальності страховика. В останньому випадку обсяг відповідальності страхувальника обмежений різницею між фактичним розміром завданої шкоди і сумою страхового відшкодування.

Покладання обов'язку з відшкодування шкоди у межах страхового відшкодування на страхувальника, який уклав відповідний договір страхування і сплачує страхові платежі, суперечить меті інституту страхування цивільно-правової відповідальності.

Детальніше із текстом постанови Великої Палати Верховного Суду від 4 липня 2018 року у справі № 755/18006/15-ц (провадження № 14-176цс18) можна ознайомитися за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/75296543#>.

2.1.17. Тимчасовий виїзд за кордон у супроводі одного з батьків має відповідати найкращим інтересам дитини, і дозвіл на такий виїзд за відсутності згоди другого з батьків може бути наданий на підставі рішення суду на певний період, з визначенням його початку й закінчення

Велика Палата Верховного Суду відступила від висновку Верховного Суду України, викладеного у постанові від 12 квітня 2017 року у справі № 235/139/16-ц (6-15цс17), щодо виїзду малолітньої дитини за межі України, який повинен відбуватись лише за погодженням з іншим з батьків, оскільки такий переїзд спричиняє зміну режиму спілкування дитини з іншим з батьків, порядок участі у вихованні дитини, зміну звичайного соціального, культурного, мовного середовища дитини, що впливає на її подальше життя, розвиток і виховання.

Верховний Суд України зазначив, що пріоритетними в цій категорії справ є дотримання принципу рівності прав батьків щодо дитини.

Велика Палата Верховного Суду визначила, що тимчасовий виїзд за кордон у супроводі одного з батьків має відповідати найкращим інтересам дитини і такий дозвіл за відсутності згоди другого з батьків може бути наданий на підставі рішення суду на певний період, з визначенням його початку й закінчення.

Ураховуючи те, що дитина проживає з матір'ю (проти чого відповідач не заперечує), яка забезпечує їй повний і гармонійний фізичний, розумовий, духовний, моральний і соціальний розвиток, а також рівень життя, необхідний для такого розвитку; заслухавши думку дитини та урахувавши те, що дитина тривалий час провела у Польщі, де вона зарахована на навчання, а мати має постійну роботу, житло і здатна забезпечити дитину усім необхідним, а також узявши до уваги положення статей 157, 161 СК України, надання дозволу на тимчасовий виїзд дитини з матір'ю до Польщі із зазначенням певного періоду, на який видається такий дозвіл, відповідатиме найкращим інтересам дитини.

Детальніше із текстом постанови Великої Палати Верховного Суду від 4 липня 2018 року у справі № 712/10623/17 (провадження №14-244цс18) можна ознайомитися за посиланням <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/75266002>.

2.1.18. Позов страховика потерпілого, якому він відправив страхове відшкодування, до винної у настанні страхового випадку фізичної особи про стягнення з неї суми, яка перевищує обов'язковий ліміт відповідальності його страховика, підлягає розгляду в порядку цивільного судочинства.

У разі залучення страховика за договором добровільного страхування цивільно-правової відповідальності, укладеним з особою, винною у настанні страхового випадку, співвідповідачем або третьою особою, яка не заявляє самостійних вимог на предмет спору, на стороні відповідача суд вирішує спір за правилами того судочинства, в якому було розпочате провадження

Велика Палата Верховного Суду відступила від висновку Верховного Суду України, викладеного у постанові від 24 лютого 2016 року у справі № 6-1009цс15, щодо юрисдикції спору (за позовом страховика потерпілого до фізичної особи, цивільно-правова відповідальність якої застрахована, а також до страховика цієї особи).

Велика Палата Верховного Суду визначила наступне.

Якщо страховик потерпілого, якому він виплатив страхове відшкодування, звертається з позовом до страховика особи, винної у настанні страхового випадку, про стягнення з нього суми виплаченого потерпілому страхового відшкодування у межах передбаченого укладеним з винною особою договором ліміту відповідальності страховика за завдану майну шкоду, такий спір має розглядатися за правилами господарського судочинства.

Якщо страховик потерпілого, якому він виплатив страхове відшкодування, звертається з позовом про стягнення з особи, винної у настанні страхового випадку, суми виплаченого потерпілому страхового відшкодування понад передбачений договором, укладеним з винною особою, ліміт відповідальності страховика за завдану майну шкоду, такий спір має розглядатися за правилами цивільного чи господарського судочинства залежно від суб'єктного складу сторін.

Якщо страховик потерпілого, якому він виплатив страхове відшкодування, звертається з позовом одночасно про стягнення зі страховика особи, винної у настанні страхового випадку, суми виплаченого потерпілому страхового відшкодування у межах передбаченого договором, укладеним з цією особою, ліміту відповідальності страховика за завдану майну шкоду, а також про стягнення з винної особи суми виплаченого потерпілому страхового відшкодування понад ліміт відповідальності її страховика за завдану майну шкоду, такий спір має розглядатися за правилами цивільного чи господарського судочинства залежно від суб'єктного складу сторін.

Розглядаючи позовні вимоги, заявлені до винної у настанні страхового випадку фізичної особи, про стягнення з неї такої суми виплаченого потерпілому його страховиком страхового відшкодування, яка перевищує обов'язковий ліміт відповідальності страховика особи, винної у настанні страхового випадку, суд з'ясовує у цієї особи, чи має вона укладений договір добровільного страхування цивільно-правової відповідальності на суму, що перевищує ліміт

відповідальності її страховика за договором обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності. У разі встановлення факту наявності такого договору суд згідно з вимогами ст. 51 і ст. 53 ЦПК України у редакції, чинній з 15 грудня 2017 року, залучає страховика за договором добровільного страхування цивільно-правової відповідальності, укладеним з особою, винною у настанні страхового випадку, співвідповідачем або третьою особою, яка не заявляє самостійні вимоги на предмет спору, на стороні відповідача та вирішує спір за правилами того судочинства, в якому було розпочате провадження.

Детальніше із текстом постанови Великої Палати Верховного Суду від 12 вересня 2018 року у справі № 569/96/17 (провадження № 14-386цс18) можна ознайомитися за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/78977572>.

2.1.19. Відсутність довідки про взяття на облік позивача як особи, яка переміщується з тимчасово окупованої території України або району АТО, не може бути підставою для невиплати позивачу страхових виплат

Велика Палата Верховного Суду відступила від висновку Верховного Суду України, викладеного у постанові від 12 квітня 2017 року у справі № 6-51цс17, щодо можливості реалізації права на отримання виплат соціального страхування особою, яка проживає на тимчасово окупованій території за умови обов'язкового переміщення такої особи з цієї території.

Велика Палата Верховного Суду визначила, що у ст. 2 Закону України «Про особливості державної політики із забезпечення державного суверенітету України на тимчасово окупованих територіях у Донецькій та Луганській областях» передбачено, що за фізичними особами незалежно від перебування їх на обліку як внутрішньо переміщених осіб чи від набуття ними спеціального правового статусу та за юридичними особами зберігається право власності, інші речові права на майно, у тому числі на нерухоме майно, включаючи земельні ділянки, що знаходиться на тимчасово окупованих територіях у Донецькій та Луганській областях, якщо таке майно набуто відповідно до законів України.

Підтверджуючи майнові права фізичних осіб незалежно від перебування їх на обліку як внутрішньо переміщених осіб чи від набуття ними спеціального статусу, закон не передбачає жодних обмежень інших прав таких осіб, які вони можуть реалізувати на території України.

Цілями державної політики, відповідно до зазначеного Закону, є захист прав, свобод і законних інтересів фізичних та юридичних осіб, а основними напрямками захисту прав і свобод цивільного населення на тимчасово окупованих територіях у Донецькій та Луганській областях – захист основоположних політичних і громадянських прав і свобод людини; сприяння забезпеченню відновлення порушених матеріальних прав; сприяння забезпеченню соціально-економічних, екологічних та культурних потреб.

Україна не відступала від зобов'язань, визначених статтями 1, 14 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та ст. 1 Першого протоколу до неї, що передбачають поважати права людини, заборону дискримінації та захист власності.

Детальніше із текстом постанови Великої Палати Верховного Суду від 20 вересня 2018 року у справі № 243/3505/16-ц (провадження № 14-271цс18) можна ознайомитися за посиланням <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/76812061>.

2.1.20. При визначенні місця проживання дитини першочергова увага приділяється якнайкращому забезпеченню інтересів дитини в силу вимог ст. 3 Конвенції про права дитини.

Велика Палата Верховного Суду відступила від висновків Верховного Суду України, викладених у постановках від 14 грудня 2016 року у справі № 6-2445цс16 та від 12 липня 2017 року у справі № 6-564цс17, щодо застосування норм права при визначенні місця проживання малолітньої дитини, а саме ст. 161 СК України та принципу б Декларації прав дитини, про обов'язковість брати до уваги принцип б Декларації прав дитини стосовно того, що малолітня дитина не повинна, крім тих випадків, коли є виняткові обставини, бути розлучена зі своєю матір'ю.

Велика Палата Верховного Суду погодилася з висновками судів попередніх інстанцій, рішеннями яких визначено проживання малолітньої дитини з батьком за місцем його постійного проживання, оскільки зібрані у справі докази з урахуванням думки дитини і висновку органу опіки та піклування вказують на те, що проживання дитини з батьком найкраще забезпечить інтереси цієї дитини.

При ухваленні постанови Велика Палата Верховного Суду застосувала вимоги ст. 141 СК України про рівність прав матері та батька, частин 1, 2 ст. 161 цього Кодексу щодо вирішення спору судом, з ким із них буде проживати малолітня дитина, та врахування при цьому ставлення батьків до виконання своїх батьківських обов'язків, особистої прихильності дитини до кожного з них, вік дитини, стан її здоров'я та інші обставини, що мають істотне значення.

Визначено, що під заборонаю розлучення дитини з матір'ю в контексті Декларації прав дитини від 20 листопада 1959 року слід розуміти не обов'язковість спільного проживання матері та дитини, а право на їх спілкування, турботу з боку матері та забезпечення з боку обох батьків, у тому числі й матері, прав та інтересів дитини, передбачених цією Декларацією та Конвенцією про права дитини від 20 листопада 1989 року.

Відповідно до ст. 6 Європейської конвенції про здійснення прав дітей від 25 січня 1996 року під час розгляду справи, що стосується дитини, перед прийняттям рішення судовий орган надає можливість дитині висловлювати її думки і приділяє їм належну увагу.

З досягненням віку 10 років у дитини з'являється право не тільки бути вислуханою і почутою, але й право брати активну участь у вирішенні своєї долі,

зокрема у визначенні місця проживання. Лише в разі збігу волі трьох учасників переговорного процесу – матері, батька, дитини можна досягти миру і згоди.

Велика Палата Верховного Суду зауважує, що Декларація прав дитини не є міжнародним договором, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України, і не є частиною національного законодавства України. А законодавство України не містить норм, які б наділяли будь-кого з батьків пріоритетним правом на проживання з дитиною.

При розгляді справ щодо місця проживання дитини суди насамперед мають виходити з інтересів самої дитини, враховуючи при цьому сталі соціальні зв'язки, місце навчання, психологічний стан тощо.

Детальніше із текстом постанови Великої Палати Верховного Суду від 17 жовтня 2018 року у справі № 402/428/16-ц (провадження №14-327цс18) можна ознайомитися за посиланням <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/77361954>.

2.1.21. На в'їдикаційні позови держави та територіальних громад (в особі органів державної влади та місцевого самоврядування відповідно) поширюється загальна позовна давність.

У випадку відсутності компетентного суб'єкта владних повноважень для захисту державних інтересів, а також у разі, коли першим про порушення інтересів держави довідався прокурор, позовна давність обчислюється від дня, коли про порушення довідався прокурор

Велика Палата Верховного Суду, вирішуючи виключну правову проблему, відступила від висновку Верховного Суду України, викладеного у постанові від 5 жовтня 2016 року у справі № 916/2129/15 (№ 3-604гс16), а також висновку КГС ВС, викладеного у постанові від 29 березня 2018 року у справі № 904/10673/16, про те, що приписи про позовну давність до позовних вимог про витребування майна не застосовуються.

Велика Палата Верховного Суду визначила, що на в'їдикаційні позови держави та територіальних громад (в особі органів державної влади та місцевого самоврядування відповідно) поширюється загальна позовна давність. Для уникнення дискримінаційної переваги цих суб'єктів порівняно з іншими суб'єктами права вони мають нести ризик застосування наслідків спливу позовної давності для оскарження виданих ними правових актів.

Якщо у передбачених законом випадках у разі порушення або загрози порушення інтересів держави з позовом до суду звертається прокурор від імені органу, уповноваженого державою здійснювати відповідні функції у спірних правовідносинах, позовну давність слід обчислювати з дня, коли про порушення права або про особу, яка його порушила, довідався або міг довідатися орган, уповноважений державою здійснювати відповідні функції у спірних правовідносинах (близький за змістом висновок викладений у постанові Верховного Суду України від 12 квітня 2017 року у справі № 6-1852цс16 і Великої

Палати Верховного Суду від 22 травня 2018 року у справі № 369/6892/15-ц та від 22 травня 2018 року у справі № 469/1203/15-ц).

У постанові від 20 червня 2018 року у справі № 697/2751/14-ц Велика Палата Верховного Суду дійшла висновку про те, що для вирішення питання про дотримання строку звернення до суду за захистом прав, суду слід встановити, коли прокурор дізнався чи міг дізнатися про порушення інтересів держави.

Вказаний висновок Велика Палата Верховного Суду вважає за необхідне конкретизувати: позовна давність починає обчислюватися з дня, коли про порушення права або про особу, яка його порушила, довідався або міг довідатися прокурор, у таких випадках: 1) прокурор, який звертається до суду у разі порушення або загрози порушення інтересів держави, довідався чи мав об'єктивну можливість довідатися (під час кримінального провадження, прокурорської перевірки тощо) про порушення або загрозу порушення таких інтересів чи про особу, яка їх порушила або може порушити, раніше, ніж орган, уповноважений державою здійснювати відповідні функції у спірних правовідносинах; 2) прокурор звертається до суду у разі порушення або загрози порушення інтересів держави за відсутності відповідного органу державної влади, органу місцевого самоврядування чи іншого суб'єкта владних повноважень, до компетенції якого віднесені повноваження щодо захисту таких інтересів.

Детальніше із текстом постанови Великої Палати Верховного Суду від 17 жовтня 2018 року у справі № 362/44/17 можна ознайомитися за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/79472747>.

2.1.22. Враховуючи встановлену законодавцем правову природу поруки як додаткового (акцесорного) зобов'язання та його пряму залежність від умов кредитного договору, на правовідносини, які виникають після ухвалення рішення суду про стягнення заборгованості, порука не поширюється, якщо інше не встановлене договором поруки

Велика Палата Верховного Суду відступила від висновків Верховного Суду України, викладених у постановах Верховного Суду України від 26 листопада 2014 року (справа № 6-75цс14), від 3 лютого 2016 року (справа № 6-2017цс15) та від 6 липня 2016 року (справа № 6-1199цс16), щодо презумпції чинності поруки та неможливості її припинення на підставі ч. 4 ст. 559 ЦК України з огляду на наявність рішення суду про стягнення кредитної заборгованості, оскільки таке рішення саме по собі свідчить про закінчення строку дії договору.

Велика Палата Верховного Суду визначила, що право кредитодавця нараховувати передбачені договором проценти за користування кредитом, а також обумовлену в договорі неустойку припиняється після спливу визначеного цим договором строку кредитування чи у разі пред'явлення до позичальника вимоги згідно з ч. 2 ст. 1050 ЦК України.

Наявність рішення суду, яке набрало законної сили і яким задоволені вимоги кредитора до поручителя, позбавляє кредитора права в подальшому нараховувати

та стягувати з поручителя відсотки за кредитним договором (крім трьох відсотків річних та інфляційних нарахувань).

Детальніше із текстом постанови Великої Палати Верховного Суду від 31 жовтня 2018 року у справі № 202/4494/16-ц (провадження № 14-318цс18) можна ознайомитися за посиланням <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/77720972>.

2.1.23. Відсутність нотаріально посвідченої згоди іншого зі співвласників (другого з подружжя) на укладення договору іпотеки позбавляє співвласника, який вчинив правочин, необхідних повноважень на укладення договору про розпорядження спільним майном. Укладення такого договору свідчить про порушення його форми і надає іншому зі співвласників (другому з подружжя) право оскаржити договір з підстав його недійсності

Велика Палата Верховного Суду відступила від висновку Верховного Суду України, викладеного у постанові від 7 жовтня 2015 року у справі № 6-1622цс15, від 27 січня 2016 року у справі № 6-1912цс15 та від 30 березня 2016 року у справі № 6-533цс16 щодо необхідності надання згоди іншим з подружжя (співвласником) на укладення співвласником договору про розпорядження спільним майном.

Верховний Суд України зазначив, що укладення одним із подружжя договору щодо розпорядження спільним майном без згоди другого з подружжя може бути підставою для визнання такого договору недійсним лише у тому разі, якщо той з подружжя, хто уклав договір щодо спільного майна, та третя особа – контрагент за таким договором, діяли недобросовісно, зокрема третя особа знала чи за обставинами не могла не знати про те, що майно належить на праві спільної сумісної власності, і що той з подружжя, хто відчужує майно, не отримав згоду на вчинення такого правочину другого з подружжя.

Велика Палата Верховного Суду визначила, що відсутність нотаріально посвідченої згоди іншого зі співвласників (другого з подружжя) на укладення договору іпотеки позбавляє співвласника, який вчинив правочин, необхідних повноважень на укладення договору про розпорядження спільним майном. Укладення такого договору свідчить про порушення його форми і відповідно до ч. 4 ст. 369, ст. 215 ЦК України надає іншому зі співвласників (другому з подружжя) право оскаржити договір з підстав його недійсності. При цьому закон не пов'язує наявність чи відсутність згоди усіх співвласників на укладення договору ні з добросовісністю того з подружжя, який уклав договір щодо спільного майна, ні третьої особи – контрагента за таким договором і не ставить питання оскарження договору в залежність від добросовісності сторін договору.

Детальніше із текстом постанови Великої Палати Верховного Суду від 21 листопада 2018 року у справі № 372/504/17 можна ознайомитися за посиланням <http://reestr.court.gov.ua/Review/78215412>.

2.1.24. Спiр про скасування рiшення, запису щодо державної реєстрацiї речового права на нерухоме майно чи обтяження такого права за iншою особою у Державному реєстрi речових прав на нерухоме майно пiдлягає розгляду в порядку цивiльного або господарського судочинства залежно вiд суб'єктного складу сторiн

Велика Палата Верховного Суду вiдступила вiд власного висновку, викладеного у постановi вiд 14 березня 2018 року у справi № 619/2019/17, щодо публiчно-правового характеру спору з державним реєстратором.

Велика Палата Верховного Суду визначила, що розгляд одного спору про право на нерухоме майно або про його обтяження чи вирiшення цього спору за правилами цивiльного або господарського судочинства не є пiдставою вважати публiчно-правовим i розглядати за правилами адмiнiстративного судочинства iнший спiр – про скасування рiшення чи запису про державну реєстрацiю речового права на нерухоме майно або його обтяження, прийнятого державним реєстратором чи внесеного ним до вiдповiдного державного реєстру на користь одного з учасникiв цивiльної або господарської справи пiд час її розгляду чи пiсля її вирiшення. Цi спори залежно вiд суб'єктного складу теж мають розглядатися за правилами цивiльного або господарського судочинства.

Детальнiше з текстом постанови Великої Палати Верховного Суду вiд 5 грудня 2018 року у справi № 757/1660/17-ц можна ознайомитися за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/79543765>.

Аналогiчна правова позицiя викладена у постановах Верховного Суду вiд 4 вересня 2018 року у справi № 823/2042/16 (вiдступлено вiд постанов ВП ВС вiд 10 квітня 2018 року у справi № 808/8972/15 та вiд 5 червня 2018 року у справi № 804/20728/14) – <http://reyestr.court.gov.ua/Review/77969515>; вiд 30 сiчня 2019 року у справi № 755/10947/17 (вiдступлено вiд постанов ВСУ вiд 25 квітня 2017 року у справi № 21-3197a16 та ВП ВС вiд 14 березня 2018 року в справi № 619/2019/17, а також окремо пiдкреслено, що незалежно вiд того чи перерахованi усi постанови, у яких викладена правова позицiя, вiд якої вiдступила ВП ВС, суди пiд час вирiшення тотожних спорiв мають враховувати саме останню її правову позицiю) – <http://reyestr.court.gov.ua/Review/79834955>.

2.1.25. Спори щодо виконання кредитних договорiв, якi виникають, зокрема, при вирiшеннi питання про видачу виконавчого листа на виконання рiшення третейського суду про стягнення кредитних коштів iз поручителя, можуть розглядатися третейськими судами за вiдсутностi iнших передбачених законом заборон

Велика Палата Верховного Суду вiдступила вiд висновку Верховного Суду України, викладеного у постановi вiд 21 жовтня 2015 року у справi № 6-831цс15, щодо непiдвiдомчостi третейським судам спорiв, пов'язаних iз виконанням зобов'язань в iноземнiй валютi.

Верховний Суд України зазначив, що усi спори пов'язанi з стягненням заборгованостi за валютними кредитними договорами є публiчно-правовими, а не приватно-правовими.

Велика Палата Верховного Суду визначила, що за своєю суттю кредитний договір є результатом точної, досягнутої раніше сторонами домовленості в цивільному обігу про порядок взаємовідносин щодо надання та повернення грошових коштів, де перераховані всі права і обов'язки сторін, в тому числі чітко визначено його ціну, порядок розрахунків, терміни виконання умов й інші необхідні елементи, тобто породжує цивільно-правові наслідки для сторін, що виключає віднесення правовідносин до публічно-правових.

Якщо на етапі узгодження предмета і умов кредитного договору позичальник та кредитор як рівноправні сторони у правовідносинах та суб'єкти приватного права, діючи вільно, на власний розсуд визначили його істотну умову (ціну договору) у виді грошової одиниці певної держави (іноземна валюта), що згідно зі статтями 192, 533 ЦК України може використовуватися як засіб розрахунку в Україні, тобто є об'єктом цивільних прав, проведення грошових розрахунків за кредитним договором чи їх нездійснення згідно з умовами такого договору, незалежно від валюти кредитування, свідчить, що такі правовідносини мають суто цивільно-правовий, приватний характер.

Якщо договір, у тому числі кредитний, укладений на задоволення особистих потреб фізичної особи і не пов'язаний з підприємницькою діяльністю такої фізичної особи чи виконанням ним обов'язків як найманим працівником, такий договір є споживчим і наявність судового спору щодо цього договору не впливає на його характер, як споживчого, відтак і сам спір у будь-якому випадку стосується прав сторони договору, як споживача, а його вирішення, незалежно від ініціатора судового розгляду, має ґрунтуватися та враховувати і вимоги Закону України «Про захист прав споживачів».

Тобто незалежно від предмета і підстав позову та незважаючи на те, хто звертається з позовом до суду (банк або інша фінансова установа чи споживач), на правовідносини, що виникають зі споживчого кредиту, поширюється дія зазначеного Закону.

ВП ВС підтримала правовий висновок Верховного Суду України у постанові від 11 листопада 2015 року у справі № 6-1716цс15, та зазначила, що спори між кредитором та позичальником (споживачем) за договором про надання споживчого кредиту, що виникають як під час укладення, так і під час виконання такого договору, відповідно до п. 14 ч. 1 ст. 6 Закону України «Про третейські суди», незважаючи на наявність третейського застереження в договорі, не можуть бути предметом третейського розгляду, оскільки Законом України «Про внесення зміни до статті 6 Закону України «Про третейські суди» щодо підвідомчості справ у сфері захисту прав споживачів третейським судам» виключено з компетенції третейського суду вирішення спорів щодо захисту прав споживачів, у тому числі споживачів послуг банку (кредитної спілки).

Детальніше із текстом постанови Великої Палати Верховного Суду від 12 грудня 2018 року у справі № 755/11648/15-ц (провадження № 14-336цс18) можна ознайомитися за посиланням <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/78680719>.

2.1.26. У разі отримання у позику іноземної валюти позичальник зобов'язаний, якщо інше не передбачене законом чи договором, повернути позикодавцеві таку ж суму грошових коштів (суму позики), тобто таку ж суму коштів у іноземній валюті, яка отримана у позику

Велика Палата Верховного Суду відступила від висновку Верховного Суду України, викладеного у постановах від 2 липня 2014 року в справі № 6-79цс14 та від 25 липня 2018 року в справі № 308/3824/16-ц, згідно з яким, незалежно від валюти боргу (грошової одиниці, в якій обчислена сума зобов'язання) валютою платежу, тобто засобом погашення грошового зобов'язання і фактичного його виконання, є національна валюта України – гривня. Відтак у національній валюті України підлягають стягненню й інші складові грошового зобов'язання, передбачені, зокрема, у ст. 1048 ЦК України, та при застосуванні ст. 625 ЦК України.

Велика Палата Верховного Суду визначила, що гривня має статус універсального платіжного засобу, який без обмежень приймається на всій території України, однак обіг іноземної валюти обумовлений вимогами спеціального законодавства України.

Гривня як національна валюта є єдиним законним платіжним засобом на території України. Сторони, якими можуть бути як резиденти, так і нерезиденти – фізичні особи, які перебувають на території України, у разі укладення цивільно-правових угод, які виконуються на території України, можуть визначити в грошовому зобов'язанні грошовий еквівалент в іноземній валюті. Відсутня заборона на укладення цивільних правочинів, предметом яких є іноземна валюта, крім використання іноземної валюти на території України як засобу платежу або як застави, за винятком оплати в іноземній валюті за товари, роботи, послуги, а також оплати праці, на тимчасово окупованій території України.

Тому як укладення, так і виконання договірних зобов'язань в іноземній валюті, зокрема позики, не суперечить чинному законодавству.

Що стосується можливості і порядку визначення в рішенні суду еквівалента суми боргу в національній валюті, то Велика Палата Верховного Суду зазначає, що нею висловлена правова позиція з цього приводу, яку викладено у постанові від 4 липня 2018 року у справі № 14-134цс18. Велика Палата Верховного Суду вказала, що зазначення судом у своєму рішенні двох грошових сум, які необхідно стягнути з боржника, внесло двозначність до розуміння суті обов'язку боржника, який має бути виконаний примусово за участю державного виконавця. У разі зазначення у судовому рішенні про стягнення суми коштів в іноземній валюті з визначенням еквівалента такої суми у гривні стягувачеві має бути перерахована вказана у резолютивній частині судового рішення сума в іноземній валюті, а не її еквівалент у гривні.

Детальніше з текстом постанови Великої Палати Верховного Суду від 16 січня 2019 року у справі № 373/2054/16-ц (провадження № 14-446цс18) можна ознайомитися за посиланням <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/79382745>.

2.1.27. Спир про відшкодування шкоди, заподіяної здоров'ю внаслідок Чорнобильської катастрофи, є публічно-правовим, оскільки виник з публічно-правових відносин, за участю органу державної влади як суб'єкта владних повноважень, предметом якого є соціальні виплати, тому повинен розглядатися у порядку адміністративного судочинства

Велика Палата Верховного Суду відступила від висновку, викладеного у постановках Верховного Суду України від 5, 10, 12 липня, 16 серпня 2017 року у справах № 6-1094цс17, № 6-1113цс17, № 6-1096цс17, № 6-782цс17, згідно з яким не вважається публічно-правовим і розглядається у порядку цивільного судочинства спір між органом державної влади та/або органом місцевого самоврядування та суб'єктом приватного права – фізичною особою, в якому фізична особа звернулася до суду за захистом права не публічного, а цивільного, зокрема права на відшкодування завданої шкоди. У такому випадку це спір про цивільне право, хоч в спорі й бере участь суб'єкт публічного права.

Велика Палата Верховного Суду визначила, що ст. 48 Закону України «Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи» регулюється питання виплати компенсації за шкоду, заподіяну здоров'ю, зокрема особам, які стали особами з інвалідністю внаслідок Чорнобильської катастрофи та щорічної допомоги на оздоровлення. Вказано, що компенсація та допомога, передбачені цією статтею, виплачуються згідно з Порядком виплати одноразової компенсації за шкоду, заподіяну внаслідок Чорнобильської катастрофи, інших ядерних аварій, ядерних випробувань, військових навчань із застосуванням ядерної зброї, та щорічної допомоги на оздоровлення деяким категоріям громадян, затвердженим постановою КМУ від 26 жовтня 2016 року № 760, у розмірах, установлених КМУ за кошти державного бюджету.

Крім того, п. 1 Порядку використання коштів державного бюджету для виконання програм, пов'язаних із соціальним захистом громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, який затверджено постановою КМУ від 20 вересня 2005 року № 936 визначено механізм використання, обліку, звітності і контролю за використанням коштів державного бюджету для виконання програм, пов'язаних із соціальним захистом громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, головним розпорядником яких є Мінсоцполітики.

Розпорядниками бюджетних коштів нижчого рівня за програмами є структурні підрозділи з питань соціального захисту населення обласних і Київської міської держадміністрацій, структурні підрозділи з питань соціального захисту населення районних, районних у м. Києві держадміністрацій, виконавчих

органів міських, районних у містах (крім м. Києва) рад, Фонд соціального захисту інвалідів (п. 2 Порядку № 936).

Цю виплату проводять відповідні уповноважені державні органи (центри з нарахування та здійснення соціальних виплат, структурні підрозділи з питань соціального захисту населення районних і районних у м. Києві держадміністрацій, виконавчих органів міських, районних у містах (у разі їх утворення) рад.

Детальніше з текстом постанови Великої Палати Верховного Суду від 13 лютого 2019 року у справі № 752/20801/17 (провадження № 14-530цс18) можна ознайомитися за посиланням <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/79957363>.

2.1.28. Велика Палата Верховного Суду конкретизувала сформований раніше правовий висновок Верховного Суду України щодо порядку обчислення неустойки (пені) зі сплати аліментів, визначивши, що обчислення пені за несплату або прострочення сплати аліментів передбачає врахування кожного дня такого прострочення

Верховний Суд України у постановках від 2 листопада 2016 року у справі № 6-1554цс16, від 16 березня 2016 року у справі № 6-2589цс15, від 3 лютого 2016 року у справі № 6-1477цс15, від 16 березня 2016 року у справі № 6-300цс16 дійшов висновку, згідно з яким неустойка у вигляді пені обчислюється у відсотках від суми невиконаних або неналежно виконаних зобов'язань, які виникають у боржника щомісяця, тому й пеня має триваючий характер і обчислюється за прострочення кожного зобов'язання окремо. З урахуванням правової природи пені як дієвого стимулу належного виконання обов'язку та виходячи з того, що аліменти призначаються та виплачуються (стягуються) щомісячно, за змістом ст. 196 СК України пеня нараховується на суму заборгованості за той місяць, в якому не проводилось стягнення аліментів. При цьому сума заборгованості зі сплати аліментів за попередні місяці не додається до заборгованості за наступні місяці, а кількість днів прострочення обчислюється виходячи з того місяця, в якому аліменти не сплачувались.

Велика Палата Верховного Суду конкретизувала цей висновок, визначивши, що пеня за заборгованість зі сплати аліментів нараховується на весь розмір несплачених у відповідному місяці аліментів за кожний день прострочення її сплати, а її нарахування не обмежується тільки тим місяцем, в якому не проводилось стягнення.

Розмір пені за місячним платежем розраховується так: заборгованість зі сплати аліментів за конкретний місяць (місячний платіж) необхідно помножити на кількість днів заборгованості, які відраховуються з першого дня місяця, наступного за місяцем, у якому мали бути сплачені, але не сплачувались аліменти, до дня їх фактичної виплати (при цьому день виконання зобов'язання не включається до строку заборгованості) та помножити на 1%. Тобто, заборгованість за місяць × кількість днів заборгованості × 1%.

За цим правилом обраховується пеня за кожним простроченим місячним платежем.

Загальний розмір пені становить суму розмірів пені, обрахованої за кожним місячним (періодичним) платежем.

У разі виплати аліментів частинами, необхідно зазначити, що якщо такі часткові платежі вчинені протягом місяця, у якому повинні сплачуватися аліменти, і їх загальна сума становить місячний платіж, визначений у рішенні суду про стягнення аліментів, вважається, що той з батьків, який повинен сплачувати аліменти, виконав ці зобов'язання.

У разі, якщо місячний платіж сплачено не у повному розмірі, то пеня буде нараховуватися з першого дня місяця, наступного за місяцем сплати чергового платежу, на різницю між розміром, який мав бути сплачений на утримання дитини, та розміром фактично сплачених аліментів з урахуванням строку прострочення та ставки пені – 1 %.

Строк прострочення вираховується з урахуванням раніше зазначеного правила і починає перебіг з першого дня місяця, наступного за місяцем внесення періодичного платежу, до дня, який передує дню сплати заборгованості.

У разі, якщо заборгованість зі сплати аліментів погашено частково в іншому місяці, то визначення пені на заборгованість зі сплати аліментів розраховується з урахуванням розміру несплаченої частки аліментів за певний місяць з дня сплати частки місячного платежу і до дня, який передує дню погашення заборгованості за відповідним місячним платежем, помножену на 1 %.

Детальніше із текстом постанови Великої Палати Верховного Суду від 3 квітня 2019 року у справі № 333/6020/16-ц можна ознайомитися за посиланням <http://reestr.court.gov.ua/Review/81573936>.

2.1.29. Встановлена п. 15 розділу Х «Перехідні положення» ЗК України заборона відчуження земельних ділянок сільськогосподарського призначення в редакції, чинній до 1 січня 2019 року, передбачала винятки, одним з яких була можливість обміну земельної ділянки на іншу земельну ділянку відповідно до закону, а не земельної частки (паю) на іншу земельну частку (пай).

Велика Палата Верховного Суду відступила від висновку Верховного Суду України, викладеного у постановках від 5 листопада 2014 року у справі № 6-172цс14, від 11 лютого 2015 року у справі № 6-5цс15, від 12 жовтня 2016 року у справі № 6-464цс16, щодо застосування підпункту «б» п. 15 розділу Х «Перехідні положення» ЗК України в редакції, що була чинною до 1 січня 2019 року, стосовно можливості обміну земельних ділянок сільськогосподарського призначення лише «за схемою пай на пай».

Велика Палата Верховного Суду визначила, що сільські, селищні, міські ради в межах їх повноважень щодо виділення земельних часток (паїв) у натурі (на місцевості) оформляють матеріали обміну земельними частками (паями), проведеного за бажанням їх власників до моменту державної реєстрації права

власності на земельну ділянку (абз. 11 ч. 1 ст. 5 Закону України «Про порядок виділення в натурі (на місцевості) земельних ділянок власникам земельних часток (паїв)»), а в редакції, чинній з 1 січня 2019 року, до моменту державної реєстрації права власності на земельну ділянку.

Частина 1 ст. 14 цього Закону визначає один з випадків можливого обміну земельними ділянками, що використовуються їхніми власниками для ведення товарного сільськогосподарського виробництва, а не регулює обмін земельними частками (паями), права на які підтверджені сертифікатом, і розподіленими та визначеними у натурі земельними ділянками, які ще не зареєстровані за власниками земельних часток (паїв).

Стаття 14 Закону України «Про порядок виділення в натурі (на місцевості) земельних ділянок власникам земельних часток (паїв)» не забороняє можливість обміну земельними ділянками, що використовуються для ведення товарного сільськогосподарського виробництва, в інших випадках, ніж той, який визначений у ч. 1 цієї статті, як і не забороняє можливість обміну іншими, ніж призначені для ведення товарного сільськогосподарського виробництва, земельними ділянками сільськогосподарського призначення.

Заборона відчуження земельних ділянок сільськогосподарського призначення, визначена у підпункті «б» п. 15 розділу X «Перехідні положення» ЗК України у редакції, чинній до 1 січня 2019 року, та виключення з неї можливості обміну земельної ділянки на іншу земельну ділянку відповідно до закону стосуються не тільки земельних ділянок, що використовуються для ведення товарного сільськогосподарського виробництва, а й інших земельних ділянок сільськогосподарського призначення.

Наявність у сільських, селищних, міських рад і районних державних адміністрацій передбаченого в абз. 11 ч. 1 ст. 5 зазначеного Закону повноваження оформляти матеріали обміну земельними частками (паями), проведеного за бажанням їх власників до моменту видачі державних актів на право власності на земельну ділянку (з 1 січня 2019 року до моменту державної реєстрації права власності на земельну ділянку), не виключає можливість обміну згідно з чинним законодавством земельними ділянками, на які вже були видані державні акти на право власності на земельну ділянку власникам земельних часток (паїв).

Детальніше з текстом постанови Великої Палати Верховного Суду від 15 травня 2019 року у справі № 227/1506/18 (провадження № 14-66цс19) можна ознайомитися за посиланням <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/82568415>.

2.1.30. Звернення стягнення на предмет іпотеки шляхом встановлення у рішенні суду права іпотекодержателя від свого імені продати предмет іпотеки можливе лише за умови, що сторони не передбачили цей спосіб у договорі

Велика Палата Верховного Суду відступила від висновку Верховного Суду України, викладеного у постанові від 5 квітня 2017 року у справі № 6-3034цс16,

згідно з яким іпотекодержатель має можливість задовольнити свої вимоги на підставі рішення суду про звернення стягнення на предмет іпотеки у спосіб його продажу іпотекодержателем будь-якій особі-покупцеві згідно зі ст. 38 Закону України «Про іпотеку», незважаючи на те, що сторони в іпотечному застереженні погодили як позасудовий спосіб задоволення вимог іпотекодержателя його право від свого імені продати предмет іпотеки будь-якій особі на підставі договору купівлі-продажу у порядку, встановленому ст. 38 Закону.

За висновком Верховного Суду України, обрання певного способу правового захисту, зокрема досудового врегулювання спору, є правом, а не обов'язком особи, яка добровільно, виходячи з власних інтересів, його використовує. Встановлення законом або договором досудового способу врегулювання спору за волевиявленням суб'єктів правовідносин не вважається обмеженням юрисдикції судів і права на судовий захист.

Велика Палата Верховного Суду визначила, що процедура продажу предмета іпотеки, передбачена ст. 38 Закону, може бути застосована як спосіб задоволення вимог іпотекодержателя під час звернення стягнення на предмет іпотеки і в судовому порядку (про що суд згідно з абз. 5 ч. 1 ст. 39 Закону має вказати у судовому рішенні про задоволення позову про звернення стягнення на предмет іпотеки), і у позасудовому порядку (згідно з договором про задоволення вимог іпотекодержателя).

Проте звернення стягнення на предмет іпотеки шляхом встановлення у рішенні суду права іпотекодержателя від свого імені продати предмет іпотеки будь-якій особі на підставі договору купівлі-продажу у порядку, визначеному ст. 38 Закону, можливе лише за умови, що сторони договору іпотеки не передбачили цей спосіб задоволення вимог іпотекодержателя у договорі про задоволення вимог іпотекодержателя або в іпотечному застереженні, яке прирівнюється до такого договору за юридичними наслідками. Якщо ж сторони договору іпотеки передбачили такий спосіб задоволення вимог іпотекодержателя у договорі про задоволення вимог іпотекодержателя або в іпотечному застереженні, позовна вимога про звернення стягнення на предмет іпотеки шляхом встановлення у рішенні суду права іпотекодержателя від свого імені продати предмет іпотеки будь-якій особі на підставі договору купівлі-продажу у порядку, визначеному ст. 38 Закону, є неналежним способом захисту.

Детальніше з текстом постанови Великої Палати Верховного Суду від 29 травня 2019 року у справі № 310/11024/15-ц (провадження № 14-112 цс 19) можна ознайомитися за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/82703516>.

2.1.31. Спiр позовом податкових органiв до нотарiуса про вчинення протесту податкових векселiв пiдлягає розгляду в порядку адмiнiстративного, а не цивiльного судочинства

Велика Палата Верховного Суду вiдступила вiд правового висновку Верховного Суду України, викладеного у постановах вiд 28 березня 2012 року у справi № 6-11цс12, вiд 18 липня 2012 року у справi № 6-75цс12, вiд 7 листопада 2012 року у справi № 6-111цс12, вiд 14 листопада 2012 року у справi № 6-138цс12, вiд 26 грудня 2012 року у справi № 6-155цс12, вiд 16 сiчня 2013 року у справi № 6-160цс12, вiд 13 лютого 2013 року у справi № 6-159цс12, згiдно з яким спiр за позовом податкових iнспекцiй до нотарiуса щодо протесту податкового векселя, який по сутi є податковою розпискою, пiдлягає розгляду в порядку цивiльного судочинства.

Велика Палата Верховного Суду визначила, що спiр за позовом органу ДФС до приватного нотарiуса про скасування постанови про вiдмову у вчиненнi нотарiальної дiї – протестi податкових векселiв, пов'язаний зi здiйсненням суб'єктом владних повноважень владних управлiнських функцiй, а саме з приводу сплати акцизного збору, та пiдлягає розгляду у порядку адмiнiстративного судочинства.

За своєю правовою природою погашення податкового векселя є виконанням обов'язку зi сплати податку, одним iз видiв якого є акцизний збiр.

У справi, що розглядається, позивач звернувся до суду з позовом з метою реалiзацiї передбачених вказаними нормами матерiального права повноважень щодо здiйснення державного контролю за дотриманням податкового законодавства. Здiйснення такого державного контролю означає обов'язковiсть прийнятих за його результатами рiшень для пiдконтрольного суб'єкта, що свiдчить про владно-управлiнський характер, а вiдтак i публiчно-правову природу таких правовiдносин.

Детальнiше з текстом постанови Великої Палати Верховного Суду вiд 26 червня 2019 року у справi № 591/4543/16-ц (провадження № 14-251цс19) можна ознайомитися за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/82997490>.

2.1.32. Позовну вимогу зобов'язати повернути земельну дiлянку водного фонду слiд розглядати як негаторний позов, який можна заявити впродовж усього часу тривання порушення прав законного володiльця вiдповiдної земельної дiлянки

Велика Палата Верховного Суду конкретизувала висновки Верховного Суду України, викладенi у постановах вiд 15 листопада 2017 року у справi № 6-2304цс16, вiд 8 червня 2016 року у справi № 6-3089цс15, вiд 17 лютого 2016 року у справi № 6-2407цс15 i вiд 16 листопада 2016 року у справi № 6-2469цс16, щодо позовної давностi та способу захисту права власностi на земельну дiлянку водного фонду, визначивши, що вимога зобов'язати повернути земельну дiлянку водного фонду

розглядається як негаторний позов, який можна заявити впродовж всього часу тривання порушення прав законного володільця цієї ділянки.

Велика Палата Верховного Суду вже вказувала на те, що заволодіння громадянами та юридичними особами землями водного фонду всупереч вимогам ЗК України (перехід до них права володіння цими землями) є неможливим. Розташування земель водного фонду вказує на неможливість виникнення приватного власника, а отже, і нового володільця, крім випадків, передбачених у ст. 59 цього кодексу (див. також висновки Великої Палати Верховного Суду, сформульовані у постанові від 22 травня 2018 року у справі № 469/1203/15-ц, у п. 70 постанови від 28 листопада 2018 року у справі № 504/2864/13-ц).

Отже, зайняття земельної ділянки водного фонду з порушенням ЗК України та ВК України треба розглядати як не пов'язане з позбавленням володіння порушення права власності держави чи відповідної територіальної громади. У такому разі позовну вимогу зобов'язати повернути земельну ділянку слід розглядати як негаторний позов, який можна заявити впродовж усього часу тривання порушення прав законного володільця відповідної земельної ділянки водного фонду (див. п. 71 постанови Великої Палати Верховного Суду від 28 листопада 2018 року у справі № 504/2864/13-ц, а також п. 96 постанови Великої Палати Верховного Суду від 4 липня 2018 року у справі № 653/1096/16-ц). Власник земельної ділянки водного фонду може вимагати усунення порушення його права власності на цю ділянку, зокрема, оспорюючи відповідні рішення органів державної влади чи органів місцевого самоврядування, договори або інші правочини, та вимагаючи повернути таку ділянку.

Детальніше з текстом постанови Великої Палати Верховного Суду від 12 червня 2019 року у справі №487/10128/14-ц (провадження № 14-131цс19) можна ознайомитися за посиланням <http://reestr.court.gov.ua/Review/85541621>

2.1.33. Підписання анкети-заяви про приєднання до Умов та правил надання банківських послуг не може вважатись договором приєднання, у випадку відсутності у такій анкеті домовленості сторін про сплату відсотків за користування кредитними коштами, пені та штрафів за несвоєчасне погашення кредиту, а також відсутності підтверджень конкретних запропонованих Умов та правил банківських послуг

Велика Палата Верховного Суду відступила від висновку Верховного Суду України, викладеного в постанові від 24 вересня 2014 року (провадження № 6-144цс14), щодо форми кредитного договору.

Велика Палата Верховного Суду визначила, що тягнення заборгованості, і прийняла постанову, в якій зазначила таке.

Оскільки умови договорів приєднання розробляються банком, тому повинні бути зрозумілі усім споживачам і доведені до їх відома, у зв'язку із чим банк має підтвердити, що на час укладення відповідного договору діяли саме ці умови, а не інші.

Тому з огляду на зміст статей 633, 634 ЦК України можна вважати, що другий контрагент (споживач послуг банку) лише приєднується до тих умов, з якими він ознайомлений.

У заяві позичальника процентна ставка не зазначена.

Крім того, у цій заяві, підписаній сторонами, відсутні умови договору про встановлення відповідальності у вигляді неустойки (пені, штрафів) за порушення зобов'язання у вигляді грошової суми та її визначеного розміру.

Банк, пред'являючи вимоги про погашення кредиту, просив у тому числі, крім тіла кредиту (сума, яку фактично отримав в борг позичальник), стягнути складові його повної вартості, зокрема заборгованість за відсотками на поточну і прострочену заборгованість за користування кредитними коштами, а також пеню і штрафи за несвоєчасну сплату кредиту і процентів за користування кредитними коштами.

При цьому, матеріали справи не містять підтверджень, що саме ці Витяг з Тарифів та Витяг з Умов розуміла відповідачка та ознайомила і погодилася з ними, підписуючи заяву-анкету про приєднання до умов та Правил надання банківських послуг ПриватБанку, а також те, що вказані документи на момент отримання відповідачкою кредитних коштів взагалі містили умови, зокрема й щодо сплати процентів за користування кредитними коштами та щодо сплати неустойки (пені, штрафів), та, зокрема саме у зазначеному в цих документах, що додані банком до позовної заяви розмірах і порядках нарахування.

Крім того, роздруківка із сайту позивача належним доказом бути не може, оскільки цей доказ повністю залежить від волевиявлення і дій однієї сторони (банку), яка може вносити і вносить відповідні зміни в умови та правила споживчого кредитування.

З урахуванням основних засад цивільного законодавства та необхідності особливого захисту споживача у кредитних правовідносинах, Велика Палата Верховного Суду зауважує, що пересічний споживач банківських послуг з урахуванням звичайного рівня освіти та правової обізнаності, не може ефективно здійснити свої права бути проінформованим про умови кредитування за конкретним кредитним договором, який укладений у вигляді заяви про надання кредиту та Умов та правил надання банківських послуг, оскільки Умови та правила надання банківських послуг це значний за обсягом документ, що стосується усіх аспектів надання банківських послуг та потребує як значного часу, так і відповідної фахової підготовки для розуміння цих правил тим більше співвідносно з конкретним видом кредитного договору.

Отже, підписана анкета-заява про приєднання до Умов та правил надання банківських послуг не може бути підставою для стягнення процентів за користування кредитними коштами та пені за невиконання кредитного договору, оскільки така анкета-заява не може розцінюватись як стандартна (типова) форма кредитного договору.

Детальніше з текстом постанови Великої Палати Верховного Суду від 3 липня 2019 року у справі № 342/180/17 (провадження № 14-131цс19) можна ознайомитися за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/82998244>.

2.1.34. При вирішенні питання про розмежування компетенції судів щодо розгляду справ про визнання права на отримання гарантованого відшкодування за вкладом за позовом фізичної особи до банку в особі уповноваженої особи Фонду гарантування вкладів фізичних осіб визначальним є характер правовідносин, з яких виник спір. Такі спори підлягають розгляду в порядку адміністративного судочинства

Велика Палата Верховного Суду відступила від власних правових висновків, викладених у її постановках від 30 січня 2019 року у справі № 552/6381/17, від 15 травня 2019 року у справах № 554/9144/17, 554/10058/17, від 29 травня 2019 року у справі № 554/10303/17-ц, щодо критеріїв визначення юрисдикції спорів про визнання права на отримання відшкодування за вкладами за рахунок Фонду гарантування вкладів фізичних осіб та включення інформації до переліку вкладників за позовом фізичної особи до банку в особі уповноваженої особи Фонду, визначивши, що такі спори віднесені до юрисдикції адміністративного суду, з огляду на публічний характер правовідносин, з яких виник спір

У постановках від висновків яких вирішено відступити, зазначено, що, що справи за позовами фізичних осіб до ПАТ «Банк Михайлівський», від імені якого діє Уповноважена особа Фонду, про визнання за позивачами права на отримання відповідно до закону відшкодування за вкладом за рахунок Фонду та зобов'язання Уповноваженої особи Фонду подати додаткову інформацію про включення позивачів до переліку вкладників, які мають право на відшкодування коштів за вкладами, мають розглядатися за правилами цивільного судочинства.

Відступаючи від такого висновку, Велика Палата визначила, що, при вирішенні питання про розмежування компетенції судів щодо розгляду адміністративних і цивільних справ недостатньо застосування виключно формального критерію – визначення суб'єктного складу спірних правовідносин (участь у них суб'єкта владних повноважень), натомість визначальною ознакою для правильного вирішення спору є характер правовідносин, з яких виник спір.

З огляду на те, що всі заявлені позивачем вимоги стосуються безпосередньо повноважень (завдань та функцій) Фонду та його уповноваженої особи і жодним чином не впливають на права та обов'язки ПАТ «Банк Михайлівський», розгляд такої справи не може бути віднесено до юрисдикції загальних судів.

Участь у розгляді цієї справи Уповноваженої особи Фонду, незалежно від того, який її статус зазначив позивач у позовній заяві (як самостійного відповідача чи ні), а також зміст спірних правовідносин дають підстави для висновку, що розгляд такої справи мають здійснювати адміністративні суди.

При цьому вирішення питання стосовно наявності чи відсутності в Уповноваженої особи Фонду самостійної процесуальної дієздатності для того,

щоб бути відповідачем у цій справі, належить до компетенції адміністративних судів. В адміністративному процесі, на відміну від розгляду справи у порядку ЦПК України, суд першої інстанції наділений більшими повноваженнями щодо формування кола учасників справи і за необхідності може самотійно залучити до участі у справі належного відповідача відповідно до ст. 52 КАС України.

При вирішенні питання про розмежування компетенції судів щодо розгляду подібних справ визначальним є характер правовідносин, з яких виник спір. Суб'єктний склад спірних правовідносин (участь у них суб'єкта владних повноважень) є формальним критерієм, який має бути оцінений належним судом.

Детальніше з текстом постанови Великої Палати Верховного Суду від 7 серпня 2019 року у справі № 646/6644/17 можна ознайомитися за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/84274461>.

Аналогічна правова позиція викладена в постанові Великої Палати Верховного Суду від 15 січня 2020 року у справі № 334/452/18 – <http://reyestr.court.gov.ua/Review/87527945> (позов фіз.особи до банку в особі ФГВФО про стягнення недоплаченої суми за вкладом, процентів за депозитом, – в межах гарантованої державою суми – а також коштів, передбачених ст. 625 ЦК України – «29. У контексті обставин цієї справи зміст (суть) спірних правовідносин обмежується встановленням реальної правової природи відносин, які виникли між позивачем, банком та Фондом і визначення яких залежить від з'ясування прав позивача, статусу Фонду, мети його створення, завдань, поставлених перед ним, повноважень та обов'язків Фонду і його уповноважених осіб, функцій, які на нього покладаються.»).

2.1.35. Позовні вимоги про стягнення з Фонду гарантування вкладів фізичних осіб залишку коштів гарантованого відшкодування за вкладом, трьох процентів річних, упущеної вигоди та моральної шкоди впливають із дій Фонду з виплати гарантованого відшкодування, а тому підлягають розгляду в порядку адміністративного судочинства

Велика Палата Верховного Суду відступила від правових висновків Верховного Суду України, викладених у постановках від 9 листопада 2016 року у справі № 6-2309цс16 та від 14 грудня 2016 року у справі № 6-2735цс16, щодо визначення цивільної юрисдикції спорів про стягнення з Фонду гарантування вкладів фізичних осіб залишку коштів гарантованого відшкодування за вкладами у неплатоспроможному банку; трьох процентів річних з урахуванням індексу інфляції відповідно до розрахунку станом на день ухвалення рішення у справі; упущеної вигоди та моральної шкоди.

У цій справі позивачі отримали гарантоване відшкодування за своїми договорами, однак не погоджуються з їхнім розміром.

Спір щодо права фізичної особи на відшкодування за вкладом за рахунок коштів Фонду (якщо адміністративна рада Фонду згідно з п. 17 ч. 1 ст. 9 Закону не прийняла рішення про збільшення граничної суми такого відшкодування) є публічно-правовим і пов'язаний з виконанням Фондом владної управлінської функції з організації виплати цього відшкодування. А тому такий спір має розглядатися за правилами адміністративного судочинства. Такі висновки Велика Палата Верховного Суду неодноразово висловлювала у постановках від 18 квітня 2018 року у справі № 813/921/16, від 23 травня 2018 року у справі № 820/3770/16,

від 23 січня 2019 року у справі № 285/489/18-ц та інших, і підстав для відступу від нього не вбачається.

Позовні вимоги у справі, що розглядається, впливають із дій Фонду з виплати гарантованого відшкодування, відтак цей спір є публічно-правовим. Аналогічні висновки викладені Великою Палатою Верховного Суду у постанові від 10 квітня 2019 року у справі № 761/10730/18 (провадження № 14-116цс19) та Об'єднаною палатою Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду у постанові від 5 вересня 2019 року у справі № 761/11256/17 (провадження № 61-31354сво18).

Крім того, у постанові від 27 лютого 2019 року у справі № 161/11401/17 (провадження № 14-41цс19) Велика Палата Верховного Суду вже відхилила як неприйнятні з огляду на усталену судову практику доводи позивача про те, що справа має розглядатися за правилами цивільного судочинства, та про необхідність застосування у ній висновків Верховного Суду України, сформульованих у постанові від 9 листопада 2016 року у справі № 6-2309цс16.

Детальніше з текстом постанови Великої Палати Верховного Суду від 13 листопада 2019 року у справі № 761/2987/18 можна ознайомитися за посиланням <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/86878101#>.

2.1.36. Право довічного успадкованого володіння, набуте особою в порядку, встановленому законом, не припиняється у зв'язку з її смертю та входить до складу спадщини

Велика Палата Верховного Суду відступила від правових висновків Верховного Суду України, викладених у постановках від 31 жовтня 2018 року у справі № 178/447/16-ц та від 5 жовтня 2016 року у справі № 181/698/14-ц та від 23 листопада 2016 року у справі № 668/477/15-ц, щодо того, що право користування земельною ділянкою, що виникло в особи лише на підставі державного акта на право володіння земельною ділянкою без укладення договору про право користування земельною ділянкою із власником землі, припиняється зі смертю особи, якій належало таке право і не входить до складу спадщини.

Велика Палата Верховного Суду визначила, що право довічного успадкованого володіння земельною ділянкою відноситься до тих прав, які можуть бути успадковані.

За змістом статей 6, 50 Земельного кодексу Української РСР (у редакції на час його прийняття) у довічне успадковане володіння земля надається громадянам Української РСР для ведення селянського (фермерського господарства). Громадянам Української РСР, які виявили бажання вести селянське (фермерське) господарство, що ґрунтується переважно на особистій праці та праці членів їх сімей, надаються за їх бажанням у довічне успадковане володіння або в оренду земельні ділянки, включаючи присадибний наділ.

ЗК України у редакції від 13 березня 1992 року не передбачав такого виду права як довічне успадковане володіння земельною ділянкою.

При цьому, відповідно до п. 8 Постанови Верховної Ради України від 13 березня 1992 року № 2200 «Про прискорення земельної реформи та приватизацію землі» громадяни, підприємства, установи, організації, яким було надано у встановленому порядку земельні ділянки у довічне успадковане або постійне володіння, зберігають свої права на використання цих земельних ділянок до оформлення права власності або землекористування відповідно до ЗК України.

Пунктом 6 розділу X «Перехідні положення» ЗК України 2001 року визначено, що громадяни та юридичні особи, які мають у постійному користуванні земельні ділянки, але за цим Кодексом не можуть мати їх на такому праві, повинні до 1 січня 2008 року переоформити у встановленому порядку право власності або право оренди на них.

У Рішенні Конституційного Суду України від 22 вересня 2005 року № 5-рп (справа про постійне користування земельними ділянками) зазначено, що у ЗК УРСР 1990 року була регламентована така форма володіння землею, як довічне успадковане володіння. Це свідчить про те, що поряд із впровадженням приватної власності на землю громадянам, на їх вибір забезпечувалася можливість продовжувати користуватися земельними ділянками на праві постійного (безстрокового) користування, оренди, пожиттєвого спадкового володіння або тимчасового користування. При цьому в будь-якому разі виключалась як автоматична зміна титулів права на землю, так і будь-яке обмеження права користування земельною ділянкою у зв'язку з непереоформленням правового титулу.

З огляду на викладене, особа, яка володіє земельною ділянкою на праві довічного успадкованого володіння за Законом не може бути позбавлена права на таке володіння.

Відповідно до ст. 1216 ЦК України до складу спадщини входять усі права та обов'язки, що належали спадкодавцеві на момент відкриття спадщини і не припинилися внаслідок його смерті (ст. 1218 ЦК України), крім прав і обов'язків що нерозривно пов'язані з особою спадкодавця.

Враховуючи те, що зі смертю особи не відбувається припинення прав і обов'язків, окрім тих, перелік яких визначено у ст. 1219 ЦК України спадкоємець стає учасником правовідношення з довічного успадкованого володіння.

Враховуючи очевидну необхідність дотримання балансу індивідуального та публічного інтересу у вирішенні вказаного питання, Велика Палата Верховного Суду вважає, що право довічного успадкованого володіння земельною ділянкою відноситься до тих прав, які можуть бути успадковані.

Детальніше з текстом постанови Великої Палати Верховного Суду від 20 листопада 2019 року у справі № 368/54/17 можна ознайомитися за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/86105173>.

2.1.37. При здійсненні нотаріусом виконавчого напису один лише факт наявності в суді кредитного спору між кредитором і боржником не свідчить про те, що заборгованість не є безспірною

Велика Палата Верховного Суду відступила від правових висновків Верховного Суду України, викладених у постанові від 4 березня 2015 року у справі № 640/5240/13-ц щодо того, що наявність судового спору в суді за позовом кредитора до боржника про стягнення суми заборгованості за кредитним договором спростовує висновок про безспірність заборгованості боржника, а отже, свідчить про неправомірність вчинення виконавчого напису.

Велика Палата Верховного Суду визначила, що вирішуючи питання правомірності вчинення виконавчого напису у розумінні ст. 88 Закону України «Про нотаріат» слід враховувати, що наявність спору в суді за позовом кредитора до боржника про стягнення суми заборгованості за кредитним договором не спростовує висновок про безспірність заборгованості цього боржника та жодним чином не свідчить про неправомірність вчинення виконавчого напису.

Спір про право, який унеможлиблює вчинення виконавчого напису і, як наслідок, зумовлює певну правову реакцію нотаріуса, міг вбачатися нотаріусом винятково із заяви боржника про зупинення виконавчого провадження, поданої відповідно до ч. 4 ст. 42 Закону України «Про нотаріат» і обґрунтованої тим, що боржник звернувся до суду із відповідною позовною заявою про оспорювання заборгованості, а також на підставі отриманого від суду повідомлення про надходження його позовної заяви. Але навіть такі обставини свідчили б про існування спору про право, проте не змінювали б правової характеристики цього виду заборгованості як безспірної.

Детальніше з текстом постанови Великої Палати Верховного Суду від 15 січня 2020 року у справі № 305/2082/14-ц можна ознайомитися за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/87857851>.

2.1.38. Суд може зменшити розмір середнього заробітку за час затримки розрахунку при звільненні працівника незалежно від того, чи він задовольняє позовні вимоги про стягнення належних звільненому працівникові сум у повному обсязі чи частково

Велика Палата Верховного Суду відступила від висновку Верховного Суду України, сформульованого у постанові від 27 квітня 2016 року у справі № 6-113цс16, про те, що право суду зменшити розмір середнього заробітку залежить від прийняття судом рішення щодо часткового задоволення вимог працівника про виплату належних йому при звільненні сум у строки, визначені ст. 116 КЗпП України.

Велика Палата Верховного Суду визначила, що, зменшуючи розмір відшкодування, визначений виходячи з середнього заробітку за час затримки

роботодавцем розрахунку при звільненні відповідно до ст. 117 КЗпП України, необхідно враховувати:

- розмір простроченої заборгованості роботодавця щодо виплати працівнику при звільненні всіх належних сум, передбачених на день звільнення трудовим законодавством, колективним договором, угодою чи трудовим договором;

- період затримки (прострочення) виплати такої заборгованості, а також те, з чим була пов'язана тривалість такого періоду з моменту порушення права працівника і до моменту його звернення з вимогою про стягнення відповідних сум;

- ймовірний розмір пов'язаних із затримкою розрахунку при звільненні майнових втрат працівника;

- інші обставини справи, встановлені судом, зокрема, дії працівника та роботодавця у спірних правовідносинах, співмірність ймовірного розміру пов'язаних із затримкою розрахунку при звільненні майнових втрат працівника та заявлених позивачем до стягнення сум середнього заробітку за несвоєчасний розрахунок при звільненні.

Отже, з урахуванням конкретних обставин справи, які мають юридичне значення та, зокрема, визначених Великою Палатою Верховного Суду критеріїв, суд може зменшити розмір середнього заробітку за час затримки розрахунку при звільненні працівника незалежно від того, чи він задовольняє позовні вимоги про стягнення належних звільненому працівникові сум у повному обсязі чи частково.

Детальніше з текстом постанови Великої Палати Верховного Суду від 26 червня 2019 року у справі № 761/9584/15-ц можна ознайомитися за посиланням <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/87952206>.

2.2. Підтвердження правового висновку ВСУ або ВП ВС

2.2.1. Передача іпотекодержателю права власності на предмет іпотеки відповідно до статей 36, 37 Закону України «Про іпотеку» є способом позасудового врегулювання, який здійснюється за згодою сторін без звернення до суду. Застереження в договорі про задоволення вимог іпотекодержателя шляхом визнання права власності на предмет іпотеки – це виключно позасудовий спосіб врегулювання спору, який сторони встановлюють самостійно у договорі

Велика Палата Верховного Суду підтвердила висновок Верховного Суду України, викладений у постанові від 30 березня 2016 року у справі № 6-1851цс15, щодо передачі іпотекодержателю права власності на предмет іпотеки відповідно до статей 36, 37 Закону України «Про іпотеку» як способу позасудового врегулювання, який здійснюється за згодою сторін без звернення до суду. Застереження в договорі про задоволення вимог іпотекодержателя шляхом визнання права власності на предмет іпотеки – це виключно позасудовий спосіб врегулювання спору, який сторони встановлюють самостійно у договорі.

Велика Палата Верховного Суду зазначила таке.

Стаття 392 ЦК України, у якій ідеться про визнання права власності, не породжує, а підтверджує наявне в позивача право власності, набуте раніше на законних підставах, у тому випадку, якщо відповідач не визнає, заперечує або оспорує наявне в позивача право власності, а також у разі втрати позивачем документа, який посвідчує його право власності.

При вирішенні цієї категорії справ суди повинні встановити наявність чи відсутність згоди іпотекодавця на позасудовий спосіб урегулювання питання про звернення стягнення на предмет іпотеки шляхом передачі іпотекодержателю права власності на предмет іпотеки в рахунок виконання забезпечених іпотекою зобов'язань, а також здійснення виконавчого напису нотаріусом як правової підстави для реєстрації права власності іпотекодержателя, якщо такі умови передбачені договором іпотеки.

Сторони в договорі чи відповідному застереженні можуть передбачити як передачу іпотекодержателю права власності на предмет іпотеки в позасудовому порядку, так і надання іпотекодержателю права від свого імені продати предмет іпотеки як за рішенням суду, так і на підставі відповідного застереження в договорі про задоволення вимог іпотекодержателя чи застереження в іпотечному договорі на підставі договору купівлі-продажу.

З урахуванням вимог статей 328, 335, 392 ЦК України у контексті статей 36, 37 Закону України «Про іпотеку» суди не наділені повноваженнями звертати стягнення на предмет іпотеки шляхом визнання право власності на нього за іпотекодержателем.

Детальніше із текстом постанови Великої Палати Верховного Суду від 21 березня 2018 року у справі № 760/14438/15-ц (провадження № 14-38цс18) можна ознайомитися за посиланням <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/73438185>.

2.2.2. Строк пред'явлення кредитором вимог до поручителя про повернення боргових сум, погашення яких згідно з умовами договору визначено періодичними платежами, повинен обчислюватися з моменту настання строку погашення кожного чергового платежу за основним зобов'язанням

Велика Палата Верховного Суду підтвердила висновок Верховного Суду України, викладений у постановках від 17 вересня 2014 року у справі № 6-53цс14, від 20 квітня 2016 року у справі № 6-2662цс15, від 29 березня 2017 року у справі № 6-3087цс16 та в інших, про те, що строк пред'явлення кредитором вимог до поручителя про повернення боргових сум, погашення яких згідно з умовами договору визначено періодичними платежами, повинен обчислюватися з моменту настання строку погашення кожного чергового платежу за основним зобов'язанням.

Відмовляючи в задоволенні позовних вимог ПАТ «Дельта банк» до поручителя про стягнення заборгованості за Кредитним договором, апеляційний суд виходив з того, що банк не надав розрахунку заборгованості

за Кредитним договором у межах строку дії поруки, тобто протягом шести місяців з моменту настання строку погашення чергового платежу за основним зобов'язанням. При цьому апеляційний суд дійшов висновку, що у разі пред'явлення банком вимог до поручителя більше ніж через шість місяців після настання строку виконання відповідної частини основного зобов'язання в силу положень ч. 4 ст. 559 ЦК України порука припиняється в частині певних щомісячних зобов'язань щодо повернення грошових коштів поза межами цього строку.

Велика Палата Верховного Суду зазначила таке.

З огляду на положення другого речення ч. 4 ст. 559 ЦК України, вимогу до поручителя про виконання ним солідарного з боржником зобов'язання за договором повинно бути пред'явлено в судовому порядку в межах строку дії поруки, тобто протягом шести місяців з моменту настання строку погашення чергового платежу за основним зобов'язанням (якщо умовами договору передбачено погашення кредиту періодичними платежами). У разі пред'явлення банком вимог до поручителя більш ніж через шість місяців після настання строку для виконання відповідної частини основного зобов'язання в силу положень ч. 4 ст. 559 ЦК України порука припиняється в частині певних щомісячних зобов'язань щодо повернення грошових коштів поза межами цього строку.

Строк пред'явлення кредитором вимог до поручителя про повернення боргових сум, погашення яких згідно з умовами договору визначено періодичними платежами, повинен обчислюватися з моменту настання строку погашення кожного чергового платежу за основним зобов'язанням.

Ураховуючи викладене, Велика Палата Верховного Суду погодилась з висновками апеляційного суду, які ґрунтуються на сталій практиці щодо застосування положень ст. 559 ЦК України як Верховного Суду України, так і Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду.

Детальніше з текстом постанови Великої Палати Верховного Суду від 13 червня 2018 року у справі № 408/8040/12 (провадження № 14-145цс18) можна ознайомитися за <http://reyestr.court.gov.ua/Review/75287333>.

2.2.3. Порядок і наслідки розірвання договору про надання послуг визначаються домовленістю сторін, а кошти повертаються за принципом черговості

Велика Палата Верховного Суду підтвердила висновок Верховного Суду України, викладений у постанові від 18 жовтня 2017 року у справі № 6-1584цс17, щодо захисту прав споживача та повернення грошових коштів, сплачених за договором і визначила, що порядок і наслідки розірвання договору про надання послуг визначаються домовленістю сторін, а кошти повертаються за принципом черговості.

Велика Палата Верховного Суду зазначила таке.

Вирішуючи спір про стягнення коштів – чистих внесків за Угодою на користь позивача, суд повинен установити: чи розірвано таку угоду та чи настала черга позивача – учасника системи для повернення чистих внесків. Зокрема, з'ясувати номер групи, з якою об'єднано Угоду позивача відповідно до п. 1.4 додатку № 2 до Угоди, склад її учасників; установити, з ким з учасників групи угоди розірвано, з яких підстав та з урахуванням яких обставин, а також чи виплачено зазначеним особам, грошові кошти відповідно до умов Угоди.

У постанові Верховного Суду України від 18 жовтня 2017 року у справі № 6-1584цс17 викладено правовий висновок, в якому зазначено, що відповідно до ст. 907 ЦК України порядок і наслідки розірвання договору про надання послуг визначаються домовленістю сторін. Статтею 13 додатку № 2 до Угоди визначено порядок та наслідки розірвання Угоди. Також у постанові міститься висновок, що кошти повертаються в порядку, побудованому за принципом черговості, та встановлено існування черги з восьми осіб, яким повернення коштів повинно здійснюватися раніше, ніж позивачу у справі.

Оскільки висновки постанови Верховного Суду України від 18 жовтня 2017 року у справі № 6-1584цс17 не суперечать висновкам, яких дійшла Велика Палата Верховного Суду, то підстав для відступлення від правового висновку, викладеного в цій постанові, немає.

Детальніше із текстом постанови Великої Палати Верховного Суду від 20 червня 2018 року у справі № 380/63/16-ц (провадження № 14-230цс18) можна ознайомитися за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/75286972#>.

2.2.4. Обов'язок виконання рішень про задоволення вимог кредиторів юридичної особи, яка перебуває у стані ліквідації, покладається на ліквідаційну комісію (ліквідатора), а не державного виконавця у порядку Закону України «Про виконавче провадження» у редакції, станом на серпень 2013 року

Велика Палата Верховного Суду підтвердила висновок Верховного Суду України, викладений у постанові від 1 грудня 2015 року у справі № 21-3331а15, щодо покладання обов'язку виконання рішень про задоволення вимог кредиторів юридичної особи, яка перебуває у стані ліквідації на ліквідаційну комісію (ліквідатором), а не державного виконавця у порядку Закону України «Про виконавче провадження» у редакції, що діяла на час ухвалення судового рішення у цій справі.

Велика Палата Верховного Суду зазначила таке.

Нормами чинних станом на час спірних правовідносин (серпень 2013 року) Закону України «Про виконавче провадження», ЦК України та ГК України встановлювався певний порядок задоволення вимог кредиторів у випадку, коли юридична особа ліквідується за рішенням її учасників або уповноваженого органу, який є відмінним від порядку, передбаченого діючим у травні 2016 року Законом України «Про виконавче провадження».

Після внесення до державного реєстру запису про припинення юридичної особи боргові вимоги до останньої не можуть бути пред'явленими. Відтак, закінчення виконавчого провадження та надіслання виконавчого документа ліквідатору лише після внесення запису про припинення юридичної особи є нелогічним та неправильним, оскільки після внесення такого запису всі заборгованості юридичної особи вважаються погашеними.

Стягнення заборгованості з юридичної особи, яка перебуває у стані ліквідації, поза межами встановленої Законом ліквідаційної процедури, зокрема й державним виконавцем у порядку Закону України «Про виконавче провадження», могло надати перевагу одній особі над іншими, вимоги яких підлягають задоволенню в першу чергу. Тобто, незавершення виконавчого провадження після початку процедури ліквідації боржника та ненадіслання виконавчого документу ліквідаційній комісії (ліквідатору) було порушенням процедури ліквідації та могло спричинити порушення прав інших кредиторів, у тому числі й колишніх працівників юридичної особи-банкрута щодо стягнення невикраденої заробітної плати.

З наведеного вище слід дійти висновку, що виконання рішень про задоволення вимог кредиторів юридичної особи, яка перебуває у стані ліквідації, передбачено саме ліквідаційною комісією (ліквідатором) в ході ліквідаційної процедури, а не державним виконавцем у порядку Закону України «Про виконавче провадження» у редакції, що діяла на час ухвалення судового рішення у цій справі.

Детальніше із текстом постанови Великої Палати Верховного Суду від 3 жовтня 2018 року у справі № 487/3335/13-ц (провадження № 14-111цс18) можна ознайомитися за посиланням <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/76945464>.

2.2.5. При вирішенні спорів за вимогами нового власника житла про усунення перешкод у користуванні власністю шляхом виселення колишнього власника житла, яке було предметом іпотеки, судам слід застосовувати положення ст. 40 Закону України «Про іпотеку» та ст. 109 ЖК УРСР

Велика Палата Верховного Суду підтвердила висновки Верховного Суду України, викладені у постановках від 22 червня 2016 року у справі № 6-197цс16 та від 21 грудня 2016 року у справі № 6-1731цс16, про те, що ч. 2 ст. 109 ЖК УРСР установлює загальне правило про неможливість виселення громадян без надання іншого жилого приміщення. Як виняток, допускається виселення громадян без надання іншого жилого приміщення при зверненні стягнення на жиле приміщення, що було придбане громадянином за рахунок кредиту, повернення якого забезпечене іпотекою відповідного жилого приміщення, а також що під час ухвалення судового рішення про виселення мешканців при зверненні стягнення на жиле приміщення застосовуються як положення ст. 40 Закону України «Про іпотеку» 2003 року, так і норма ст. 109 ЖК УРСР.

Велика Палата Верховного Суду зазначила таке.

У справі, що розглядається, новий власник, який придбав житло на прилюдних торгах, не може користуватися своєю власністю, оскільки попередній власник, який втратив право власності на житло, відмовляється виселятися з нього. Вирішуючи спір, суди попередніх інстанцій керувалися тим, що до спірних правовідносин про усунення перешкод у користуванні майном підлягають застосуванню вимоги ст. 391 ЦК України.

Разом з тим з усталеної практики Верховного Суду України вбачається, що у такому випадку необхідно захистити права колишнього власника, застосувавши положення ст. 109 ЖК УРСР, яка передбачає можливість виселення попереднього власника лише з наданням іншого жилого приміщення. Згідно зі ст. 1 Першого протоколу до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод від 4 листопада 1950 року кожна фізична або юридична особа має право мирно володіти своїм майном. Ніхто не може бути позбавлений своєї власності інакше як в інтересах суспільства і на умовах, передбачених законом і загальними принципами міжнародного права. Проте попередні положення жодним чином не обмежують право держави вводити в дію такі закони, які вона вважає за необхідне, щоб здійснювати контроль за користуванням майном відповідно до загальних інтересів або для забезпечення сплати податків чи інших зборів або штрафів. У рішенні від 7 липня 2011 року у справі «Серков проти України» (заява № 39766/05), яке набуло статусу остаточного 7 жовтня 2011 року, Європейський суд з прав людини зазначив, що п. 2 ст. 1 Першого протоколу до Конвенції визнає, що держави мають право здійснювати контроль за використанням майна шляхом уведення в дію «законів».

Таким законом, на переконання Великої Палати Верховного Суду, є ст. 109 ЖК УРСР, яка закріплює правило про неможливість виселення громадян без надання іншого жилого приміщення.

Детальніше з текстом постанови Великої Палати Верховного Суду від 31 жовтня 2018 року у справі № 753/12729/15-ц (провадження № 14-317цс18) можна ознайомитися за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/77696631>.

Аналогічна правова позиція висловлена в постанові Великої Палати Верховного Суду від 5 червня 2019 року у справі № 643/18788/15-ц (провадження № 14-93цс19) (підтверджено висновки ВСУ, викладені у постановках від 21 жовтня 2015 року (провадження № 6-1484цс15) та 22 червня 2016 року (провадження № 6-197цс16)) – <http://reyestr.court.gov.ua/Review/82998172>.

2.2.6. У спорах про витребування земельної ділянки, що вибула із володіння територіальної громади на підставі рішення суду, яке було скасоване, відчуження земельної ділянки вважається таким, що здійснено поза волею територіальної громади.

Вирішення питання про правомірність видання державного акта, видано на підставі рішення суду, залежить від законності відповідного судового рішення.

Велика Палата Верховного Суду підтвердила висновок Верховного Суду України, викладений у постанові від 24 червня 2015 року у справі № 6-251цс15,

про те, що майно, яке вибуло з володіння власника на підставі рішення суду, ухваленого щодо цього майна, але в подальшому скасованого, вважається таким, що вибуло з володіння власника поза його волею.

Велика Палата Верховного Суду зазначила таке.

Суди встановили, що судове рішення (підставі якого особа набула право власності на земельну ділянку), яке надалі було скасоване, виконане шляхом видання особі державного акта.

Суди вважали, що саме державний акт є належним документом на підтвердження права власності незалежно від підстави, на якій він був виданий, та дійшли висновку про те, що позовні вимоги про визнання недійсним акта прийому-передачі, витребування майна та встановлення порядку виконання судового рішення є похідними від вимог про визнання незаконним і скасування державного акта та визнання недійсним договору дарування. Проте такі висновки є помилковими.

Первинною підставою набуття особою права приватної власності на земельну ділянку було судове рішення, надалі скасоване судом апеляційної інстанції. А тому вимоги про визнання недійсним акта прийому-передачі, витребування земельної ділянки з чужого незаконного володіння та встановлення порядку виконання рішення суду не є похідними від вимог про визнання незаконним і скасування державного акта та визнання недійсним договору дарування.

Державний акт – це документ, що посвідчує право на земельну ділянку, із визнанням недійсним якого без внесення до державного реєстру відповідного запису щодо належного власника або землекористувача, спір про право може бути невирішеним (п. 5.10 постанови Великої Палати Верховного Суду від 22 серпня 2018 року у справі № 925/1265/16).

Отже, визнання недійсним державного акта не є необхідним для вирішення питання про те, що земельна ділянка належить територіальній громаді, та для її витребування в інтересах міської ради.

Оскільки міська рада не вчиняла дій щодо розпорядження земельною ділянкою у спосіб, передбачений законом, шляхом прийняття відповідного рішення, а судове рішення у справі, на виконання якого був виданий державний акт, було скасоване, відчуження майна відбулось без вираження волі територіальної громади міста.

З огляду на те, що державний акт був виданий на виконання судового рішення, а не на підставі відповідного рішення органу місцевого самоврядування або органу виконавчої влади, то вирішення питання про правомірність видання державного акта безпосередньо залежить від законності судового рішення, на підставі якого такий акт виданий, і від дотримання вимог, передбачених земельним законодавством.

Детальніше з текстом постанови Великої Палати Верховного Суду від 5 грудня 2018 року у справі № 522/2202/15-ц (провадження № 14-132 цс 18) можна ознайомитися за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/79298391>.

2.2.7. Після поновлення працівника на роботі виплачена йому вихідна допомога в силу вимог ст. 1215 ЦК України поверненню не підлягає, у разі відсутності розрахункової помилки або недобросовісності з боку отримувача коштів.

Факт судового оскарження особою наказу про звільнення не може свідчити про її недобросовісність щодо отримання вихідної допомоги

Велика Палата Верховного Суду підтвердила висновок Верховного Суду України, викладений у постановах від 22 січня 2014 року у справі № 6-151цс13, від 2 липня 2014 року у справі № 6-91цс14, а також від 1 лютого 2017 року у справі № 6-2711цс16, згідно з яким після поновлення працівника на роботі виплачена йому вихідна допомога в силу вимог ст. 1215 ЦК України поверненню не підлягає, а правильність здійснених розрахунків, за якими була проведена виплата, а також добросовісність набувача презюмуються, і відповідно тягар доказування наявності рахункової помилки та недобросовісності набувача покладається на платника відповідних грошових сум.

Велика Палата Верховного Суду зазначила таке.

Згідно з ч. 1 ст. 1212 ЦК України особа, яка набула майно або зберегла його у себе за рахунок іншої особи (потерпілого) без достатньої правової підстави (безпідставно набуте майно), зобов'язана повернути потерпілому це майно.

Разом з тим у ст. 1215 ЦК України передбачені загальні випадки, за яких набуте особою без достатньої правової підстави майно за рахунок іншої особи не підлягає поверненню. Її тлумачення свідчить, що законодавцем передбачені два винятки із цього правила: по-перше, якщо виплата відповідних грошових сум є результатом рахункової помилки особи, яка проводила таку виплату; по-друге, у разі недобросовісності набувача такої виплати. При цьому правильність здійснених розрахунків, за якими була проведена виплата, а також добросовісність набувача презюмуються, і відповідно тягар доказування наявності рахункової помилки та недобросовісності набувача покладається на платника відповідних грошових сум.

Доказів про набуття відповідачем коштів у результаті рахункової помилки позивача матеріали справи не містять, на такі обставини сторони не посилаються.

Сам факт оскарження відповідачем у судовому порядку наказу про звільнення з посади згідно з п. 1 ст. 40 КЗпП України (зміни в організації виробництва і праці, в тому числі ліквідація, реорганізація, банкрутство або перепрофілювання підприємства, установи, організації, скорочення чисельності або штату працівників) не може свідчити про недобросовісність дій особи, оскільки є реалізацією нею конституційного права, передбаченого ст. 55 Конституції України, на захист судом прав і свобод людини і громадянина.

Велика Палата погодилась з висновком судів попередніх інстанцій про відмову в позові з огляду на встановлену відсутність розрахункової помилки та відсутність недобросовісності з боку відповідача, окремо вказавши на необхідність встановлення ознак недобросовісності отримувача коштів.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 16 січня 2019 року у справі № 753/15556/15-ц (провадження № 14-445цс18) можна ознайомитися за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/79388252>.

2.2.8. Після закриття кримінальної справи спір про звільнення майна, належного особі, яка не була стороною кримінального провадження, з-під арешту, накладеного слідчим у кримінальній справі, підлягає розгляду в порядку цивільного судочинства

Велика Палата Верховного Суду підтвердила висновок Верховного Суду України, викладений у постанові від 15 травня 2013 року № 6-26цс13, про те, що вимоги про зняття арешту з майна після закриття слідчим кримінальної справи підлягають розгляду в порядку цивільного судочинства.

Велика Палата Верховного Суду зазначила таке.

Нормативна неврегульованість порядку захисту права людини, яке очевидно безпідставно обмежується, не може виправдовувати відмову в його захисті. Перекладення тягаря такого недоліку законодавства на особу, котра більше восьми років потерпає від свавільного втручання у право власності, гарантоване Конвенцією і Конституцією України, є неприпустимим. Зволікання з наданням ефективного засобу юридичного захисту тягне погіршення правового становища людини, котра зазнає негативних наслідків не лише від помилки представника влади, а й від перешкод у отриманні реальної можливості її виправлення, і перебуває у стані невизначеності непередбачувано тривалий час.

Із припиненням кримінальної справи арешт майна стає публічним обтяженням права власності, підстави для подальшого існування якого відпали. Причому втрачається можливість застосування специфічного порядку скасування такого обтяження, зумовленого кримінальними процесуальними відносинами.

Будь-які публічно-правові процедури, які з тих чи інших причин не завершені до закриття кримінального провадження (кримінальної справи), з моменту такого закриття втрачають кримінальний процесуальний характер. Арешт майна у такому разі з заходу забезпечення кримінального провадження перетворюється на неправомірне обмеження права особи користуватися належним їй майном.

Водночас вимоги про звільнення майна з-під арешту, що ґрунтуються на праві власності на нього, виступають способом захисту зазначеного права (різновидом негативного позову) і виникають з цивільних правовідносин, відповідно до ч. 1 ст. 19 ЦПК України можуть бути вирішені судом цивільної юрисдикції. З урахуванням наведеного вище, вирішення цих вимог за правилами кримінального судочинства законом не передбачено.

Таким чином, судом кримінальної юрисдикції повинні розглядатися скарги на законність і обґрунтованість арешту майна, розв'язання яких потребує перевірки наявності підстав і дотримання процедури, встановлених кримінальним процесуальним законом, тобто вирішення по суті питань, які безпосередньо стосуються порядку здійснення кримінального провадження.

Разом із тим, скасування арешту майна, накладеного слідчим у кримінальній справі, після закриття справи не пов'язане з оцінкою правомірності застосування органом досудового слідства такого заходу, а необхідність прийняття відповідного рішення є безспірною й безальтернативною з огляду на припинення кримінальних процесуальних правовідносин.

Вирішення зазначеного питання судом у порядку цивільного судочинства не призведе до заміщення ним функцій суду кримінальної юрисдикції і не може завдати шкоди інтересам кримінального провадження. Відтак немає жодних підстав для висновку про те, що суд цивільної юрисдикції у цій справі не є судом, установленим законом.

Детальніше із текстом постанови Великої Палати Верховного Суду від 15 травня 2019 року у справі № 372/2904/17-ц (провадження № 14-496цс18) можна ознайомитися за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/82096363>.

2.2.9. Проведення прилюдних торгів з реалізації майна за ціною, визначеною звітом про оцінку майна, який утратив чинність, є підставою для визнання цих торгів недійсними за умови порушення прав і законних інтересів особи, яка їх оспорує і доведення такого порушення прав покладається на особу, яка оспорує прилюдні торги.

Велика Палата Верховного Суду підтвердила висновок Верховного Суду України, викладений у постановках Верховного Суду України від 25 листопада 2015 року (провадження № 6-1749цс15), від 29 червня 2016 року (провадження № 6-370цс16), від 6 липня 2016 року (провадження № 6-3174цс15), від 12 жовтня 2016 року (справа № 369/5994/14-ц), а також від 29 листопада 2017 року (справа № 668/5633/14-ц), згідно з яким, проведення прилюдних торгів з реалізації майна за ціною, визначеною звітом про оцінку майна, який утратив чинність, є підставою для визнання цих торгів недійсними за умови порушення прав і законних інтересів особи, яка їх оспорує і доведення такого порушення прав покладається на особу, яка оспорує прилюдні торги.

Велика Палата Верховного Суду зазначила таке.

Виходячи з аналізу правової природи процедури реалізації майна на прилюдних торгах, яка полягає в продажу майна, тобто в забезпеченні переходу права власності на майно боржника, на яке звернуто стягнення, до покупця – учасника прилюдних торгів, та урахуваючи особливості, передбачені законодавством щодо проведення прилюдних торгів, складання за результатами їх проведення акта проведення прилюдних торгів, є оформленням договірних відносин купівлі-продажу майна на публічних торгах, тобто є правочином.

Правова природа продажу майна з публічних торгів дає підстави для можливості визнання торгів недійсними за правилами визнання недійсними правочинів, зокрема на підставі норм цивільного законодавства (статей 203, 215 ЦК України) про недійсність правочину як такого, що не відповідає вимогам закону,

у разі невиконання вимог щодо процедури, порядку проведення торгів, передбачених Тимчасовим положенням про порядок проведення прилюдних торгів з реалізації арештованого нерухомого майна, затвердженого наказом Міністерства юстиції України від 27 жовтня 1999 року № 68/5 та зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 2 листопада 1999 року за № 745/4038.

На момент проведення прилюдних торгів, у тому числі повторних торгів, для визначення вартості об'єкта оцінки звіт про оцінку майна повинен бути дійсним.

Проведення прилюдних торгів з реалізації майна за ціною, визначеною звітом про оцінку майна, який утратив чинність, є порушенням установлених законодавством правил про порядок реалізації майна на прилюдних торгах, у тому числі правил про визначення стартової ціни реалізації майна, – а саме ч. 5 ст. 58 Закону України «Про виконавче провадження» 1999 року, пунктів 3.2, 3.4 Тимчасового положення.

Разом з тим, для визнання торгів недійсними з підстави закінчення строку дії оцінки майна необхідно, щоб такі порушення порядку одночасно порушували права чи законні інтереси особи, яка оскаржує торги.

Детальніше з текстом постанови Великої Палати Верховного Суду від 15 травня 2019 року у справі № 678/301/12 (провадження № 14-624цс18) можна ознайомитися за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/82095825>.

2.2.10. Передача державним виконавцем стягувачу нереалізованого на прилюдних торгах арештованого майна боржника в рахунок погашення його боргу оформлюється шляхом прийняття державним виконавцем постанови та складення акта про передачу майна стягувачу, який є підставою виникнення цивільних прав та обов'язків

Велика Палата Верховного Суду підтвердила висновок Верховного Суду України, викладений у постановях від 16 листопада 2016 року (провадження № 6-1655цс16) та від 14 червня 2017 року (провадження № 6-1804цс16), про те, що процедура передачі державним виконавцем стягувачу нереалізованого на прилюдних торгах арештованого майна боржника в рахунок погашення його боргу оформлюється шляхом прийняття державним виконавцем постанови та складення акта про передачу майна стягувачу, який є підставою виникнення цивільних прав та обов'язків.

Велика Палата Верховного Суду зазначила таке.

За загальним правилом (ч. 1 ст. 62 цього Закону) реалізація арештованого майна здійснюється шляхом його продажу на прилюдних торгах, аукціонах або на комісійних умовах.

Порядок реалізації арештованого майна передбачений ч. 6 ст. 62 України «Про виконавче провадження» 1999 року, у якій визначено, що у разі якщо в місячний строк з дня проведення повторної оцінки майно не реалізовано

на прилюдних торгах, аукціонах або на комісійних умовах, державний виконавець повідомляє про це стягувачу і пропонує йому вирішити питання про залишення за собою нереалізованого майна, крім майна, конфіскованого за рішенням суду.

Якщо стягувач своєчасно і письмово не заявить про таке своє бажання, арешт з майна знімається і воно повертається боржникові (ч. 7 ст. 62 згаданого Закону). Якщо ж стягувач заявить про бажання залишити нереалізоване на прилюдних торгах майно за собою, державний виконавець вносить постанову про передачу майна стягувачу, а за фактом такої передачі складає відповідний акт.

При цьому майно передається саме стягувачу в рахунок погашення боргу, а відповідні постанова та акт є підставами для подальшого оформлення стягувачем права власності на це майно (ч. 9 ст. 62 зазначеного Закону, чинного на момент виникнення спірних правовідносин).

Позовні вимоги у цій про визнання незаконними і скасування постанови державного виконавця про передачу майна стягувачу та акта про передачу майна нерозривно пов'язані між собою підставою виникнення, стосуються одного й того ж майна, що має наслідком повернення цього майна законному власнику в разі задоволення позову, тому ці позовні вимоги необхідно розглядати в межах однієї справи, одного провадження в порядку цивільного судочинства.

Детальніше з текстом постанови Великої Палати Верховного Суду від 12 червня 2019 року у справі № 752/1115/17 (провадження № 14-175цс19) можна ознайомитися за посиланням <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/82703538>.

2.2.11. Неможливо звернути стягнення на квартиру як на частину об'єкта нерухомого майна (частину предмета іпотеки) в разі визначення предметом іпотеки за договором іпотеки будинку у цілому, а не окремих квартир

Велика Палата Верховного Суду підтвердила правовий висновок Верховного Суду України, викладений у постановою від 16 вересня 2015 року (провадження № 6-1193цс15) та від 5 жовтня 2016 року (провадження № 6-1582цс16), щодо неможливості звернути стягнення на квартиру як на частину об'єкта нерухомого майна (частину предмета іпотеки) в разі визначення предметом іпотеки за договором іпотеки будинку у цілому, а не окремих квартир.

Велика Палата Верховного Суду зазначила таке.

Чинне законодавство, зокрема ЦК України, Закон України «Про іпотеку» та Закон України «Про заставу», не містить жодної статті, яка б визначала особливості іпотеки житла – багатоквартирного житлового будинку чи квартир у ньому.

У разі передачі в іпотеку багатоквартирного житлового будинку в цілому, а не окремої квартири у ньому, то таке житлове приміщення – квартира, як і інші нежитлові та допоміжні приміщення, що знаходяться у ньому, не можна вважати відокремленими предметами іпотеки, на які може бути звернуто стягнення, як на самостійні об'єкти нерухомого майна.

Оскільки квартира у багатоквартирному житловому будинку не була самостійним предметом іпотеки, тому позивач не вправі реалізувати свої права іпотекодержателя шляхом примусового звернення стягнення на неї у встановленому законом порядку незалежно від інших квартир у багатоквартирному житловому будинку, бо таке житлове приміщення як окрема частина об'єкта нерухомого майна не було самостійним предметом іпотеки, а може бути визначено як частка багатоквартирного будинку, який є предметом іпотеки.

Детальніше з текстом постанови Великої Палати Верховного Суду від 19 червня 2019 року у справі № 643/17966/14-ц (провадження № 14-203цс19) можна ознайомитися за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/82997488>.

2.2.12. Незалежно від поважності причини пропуску строку апеляційного оскарження апеляційний суд відмовляє у відкритті апеляційного провадження в разі, якщо апеляційна скарга прокурора, органу державної влади чи органу місцевого самоврядування подана після спливу одного року з моменту оголошення оскаржуваного судового рішення

Велика Палата Верховного Суду підтвердила висновок Верховного Суду України, викладений у постанові Верховного Суду України від 22 лютого 2017 року № 6-2054цс16, про те, що річний строк звернення до суду, визначений для органу місцевого самоврядування, є присічним і поновленню не підлягає.

Велика Палата Верховного Суду зазначила таке.

Частина 3 ст. 297 ЦПК України передбачає можливість поновлення строку на апеляційне оскарження рішення суду першої інстанції за наявності підстав для такого поновлення, які будуть визнані судом поважними.

Разом з тим незалежно від поважності причини пропуску строку апеляційного оскарження апеляційний суд відмовляє у відкритті апеляційного провадження у разі, якщо апеляційна скарга прокурора, органу державної влади чи органу місцевого самоврядування подана після спливу одного року з моменту оголошення оскаржуваного судового рішення (абз. 3 ч. 3 ст. 297 ЦПК України).

Органи місцевого самоврядування у правовідносинах, які зачіпають право комунальної власності територіальної громади, діють як її представники та можуть звертатися до суду з метою захисту прав та інтересів територіальної громади, яку вони представляють.

Положення ч. 3 ст. 297 ЦПК України щодо обмеження органів державної влади та місцевого самоврядування в оскарженні судових рішень річним строком з моменту їх проголошення сприяють тому, що державні органи, які не впроваджують або не дотримуються своїх власних процедур, не повинні мати можливість отримувати вигоду від своїх протиправних дій або уникати своєчасного виконання своїх обов'язків.

Враховуючи імперативний характер положень абз. 3 ч. 3 ст. 297 ЦПК України та те, що річний строк, визначений для органу місцевого самоврядування, є присічним і поновленню не підлягає, то суд позбавлений у цьому випадку можливості оцінювати поважність причин пропуску строку на апеляційне оскарження.

Детальніше з текстом постанови Великої Палати Верховного Суду від 19 червня 2019 року у справі № 2-1678/05 (провадження № 14-262цс19) можна ознайомитися за посиланням <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/82738731>.

2.2.13. Договір дарування нерухомого майна, укладений між близькими родичами з метою приховання цього майна від конфіскації чи звернення стягнення на таке майно в рахунок погашення боргу, може бути визнано фіктивним

Велика Палата Верховного Суду підтвердила висновки Верховного Суду України, викладені у постановках від 19 жовтня 2016 року (провадження № 6-1873цс16), від 23 серпня 2017 року у справі № 306/2952/14-ц та від 9 вересня 2017 року у справі № 359/1654/15-ц, щодо застосування ст. 234 ЦК України у спорах, що виникли з договорів дарування нерухомого майна, визначивши, що договір дарування нерухомого майна, укладений між близькими родичами з метою приховання цього майна від конфіскації чи звернення стягнення на вказане майно в рахунок погашення боргу, може бути визнано фіктивним на підставі ст. 234 ЦК України.

Окрім того, Велика Палата дійшла висновку, що особа вправі звернутися до суду з позовом про визнання договору недійсним як такого, що направлений на уникнення звернення стягнення на майно боржника, на підставі загальних засад цивільного законодавства та недопустимості зловживання правом та послатися на спеціальну норму, що передбачає підставу визнання правочину недійсним, якою може бути як підстава, передбачена ст. 234 ЦК України, так і інша, наприклад, передбачена ст. 228 ЦК України.

Велика Палата Верховного Суду зазначила таке.

Для визнання правочину фіктивним суди повинні встановити наявність умислу в усіх сторін правочину. При цьому необхідно враховувати, що саме по собі невиконання правочину сторонами не означає, що укладено фіктивний правочин. Якщо сторонами не вчинено будь-яких дій на виконання такого правочину, суд ухвалює рішення про визнання правочину недійсним без застосування будь-яких наслідків.

У фіктивних правочинах внутрішня воля сторін не відповідає зовнішньому її прояву, тобто обидві сторони, вчиняючи фіктивний правочин, знають заздалегідь, що він не буде виконаний, тобто мають інші цілі, ніж передбачені правочиною. Такий правочин завжди укладається умисно.

Основними ознаками фіктивного правочину є: введення в оману (до або в момент укладення угоди) третьої особи щодо фактичних обставин правочину

або дійсних намірів учасників; свідомий намір невиконання зобов'язань договору; приховування справжніх намірів учасників правочину.

Укладення договору, який за своїм змістом суперечить вимогам закону, оскільки не спрямований на реальне настання обумовлених ним правових наслідків, є порушенням частин 1 та 5 ст. 203 ЦК України, що за правилами ст. 215 цього Кодексу є підставою для визнання його недійсним відповідно до ст. 234 ЦК України.

Велика Палата Верховного Суду враховує, що фіктивний правочин характеризується тим, що сторони вчиняють такий правочин лише для виду, знають заздалегідь, що він не буде виконаний, вважає, що така протизаконна ціль, як укладення особою договору дарування майна зі своїм родичем з метою приховання цього майна від конфіскації чи звернення стягнення на вказане майно в рахунок погашення боргу, свідчить, що його правова мета є іншою, ніж та, що безпосередньо передбачена правочином (реальне безоплатне передання майна у власність іншій особі), а тому цей правочин є фіктивним і може бути визнаний судом недійсним.

Детальніше з текстом постанови Великої Палати Верховного Суду від 3 липня 2019 року у справі № 369/11268/16-ц (провадження № 14-260цс19) можна ознайомитися за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/83482786>.

2.2.14. Відсотки за договором банківського вкладу нараховуються з моменту закінчення строку договору до моменту здійснення виплати, при цьому до таких правовідносин вже не можуть застосовуватися положення відповідного договору (зокрема щодо розміру відсотків) у зв'язку із закінченням строку його дії.

Банківський вклад є повернутим у день його фактичного повернення, а не в день формального перерахування на рахунок вкладника, з якого кошти неможливо отримати

Велика Палата Верховного Суду підтримала правовий висновок Верховного Суду України, викладений у його постановою від 10 червня 2015 року у справі № 6-36цс15, від 2 березня 2016 року у справі № 6-2861цс15, від 27 квітня 2016 року у справі № 6-302цс16, щодо визначення розміру відсотків, які нараховуються з моменту закінчення строку договору банківського вкладу до моменту здійснення виплати, зазначивши, що до таких правовідносин вже не можуть застосовуватися положення відповідного договору у зв'язку з тим, що строк його дії закінчився.

У цій справі за позовом вкладника до банку про стягнення коштів Велика Палата зазначила таке.

Строковий договір банківського вкладу покладає на банк обов'язок прийняти від вкладника суму коштів, нарахувати на неї проценти та повернути ці кошти з процентами зі спливом встановленого договором строку.

Закінчення строку дії договору банківського вкладу не звільняє банк від обов'язку повернути (видати) кошти вкладникові.

Сторони за домовленістю можуть визначити порядок здійснення повернення коштів за строковим вкладом – шляхом перерахування на поточний рахунок вкладника, шляхом видачі готівкою через касу банку або іншим шляхом. Зазначені вище норми не містять обмежень при виборі сторонами такого договору способу виконання зобов'язання з повернення коштів банку перед вкладником.

Після перерахування коштів на поточний рахунок вкладника правовідносини сторін трансформуються у правовідносини банківського рахунку відповідно до положень ч. 3 ст. 1058 ЦК України.

Така трансформація означає, що вкладник має право отримати готівкою повернуті банком на поточний рахунок кошти за вкладом, але до правовідносин між ними вже не можуть застосовуватись положення договору строкового банківського вкладу у зв'язку з тим, що строк його дії закінчився.

Оскільки у справі, яка розглядається, банк нараховував та виплатив проценти за користування коштами, розміщеними на поточному рахунку позивачки, з дня повернення депозиту до дня видачі їй коштів за ставкою 0,1 % відповідно до умов укладеного між ними договору банківського рахунку та вимог ст. 1070 ЦК України, то судові рішення підлягають скасуванню в частині вирішення позову про стягнення процентів за користування вкладом за цей період за ставкою 9 % з ухваленням у цій частині нового рішення про відмову в задоволенні зазначеної позовної вимоги.

Водночас звертаємо увагу на те, що у постанові Великої Палати Верховного Суду від 16 січня 2019 року у справі № 373/2054/16-ц викладено висновок щодо виконання договірних зобов'язань в іноземній валюті. Відповідно до цієї постанови як укладення, так і виконання договірних зобов'язань в іноземній валюті, зокрема позики, не суперечить чинному законодавству. Суд має право ухвалити рішення про стягнення грошової суми в іноземній валюті, при цьому з огляду на положення ч. 1 ст. 1046, ч. 1 ст. 1049 ЦК України належним виконанням зобов'язання з боку позичальника є повернення коштів у строки, у розмірі та саме в тій валюті, яка визначена договором позики, а не в усіх випадках та безумовно в національній валюті України. Передбачене ч. 2 ст. 625 ЦК України нарахування 3 % річних має компенсаційний, а не штрафний характер, оскільки є способом захисту майнового права та інтересу, який полягає в отриманні компенсації від боржника. При обчисленні 3 % річних за основу має братися прострочена сума, визначена в договорі чи судовому рішенні, а не її еквівалент у національній валюті України.

Таким чином, цей висновок стосується можливості виконання договірних зобов'язань в іноземній валюті та нарахування 3 % річних, визначених ст. 625 ЦК України, які входять до складу грошового зобов'язання та мають компенсаційний характер, в іноземній валюті.

Оскільки пеня є неустойкою і має штрафний, а не компенсаційний характер, вона не входить до складу зобов'язання, її сплата та розмір визначені Законом України «Про захист прав споживачів» за неналежне надання виконавцем банківських послуг споживачеві, то нарахування та стягнення такої пені має бути здійснене в національній валюті України.

За таких обставин висновки щодо визначення суми пені, встановленої ч. 5 ст. 10 Закону України «Про захист прав споживачів» у гривні, є правильними.

Частиною 3 ст. 551 ЦК України встановлено, що розмір неустойки може бути зменшений за рішенням суду, якщо він значно перевищує розмір збитків, та за наявності інших обставин, які мають істотне значення. Зазначене положення ч. 3 ст. 551 ЦК України дає право суду зменшити розмір неустойки за умови, що він значно перевищує розмір збитків. Такого висновку дійшли Верховний Суд України, зокрема у постанові від 4 листопада 2015 року у справі № 6-1120цс15, і Велика Палата Верховного Суду у постанові від 12 грудня 2018 року у справі № 703/1181/16-ц.

Установлено, що банк прострочив виконання зобов'язання з видачі особі належних їй за договором коштів у період дня звернення клієнта до банку з вимогою про видачу коштів до дня фактичної видачі коштів. Пеню за прострочення зобов'язання за цей період суд першої інстанції визначив на підставі ч. 5 ст. 10 Закону України «Про захист прав споживачів» у розмірі 10 423,32 євро, а апеляційний суд змінив на 295 459,43 грн.

Отже, висновок суду про стягнення з відповідача на користь позивачки пені у розмірі, що більше ніж удвічі перевищує суму простроченого зобов'язання, не можна вважати таким, який би відповідав завданню цивільного судочинства – справедливому розгляду і вирішенню справи. Ураховуючи викладене, Велика Палата Верховного Суду вважає можливим зменшити розмір неустойки до 100 000,00 грн, що відповідатиме принципу пропорційності у цивільному судочинстві.

Детальніше із текстом постанови Великої Палати Верховного Суду від 20 березня 2019 року у справі № 761/26293/16-ц (провадження № 14-64цс19) можна ознайомитися за посиланням <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/81574008>.

3. Справи, розглянуті в порядку господарського судочинства

3.1. Відступ від правового висновку ВСУ або ВП ВС

3.1.1. Спир за позовом обслуговуючого кооперативу про оскарження установчих зборів ОСББ та скасування державної реєстрації останнього підлягає розгляду в порядку господарського судочинства як спір між неприбутковими організаціями

Велика Палата Верховного Суду відступила від висновку, викладеного в постанові Верховного Суду України від 30 березня 2016 року у справі № 915/175/15, щодо визначення юрисдикції спорів за участю об'єднання співвласників багатоквартирних будинків (ОСББ).

Верховний Суд України зазначив, що право звернення до господарського суду з позовом мають юридичні особи, які здійснюють підприємницьку діяльність пов'язану із отриманням прибутку.

Велика Палата визначила, що відповідно до ч. 1 ст. 1 ГПК України (у редакції, чинній на час виникнення спірних правовідносин) до господарського суду мають право звертатися підприємства, установи, організації, що є суб'єктами некомерційної господарської діяльності.

Господарський спір підвідомчий господарському суду, зокрема, за таких умов: участь у спорі суб'єкта господарювання; наявність між сторонами, по-перше, господарських відносин, урегульованих ЦК України, ГК України, іншими актами господарського й цивільного законодавства, і, по-друге, спору про право, що виникає з відповідних відносин; наявність у законі норми, що прямо передбачала б вирішення спору господарським судом; відсутність у законі норми, що прямо передбачала б вирішення такого спору судом іншої юрисдикції.

Правові та організаційні засади створення, функціонування, реорганізації та ліквідації об'єднань власників жилих та нежитлих приміщень багатоквартирного будинку, захисту їхніх прав та виконання обов'язків щодо спільного утримання багатоквартирного будинку визначено Законом України «Про об'єднання співвласників багатоквартирного будинку». Статтею 1 цього Закону встановлено, що ОСББ – це юридична особа, створена власниками квартир та/або нежитлових приміщень багатоквартирного будинку для сприяння використанню їхнього власного майна та управління, утримання і використання спільного майна.

Згідно із ч. 4 ст. 4 цього Закону основна діяльність об'єднання полягає у здійсненні функцій, що забезпечують реалізацію прав власників приміщень на володіння та користування спільним майном членів об'єднання, належне утримання будинку та прибудинкової території, сприяння членам об'єднання в отриманні житлово-комунальних та інших послуг належної якості за обґрунтованими цінами та виконання ними своїх зобов'язань, пов'язаних з діяльністю об'єднання. В одному багатоквартирному будинку може бути створено тільки одне об'єднання (ч. 3 згаданої статті).

Судами встановлено, що Кооператив та ОСББ відповідно до їх статутів не є прибутковими організаціями й не мають на меті одержання прибутку від здійснення власної господарської діяльності. А звідси судами попередніх інстанцій встановлено, що позивач та відповідач є суб'єктами некомерційної господарської діяльності.

Велика Палата Верховного Суду з огляду на суб'єктний склад учасників цього спору, предмет та підстави позову у справі дійшла висновку, що цей спір є підвідомчим господарським судам.

Детальніше із текстом постанови Великої Палати Верховного Суду від 18 квітня 2018 року у справі № 904/2796/17 (провадження № 12-26гс18) можна ознайомитися за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/73598967>.

3.1.2. Вартість частини майна товариства, належна до сплати учаснику, який виходить із цього товариства, має визначатися не з балансової вартості, а з дійсної (ринкової) вартості об'єкта оцінки, пропорційно до частки учасника в статутному капіталі товариства.

Велика Палата Верховного Суду відступила від висновку, викладеного у постанові Верховного Суду України від 18 листопада 2014 року у справі №910/10168/13, щодо порядку розрахунку суми пропорційної частки учасника при його виході з товариства.

Верховний Суд України зазначив, що вартість частини майна товариства, що підлягає виплаті, повинна відповідати вартості чистих активів товариства, яка визначається в порядку, встановленому законодавством, пропорційно його частці в статутному капіталі товариства на підставі балансу, складеного на дату виходу (виключення).

Велика Палата визначила, що вартість частини майна товариства, належна до сплати учаснику, який виходить із цього товариства, має визначатися із дійсної (ринкової) вартості об'єкта оцінки, з урахуванням всього майна товариства.

За наявності спору між учасником товариства та самою юридичною особою щодо визначення вартості майна останньої, учасник товариства має право вимагати проведення з ним розрахунків на підставі дійсної (ринкової) вартості майна товариства, а не на підставі вартості, за якою майно обліковується у товаристві. Взяття майна на облік за певною вартістю є односторонньою вольовою дією товариства, яка не може бути беззаперечним доказом дійсної вартості майна. Сторони можуть доводити дійсну вартість майна будь-якими належними доказами (ст. 76 ГПК України). До таких доказів належать, у тому числі, висновки експертів.

При вирішенні цього спору суди попередніх інстанцій, врахувавши висновки комплексно-комісійної судової будівельно-технічної експертизи, обгрунтовано встановили належний до сплати розмір частки учаснику, який виходить з товариства, з урахуванням дійсної (ринкової) вартості основних засобів

з урахуванням всього майна товариства, нематеріальних активів ТОВ та за вирахуванням зобов'язань товариства.

Детальніше із текстом постанови Великої Палати Верховного Суду від 24 квітня 2018 року у справі № 925/1165/14 (провадження № 12-38гс12) можна ознайомитися за посиланням <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/73896751>.

3.1.3. При вирішенні питання про визнання заявлених забезпечених кредиторських вимог та включення їх окремо до реєстру суди повинні застосовувати ст. 19 Закону України «Про заставу» та ст. 7 Закону України «Про іпотеку» і встановити на підставі належних та допустимих доказів, які саме вимоги кредитора, зазначені в його заяві, забезпечені заставою майна, а також розмір цих вимог незалежно від вартості цього майна за договором

Велика Палата Верховного Суду відступила від висновку, викладеного в постанові Верховного Суду України від 29 березня 2017 року у справі № 3-1591гс16 (№ 918/169/16), про те, що майновий поручитель несе відповідальність перед іпотекодержателем за невиконання боржником основного зобов'язання виключно в межах договірної вартості предмета іпотеки.

Велика Палата Верховного Суду визначила, що іпотекодержатель (заставодержатель) має право задовольнити всі свої забезпечені заставою чи іпотекою вимоги до боржника за рахунок майнового поручителя у розмірі вартості фактичної реалізації предмета майнової поруки, що здійснюється в порядку, передбаченому законодавством.

Отже, виражений у грошовій формі розмір зобов'язання майнового поручителя визначається виходячи із дійсних на відповідний момент зобов'язань боржника. Оцінка предмета забезпечення (майна) сторонами на момент укладення договору не впливає на обсяг забезпечених вимог у разі звернення стягнення на предмет забезпечення.

Господарські суди при вирішенні питання про визнання заявлених забезпечених кредиторських вимог та включення їх окремо до реєстру повинні застосовувати ст. 19 Закону України «Про заставу» та ст. 7 Закону України «Про іпотеку» і встановити на підставі належних та допустимих доказів, які саме вимоги кредитора, зазначені в його заяві, забезпечені заставою майна та розмір цих вимог незалежно від вартості цього майна за договором.

Забезпеченими зобов'язаннями в розумінні ст. 1 Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» та, відповідно, вимогами забезпеченого кредитора, які включаються до реєстру вимог кредиторів у справі про банкрутство, є всі вимоги кредитора, які існують за основним зобов'язанням (кредитним договором), і є дійсними на момент визнання вимог та можуть бути задоволені за рахунок майна банкрута, що є предметом забезпечення відповідно до умов забезпечувального договору та чинного законодавства.

Закон про банкрутство не містить іншого порядку та способу визначення забезпечених вимог, ніж наведені вище положення законодавства, не пов'язує визначення вимог, забезпечених заставою (іпотекою) майна боржника, для включення їх до реєстру вимог, із договірною вартістю предметів забезпечення.

Натомість, правове значення має розмір підтверджених документально зобов'язань боржника за основним зобов'язанням та вартість фактичної реалізації предмета забезпечення, яка на стадії затвердження реєстру вимог кредиторів за результатами попереднього засідання ще невідома.

Господарські суди, визначаючи розмір забезпечених кредиторських вимог та включаючи їх окремо до реєстру, повинні застосовувати положення ст. 19 Закону України «Про заставу» та ст. 7 Закону України «Про іпотеку» та встановити на підставі належних та допустимих доказів, які саме вимоги кредитора, зазначені в його заяві, забезпечені заставою майна, а також склад та розмір цих вимог.

Детальніше із текстом постанови Великої Палати Верховного Суду від 15 травня 2018 року у справі № 902/492/17 (провадження № 12-52гс18) можна ознайомитися за посиланням <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/74218793>.

3.1.4. Право кредитора (потерпілого) на отримання відшкодування завданої йому шкоди шляхом виконання страховиком за договором (полісом) ОСЦПВВНТЗ узятих на себе зобов'язань не є безумовним, а пов'язується з поданням до такого страховика заяви про здійснення страхової виплати (відшкодування) упродовж одного року з моменту скоєння ДТП

Велика Палата Верховного Суду відступила від висновку, викладеного в постанові Верховного Суду України від 15 квітня 2015 року у справі № 3-49гс15, щодо права страховика за договором відмовити у здійсненні виплати страхового відшкодування у випадку пропуску встановленого строку незалежно від суб'єкта звернення.

Верховний Суд України зазначив, що положення підпункту 37.1.4 п. 37.1 ст. 37 Закону України «Про обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів» визначають можливість відмови страховика у виплаті страхового відшкодування страхувальнику в разі неподання заяви про страхове відшкодування впродовж установлених строків, однак не містять підстав для відмови в задоволенні вимоги страховика, який виплатив страхове відшкодування згідно з договором майнового страхування, до особи, відповідальної за завдані збитки, про відшкодування виплачених ним фактичних сум у межах, визначених договором про обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів (ОСЦПВВНТЗ).

Велика Палата Верховного Суду визначила, що закріплене в положеннях підпункту 37.1.4 п. 37.1 ст. 37 Закону України «Про обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів»

право страховика за договором (полісом) про ОСЦПВВНТЗ відмовити у здійсненні виплати страхового відшкодування у випадку пропуску встановленого строку на звернення до нього із заявою про виплату страхового відшкодування не залежить від суб'єкта звернення з відповідною заявою, тобто підлягає застосуванню, в тому числі у випадку, коли з такою заявою звертається не безпосередньо потерпілий, а особа, яка здійснила відшкодування потерпілому завданого збитку внаслідок пошкодження належного йому транспортного засобу на підставі договору добровільного майнового страхування.

Велика Палата Верховного Суду зазначила таке.

З виконанням страховиком на підставі договору добровільного майнового страхування обов'язку з відшкодування на користь потерпілого завданої йому внаслідок ДТП шкоди відповідно до ст. 512 ЦК України відбувається виключно заміна кредитора як сторони у вже існуючих правовідносинах, тому перехід прав кредитора від потерпілого до страховика за договором добровільного майнового страхування не зумовлює виникнення нових зобов'язань винуватця та страховика за договором (полісом).

Виходячи з положень ст. 514 ЦК України до нового кредитора переходять права первісного кредитора (потерпілого) у відповідному зобов'язанні саме на тих умовах, які існували в останнього, що полягає в набутті права отримати відшкодування завданої шкоди шляхом виконання страховиком за договором (полісом) узятих на себе зобов'язань виключно за умови подання йому у визначений законодавством строк заяви про здійснення страхової виплати (відшкодування) та пов'язаного з цим ризику, який полягає у можливості реалізації страховиком наданого йому положеннями п. 37.1.4 ст. 37 Закону України «Про обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів» права на відмову у виплаті страхового відшкодування в разі неподання заяви про страхове відшкодування впродовж установлених строків.

Детальніше із текстом постанови Великої Палати Верховного Суду від 5 червня 2018 року у справі № 910/7449/17 (провадження № 12-104гс18) можна ознайомитися за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/74838785#>.

3.1.5. Справи у спорах між суб'єктами господарювання, де однією зі сторін є банк, повноваження управління та контролю якого здійснює Фонд гарантування вкладів фізичних осіб під час процедури виведення такого банку з ринку або його ліквідації, у тому числі в особі уповноваженої особи (осіб) Фонду, відносяться до юрисдикції господарських судів.

Велика Палата Верховного Суду відступила від висновку Верховного Суду України, викладеного у постанові від 16 лютого 2016 року в справі № 21-4846а15 і від 15 червня 2016 року в справі № 21-286а16, щодо застосування ст. 12 ГПК України (у редакції, чинній на час виникнення спірних правовідносин) та поширення юрисдикції господарських судів на всі спори, які виникають на стадії ліквідації

(банкрутства) банку, повноваження органів управління та контролю якого здійснює Фонд (його уповноважена особа).

Велика Палата Верховного Суду визначила, що основні функції Фонду мають як владний характер, зокрема щодо врегулювання правовідносин у сфері банківської діяльності, так і такі, що не містять владної складової, а спрямовані на здійснення процедури виведення неплатоспроможних банків з ринку, у тому числі шляхом здійснення тимчасової адміністрації та ліквідації банків.

З моменту запровадження у банку тимчасової адміністрації Фонд набуває повноваження органів управління та контролю банку з метою реалізації покладених на нього чинним законодавством функцій. При цьому банк зберігає свою правосуб'єктність юридичної особи та відповідного самостійного суб'єкта господарювання до завершення процедури його ліквідації та внесення запису про це до Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань.

У цій справі оскаржено дії уповноваженої особи Фонду щодо включення кредиторських вимог до реєстру акцептованих вимог кредиторів не як суб'єкта владних повноважень, а як органу управління банком, який здійснює заходи щодо забезпечення збереження активів банку, запобігання втрати майна та грошових коштів, а отже такий спір не є публічно-правовим. При цьому, виходячи із суті позовних вимог, відповідачем у цій справі фактично банк (в особі уповноваженої особи Фонду), а не уповноважена особа Фонду, як помилково вказано в позовній заяві.

Детальніше із текстом постанови Великої Палати Верховного Суду від 12 червня 2018 року у справі № 910/14465/17 (провадження № 12-65гс18) можна ознайомитися за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/74838910>.

Аналогічна правова позиція викладена у постанові Великої Палати Верховного Суду від 18 квітня 2018 року у справі № 910/8132/17 (провадження № 12-27гс18) – <http://reyestr.court.gov.ua/Review/73727760>.

3.1.6. Рішення органів місцевого самоврядування про передачу земельної ділянки у власність (оренду), яке має ознаки ненормативного акта та вичерпує свою дію після його реалізації, може оспорюватися з точки зору законності, а вимоги про визнання рішення незаконним – розглядатися в порядку цивільного або господарського судочинства

Велика Палата Верховного Суду відступила від висновку, викладеного в постанові Верховного Суду України від 11 листопада 2014 року у справі № 21-405а14, щодо можливого способу захисту порушеного права шляхом визнання протиправним і скасування рішення органу місцевого самоврядування без вимог про скасування правовстановлюючих документів на земельну ділянку.

Верховний Суд України зазначив, що у разі прийняття органом місцевого самоврядування (як суб'єктом владних повноважень) ненормативного акта, який застосовується одноразово, після реалізації вичерпує свою дію фактом

його виконання і з прийняттям якого виникають правовідносини, пов'язані з реалізацією певних суб'єктивних прав та охоронюваних законом інтересів (зокрема, рішення про передачу земельних ділянок у власність, укладення договору оренди), позов, предметом якого є спірне рішення органу місцевого самоврядування, не повинен розглядатися, оскільки обраний позивачем спосіб захисту порушених прав не забезпечує їх реального захисту.

Велика Палата Верховного Суду визначила, що рішення органів місцевого самоврядування у сфері земельних відносин, яке має ознаки ненормативного акта та вичерпує свою дію після його реалізації, може оспорюватися з точки зору законності, а вимоги про визнання рішення незаконним – розглядатися в порядку цивільного або господарського судочинства. Особа, законний інтерес або право якої порушено, може скористатися способом захисту, який прямо передбачено нормою матеріального права. На таку особу, позивача, з урахуванням принципу свободи розпорядження власними процесуальними правами, не можна покладати обов'язок об'єднання вимог про визнання протиправним і скасування рішення органу місцевого самоврядування та вимог про скасування правовстановлюючих документів на земельну ділянку, укладених (виданих) на підставі такого рішення.

Вимога про визнання рішення незаконним може розглядатись як спосіб захисту порушеного цивільного права згідно із ст. 16 ЦК України, якщо фактично підставою пред'явлення позовної вимоги є оспорювання прав особи, що виникло в результаті та після реалізації рішення суб'єкта владних повноважень.

Детальніше із текстом постанови Великої Палати Верховного Суду від 19 червня 2018 року у справі № 916/1979/13 (провадження № 12-62гс18) можна ознайомитися за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/77521253>.

Аналогічна правова позиція висловлена, зокрема, у постанові Великої Палати Верховного Суду від 30 травня 2018 року у справі № 923/466/17 (провадження № 12-89гс18) – <http://reyestr.court.gov.ua/Review/74506122>.

3.1.7. Суд має тлумачити незначні помилки та неточності в назві арбітражної установи, що передбачена в арбітражній угоді, на користь міжнародного комерційного арбітражу. Водночас вирішення питання про виконуваність чи невиконуваність арбітражної угоди у зв'язку з наявністю помилок у найменуванні арбітражної установи є дискрецією суду, який ухвалює рішення з урахуванням усіх обставин справи

Велика Палата Верховного Суду відступила від висновку Верховного Суду України, викладеного в постанові від 18 жовтня 2017 року у справі № 910/8318/16, відповідно до якого відсутність взаємної згоди саме сторін спору на його вирішення комерційним судом (арбітражем), оформленої відповідним арбітражним застереженням, незалежно від попередньої домовленості про це, виключає можливість розгляду спору таким судом.

Велика Палата Верховного Суду, уточнила (доповнила) цей висновок такими висновками:

- у разі наявності арбітражної угоди між сторонами спору та поданого стороною відповідно до вимог ГПК України клопотання про припинення провадження господарський суд може продовжити розгляд справи за умови встановлення в передбаченому законом порядку недійсності, втрати чинності або неможливості виконання вказаної угоди не пізніше початку розгляду справи по суті;

- господарський суд має тлумачити будь-які неточності в тексті арбітражної угоди та розглядати сумніви щодо її дійсності, чинності та виконаності на користь її дійсності, чинності та виконаності, забезпечуючи принцип автономності арбітражної угоди;

- суд може визнати угоду такою, що не може бути виконана, внаслідок істотної помилки сторін у назві арбітражу, до якого передається спір (відсилання до неіснуючої арбітражної установи), за умови відсутності в арбітражній угоді вказівки на місце проведення арбітражу чи будь-яких інших положень, які б дозволяли встановити дійсні наміри сторін щодо обрання певної арбітражної установи чи регламенту, за яким має здійснюватись арбітражний розгляд. У разі невизначеності арбітражної установи сторона арбітражної угоди не має обов'язку перед зверненням до компетентного державного суду звертатися до однієї чи декількох арбітражних установ для того, щоб вони вирішили питання щодо своєї компетенції стосовно цього спору.

Судами встановлено, що сторони уклали арбітражну угоду у вигляді арбітражного застереження щодо розгляду будь-яких спорів, які виникатимуть з контракту або у зв'язку з ним, за процедурою міжнародного комерційного арбітражу.

Водночас суди попередніх інстанцій правильно зазначили про неможливість виконання укладеного арбітражного застереження. Назва арбітражної установи, яка міститься в контракті, а також відсутність у ньому інформації про місце проведення арбітражу, не дає можливості визначити, до якого саме арбітражу має звертатися сторона. Тому спір підлягає вирішенню господарським судом.

Детальніше із текстом постанови Великої Палати Верховного Суду від 28 серпня 2018 року у справі № 906/493/16 (провадження № 12-142гс18) можна ознайомитися за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/78977571>.

3.1.8. Позовна вимога про зобов'язання надати (підписати) акт приймання-передачі є неналежним способом захисту прав, оскільки не призводить до поновлення права, а отже, не підлягає розгляду в судовому порядку

Велика Палата Верховного Суду відступила від висновку Верховного Суду України, викладеного у постанові від 4 жовтня 2017 року у справі № 914/1128/16 про те, що у разі неможливості захисту порушеного права чи інтересу у спосіб, встановлений ч. 2 ст. 16 ЦК України суд у будь-якому випадку повинен захищати право позивача в інший спосіб, з огляду на невичерпний перелік способів захисту,

прописаний в законі, а також необхідність забезпечення ефективного захисту порушених прав та інтересів.

Велика Палата Верховного Суду визначила, що спори про зобов'язання надати чи підписати акти прийому-передачі не можуть бути розглянуті ні в порядку господарського судочинства, ні в межах іншої юрисдикції, адже за своєю суттю акти прийому-передачі лише підтверджують факт передання предмета договору та є одним з можливих, а не єдиним доказом виконання обов'язків у правовідносинах.

Так, у наведеній справі предметом спору було зобов'язання відповідача прийняти товар шляхом підписання актів приймання поставленого товару у зазначеній кількості. Верховний Суд України зазначив про ефективність способів захисту, обраний позивачем, адже згідно з приписами ст. 16 ЦК України та ст. 20 ГК України визначено способи захисту прав та інтересів, і цей перелік не є вичерпним. Отже, суд може захистити цивільне право або інтерес іншим способом, що встановлений договором або законом.

Велика Палата Верховного Суду дійшла висновку, що вимога щодо встановлення певних фактів не може бути самостійним предметом розгляду в господарському суді, оскільки до повноважень останнього не належить встановлення фактів, що мають юридичне значення. Господарські суди порушують провадження у справах за позовами, в основі яких правова вимога – спір про право, що виникає з матеріальних правовідносин.

Захист майнового чи немайнового права чи законного інтересу відбувається шляхом прийняття судом рішення про примусове виконання відповідачем певних дій або зобов'язання утриматись від їх вчинення. Заявлена позивачем у цій справі вимога про зобов'язання відповідача надати акт приймання-передачі електроенергії за договором купівлі-продажу не приводить до поновлення порушеного права позивача та, у разі її задоволення, не може бути виконана у примусовому порядку, оскільки відсутній механізм виконання такого рішення.

Отже, позовна вимога про зобов'язання надати акт приймання-передачі електроенергії не відповідає способам захисту прав, встановленим чинним законодавством, і, як наслідок, не приводить до поновлення порушеного права позивача.

Детальніше із текстом постанови Великої Палати Верховного Суду від 11 вересня 2018 року у справі № 905/1926/16 (провадження № 12-187гс18) можна ознайомитися за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/76596894>.

3.1.9. Розірвання сторонами договору, виконаного повністю або частково, не позбавляє сторони права на звернення в майбутньому з позовом про визнання такого договору недійсним. Так само не перешкоджає поданню відповідного позову закінчення строку (терміну) дії оспорюваного правочину до моменту подання позову

Велика Палата Верховного Суду відступила від висновку Верховного Суду України, викладеного у постанові від 23 грудня 2015 року у справі № 918/144/15, щодо неможливості визнання недійсним договору оренди нежитлового приміщення, який сторони розірвали, а майно повернули, оскільки предмет спору припинив існування.

Велика Палата Верховного Суду визначила, що з огляду на зміст статей 204, 236 ЦК України, законодавець встановлює, що наявність підстав для визнання правочину недійсним має визначатися судом на момент його вчинення. І відповідно до ст. 236 ЦК України нікчемний правочин або правочин, визнаний судом недійсним, є недійсним з моменту його вчинення.

Вирішуючи спори про визнання правочинів (господарських договорів) недійсними, господарський суд повинен встановити наявність фактичних обставин, з якими закон пов'язує визнання таких правочинів (господарських договорів) недійсними на момент їх вчинення (укладення) і настання відповідних наслідків, та в разі задоволення позовних вимог зазначати в судовому рішенні, в чому конкретно полягає неправомірність дій сторони та яким нормам законодавства не відповідає оспорюваний правочин.

За таких обставин, оскільки предметом спору у справі є недійсність договору і такий договір визнається недійсним з моменту вчинення, укладення сторонами додаткової угоди про припинення такого договору та повернення майна не може розцінюватися як підстава для припинення провадження у справі у зв'язку з відсутністю предмета спору (п. 1-1 ч. 1 ст. 80 ГПК України (у редакції, чинній на момент винесення оскаржуваного рішення)).

Детальніше із текстом постанови Великої Палати Верховного Суду від 27 листопада 2018 року у справі № 905/1227/17 (провадження № 12-112гс18) можна ознайомитися за посиланням <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/78376886>.

3.1.10. Після прийняття судом рішення про розстрочку або відстрочку виконання рішення грошове зобов'язання боржника не припиняється, тому передбачені ст. 625 ЦК України інфляційні втрати та три проценти річних підлягають нарахуванню до моменту фактичного виконання грошового зобов'язання

Велика Палата Верховного Суду відступила від висновку Верховного Суду України, викладеного у постанові від 17 лютого 2016 року у справі № 905/3137/14-908/5775/14 (провадження № 3-1276гс15), згідно з яким невиконання грошового зобов'язання за наявності судового рішення про задоволення вимог кредитора з розстроченням або відстроченням не призводить до наслідків порушення

грошового зобов'язання, передбачених ч. 2 ст. 625 ЦК України, за період такого розстрочення.

Верховний Суд України, з посиланням на ч. 5 ст. 11 цього Кодексу, згідно з якою у випадках, установлених актами цивільного законодавства, цивільні права та обов'язки можуть виникати з рішення суду, фактично визнає розстрочення чи відстрочення виконання рішення суду зміною строків виконання зобов'язання.

Велика Палата Верховного Суду визначила, що чинне законодавство не пов'язує припинення зобов'язання з наявністю судового рішення чи відкриттям виконавчого провадження з його примусового виконання, а наявність судових актів про стягнення заборгованості не припиняє грошових зобов'язань боржника та не позбавляє кредитора права на отримання передбачених ч. 2 ст. 625 ЦК України сум. Вирішення судом спору про стягнення грошових коштів за договором не змінює природи зобов'язання та підстав виникнення відповідного боргу.

Розстрочення – це виконання рішення частинами, встановленими господарським судом, з певним інтервалом у часі.

Відстрочення виконання рішення спрямоване на забезпечення повного виконання рішення суду та є допоміжним процесуальним актом реагування суду на перешкоди, які унеможливають або ускладнюють виконання його рішення.

Водночас розстрочення або відстрочення виконання судового рішення не є правоперетворюючим судовим рішенням. Саме розстрочення впливає лише на порядок примусового виконання рішення, а природа заборгованості за відповідним договором є незмінною.

Таким чином, розстрочення або відстрочення виконання судового рішення не змінює цивільне або господарське зобов'язання, у тому числі в частині строків його виконання. Натомість таке розстрочення або відстрочення унеможливає примусове виконання судового рішення до спливу строків, визначених судом.

Розстрочення виконання судового рішення не припиняє договірної зобов'язання відповідача, а тому не звільняє останнього від наслідків порушення відповідного зобов'язання, зокрема шляхом сплати сум, передбачених ч. 2 ст. 625 ЦК України.

Детальніше з текстом постанови Великої Палати Верховного Суду від 4 червня 2019 року у справі № 916/190/18 (провадження № 12-302гс18) можна ознайомитися за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/82424013>.

3.1.11. Визнання нікчемного правочину недійсним за вимогою його сторони не є належним способом захисту прав, оскільки не призведе до реального відновлення порушених прав, адже нікчемний правочин є недійсним у силу закону. Встановлення нікчемності правочину також не є способом захисту прав та інтересів, установленим законом

Велика Палата Верховного Суду відступила від висновку Верховного Суду України, викладеного у постанові від 2 березня 2016 року у справі № 6-308цс16,

у частині застосування таких способів захисту прав та інтересів, як визнання нікчемного правочину недійсним і встановлення нікчемності правочину.

Верховний Суд України у постанові дійшов таких висновків.

Відповідно до ч.2 ст.215 ЦК України якщо недійсність правочину встановлена законом, то визнання такого правочину недійсним судом не вимагається. Однак, у випадку невизнання іншою стороною такої недійсності правочину в силу закону та за наявності відповідного спору вимога про встановлення нікчемності може бути пред'явлена до суду окремо, без застосування наслідків недійсності нікчемного правочину. У такому разі суд своїм рішенням не визнає правочин недійсним, а лише підтверджує його недійсність у силу закону у зв'язку з її оспоренням та невизнанням іншими особами.

Велика Палата Верховного Суду визначила, що такий спосіб захисту цивільних прав та інтересів, як визнання правочину недійсним, застосовується до оспорюваних правочинів.

За наявності спору щодо правових наслідків недійсного правочину, одна зі сторін якого чи інша заінтересована особа вважає його нікчемним, суд перевіряє відповідні доводи та у мотивувальній частині судового рішення, застосувавши відповідні положення норм матеріального права, підтверджує чи спростовує обставину нікчемності правочину.

Така позиція відповідає правовому висновку, викладеному в постанові Великої Палати Верховного Суду від 10 квітня 2019 року у справі № 463/5896/14-ц (провадження № 14-90цс19) під час розгляду спорів у подібних правовідносинах, відступати від яких Велика Палата Верховного Суду не вбачає правових підстав.

Детальніше з текстом постанови Великої Палати Верховного Суду від 4 червня 2019 року у справі № 916/3156/17 (провадження № 12-304гс18) можна ознайомитися за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/82424016>.

3.1.12. Відступлення учасником ТОВ частки у статутному капіталі товариства відбувається шляхом укладання договору купівлі-продажу, міни, дарування тощо і не є самостійним непоіменованим видом договору, а також потребує волевиявлення особи, яка відчужує частку, й особи, яка приймає частку у власність, у тому числі визначення умови оплатності / безоплатності такого відчуження

Велика Палата Верховного Суду відступила від висновку Верховного Суду України, викладеного у постанові від 22 грудня 2009 року у справі № 33/45-09-1388, згідно з яким спосіб відступлення учасником товариства своєї частки іншим учасникам обирається її власником, і прийняття загальними зборами рішення про перерозподіл часток у статутному капіталі ставиться в залежність від волевиявлення власника перерозподіленої частки, а не способу відступлення частки учасником товариства, оскільки закон допускає відступлення як шляхом укладення угод, так і іншим чином. При з'ясуванні змісту положення «іншим чином»

стосовно даного спору треба виходити з того, що для прийняття зборами рішення важливо, що власник частки може реалізувати своє право на її часткове зменшення у будь-який спосіб, не заборонений законом.

Велика Палата Верховного Суду визначила, що будь-який правочин з відчуження (відступлення) частки є двостороннім, тобто на його укладення необхідна згода учасника, який відчужує (відступає) частку, і згода набувача частки.

Відступлення частки у статутному капіталі є правовим механізмом, за яким відбувається її відчуження на підставі договору купівлі-продажу, міни або дарування тощо; відступлення частки не є окремим різновидом договору.

Якщо сторони або особа певним чином називають правочин який нею/ними вчиняється, але по суті він відповідає ознакам іншого правочину, мають застосовуватися норми, що регулюють цей останній правочин. Тобто якщо особа укладає правочин щодо відступлення (передачі) частки іншій особі і отримує за це кошти або інше майно чи майнові права, то це звичайний договір купівлі-продажу або міни. Якщо взамін частки особа нічого не отримує – це договір дарування.

Заява учасника про його виведення зі складу товариства і передання частки іншій особі та протокол загальних зборів учасників товариства, хоча й підписаний таким учасником та іншою особою, не можуть вважатися договором дарування, укладеним у письмовій формі, оскільки у цих документах хоча й вживається термін «передача частки», але неможливо встановити умови такого правочину, погоджені сторонами, адже не вказано про те, чи відбувається відчуження частки на оплатній чи безоплатній основі. Таким чином, ці документи не можуть вважатися такими, в яких письмово виражено волевиявлення обох сторін на укладення договору дарування чи будь-якого іншого договору (купівлі-продажу, міни тощо).

Разом з тим підставою для переходу права власності на частку в статутному капіталі до третьої особи та, відповідно, припинення права власності учасника на таку частку з набуттям його третьою особою, є спрямований на відчуження частки правочин, вчинений учасником товариства та іншою особою.

За таких умов набуття іншою особою статусу учасника товариства шляхом прийняття відповідного рішення загальними зборами учасників товариства не відповідає положенням чинного законодавства.

Заява учасника про його виведення зі складу учасників товариства не може слугувати самостійною правовою підставою для переходу права власності на частку, оскільки вона адресована товариству і містить інформацію про припинення в особі права на частку. Заява є вторинним актом, наслідком первинних дій (правочину з відчуження частки). Заява не є правочином, учасник, що написав заяву, таким шляхом повідомляє товариство про відчуження ним частки.

Чинне законодавство не зобов'язує сторін надавати договори про відчуження частки товариству для ухвалення рішення про внесення змін до статуту та для подальшої державної реєстрації таких змін, адже такі договори можуть містити конфіденційну інформацію, яку сторони договору не мають намір

розкривати третім особам. Але саме ці правочини є підставою для будь-яких подальших дій учасника, який відчуває частку, нового власника частки, товариства, включно з державною реєстрацією відповідних змін. Без укладення договору між власником частки ці дії є вчиненими без належної правової підстави.

Відповідно до вимог статей 717, 719 ЦК України договір дарування частки (корпоративних прав) у статутному капіталі товариства має вчинятися у письмовій формі. У разі недодержання письмової форми цей договір є нікчемним. Письмова форма договору дарування частки може вважатися дотриманою, зокрема, якщо волевиявлення сторін викладено в заяві учасника на ім'я товариства та протоколі загальних зборів учасників товариства за умови, що в цих документах зазначено про безоплатність передачі частки і протокол містить підписи обох сторін правочину (дарувальника і обдаровуваного).

Детальніше з текстом постанови Великої Палати Верховного Суду від 1 жовтня 2019 року у справі № 909/1294/15 (провадження № 12-33гс19) можна ознайомитися за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/84814533>.

3.1.13. Вимога про оскарження рішення комісії електропередавальної організації про визначення обсягу недоврахованої електричної енергії та її вартості, оформленого протоколом з розгляду акта про порушення Правил користування електричною енергією, має розглядатися судом як вимога про визнання недійсним акта постачальника електричної енергії.

Вимога про скасування рішення комісії електропередавальної організації про визначення обсягу недоврахованої електричної енергії та її вартості є належним способом захисту прав та інтересів відповідного суб'єкта господарювання в контексті його відносин з електропередавальною організацією

Велика Палата Верховного Суду відступила від правового висновку Верховного Суду України, викладеного у постановках від 29 листопада 2010 року у справі № 3-30гс10, від 4 квітня 2011 року у справі № 3-21гс11, від 16 травня 2011 року у справі № 3-37гс11, про те, що рішення постачальника електричної енергії про донарахування споживачу вартості недоврахованої спожитої електроенергії є саме оперативно-господарською санкцією, а не актом ненормативного характеру в розумінні ч. 2 ст. 20 ГК України.

Велика Палата Верховного Суду визначила, що відповідно до ст. 235 ГК України за порушення господарських зобов'язань до суб'єктів господарювання та інших учасників господарських відносин можуть застосовуватися оперативно-господарські санкції – заходи оперативного впливу на правопорушника з метою припинення або попередження повторення порушень зобов'язання, що використовуються самими сторонами зобов'язання в односторонньому порядку. <...>

Підставою для застосування оперативно-господарських санкцій є факт порушення господарського зобов'язання другою стороною. Оперативно-господарські санкції застосовуються стороною, яка потерпіла від правопорушення, у позасудовому порядку та без попереднього пред'явлення претензії порушнику зобов'язання (ст. 237 ГК України).

Оперативно-господарські санкції можуть полягати в односторонній відмові від господарського зобов'язання (повністю або частково) або в односторонній зміні його умов. Оперативно-господарські санкції застосовуються відповідною особою – стороною зобов'язання в односторонньому порядку, а їх перелік та порядок вжиття визначаються виключно положеннями договору, укладеного між сторонами. <...>

Одностороннє визначення однією стороною господарського зобов'язання розміру боргу іншої сторони зазначеному не відповідає. Отже, ані нарахування вартості недоврахованої електричної енергії, ані рішення комісії електропередавальної організації про визначення обсягу недоврахованої електричної енергії та її вартості, оформлене протоколом з розгляду акта пропорушення ПКЕЕ, не є оперативно-господарською санкцією.

Велика Палата Верховного Суду вважає, що вимога про скасування рішення комісії електропередавальної організації про визначення обсягу недоврахованої електричної енергії та її вартості є способом захисту прав та інтересів, установленим законом, оскільки таке рішення комісії, оформлене протоколом з розгляду акта про порушення ПКЕЕ, безпосередньо впливає на права та обов'язки відповідного суб'єкта господарювання в контексті його відносин з електропередавальною організацією, встановлює обсяг і вартість недоврахованої електроенергії та створює загрозу припинення електропостачання відповідного споживача.

Детальніше з текстом постанови Великої Палати Верховного Суду від 14 січня 2020 року у справі № 910/17955/17 можна ознайомитися за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/87053623>.

3.1.14. Закон передбачає обов'язок лише державного, а не приватного виконавця, передати відкрите виконавче провадження іншому державному виконавцю, який першим відкрив виконавче провадження, для виконання ним у рамках зведеного виконавчого провадження кількох рішень щодо одного боржника

Велика Палата Верховного Суду відступила від власних правових висновків, висловлених у її постановках від 14 березня 2018 року у справі № 660/612/16-ц (провадження № 14-19цс18), від 12 вересня 2018 року у справі № 906/530/17 (провадження № 12-213гс18); від 17 жовтня 2018 року у справах № 5028/16/2/2012 (провадження № 12-192гс18) та № 927/395/13 (провадження № 12-189гс18), про те, що при виконанні судових рішень діє правило існування одного виконавчого провадження про примусове виконання щодо одного боржника незалежно від

кількості судових рішень та юрисдикцій, у яких ці судові рішення, що підлягають примусовому виконанню, були ухвалені, та незалежно від кількості стягувачів.

Велика Палата Верховного Суду цей висновок уточнила, визначивши, що ст. 30 Закону України «Про виконавче провадження» 2016 року передбачає обов'язок лише державного виконавця передати відкрите виконавче провадження іншому державному виконавцю, який першим відкрив виконавче провадження, для виконання ним у рамках зведеного виконавчого провадження кількох рішень щодо одного боржника. Приватний виконавець не зобов'язаний передавати виконавчий документ чи виконавче провадження для виконання тому державному чи приватному виконавцеві, який перший відкрив виконавче провадження щодо боржника, для виконання кількох рішень щодо одного боржника у рамках зведеного виконавчого провадження.

Детальніше з текстом постанови Великої Палати Верховного Суду від 5 грудня 2018 року у справі № 904/7326/17 (провадження № 12-197гс18) можна ознайомитися за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/78534731>.

3.1.15. Визнання недійсним рішення суб'єкта владних повноважень про надання земельної ділянки у власність фізичній особі безпосередньо стосується прав та обов'язків цієї особи, тому відповідний спір підлягає розгляду в порядку цивільного судочинства

Велика Палата Верховного Суду відступила від власних правових висновків, висловлених у її постановках від 12 лютого 2019 року у справі № 911/414/18 та від 12 червня 2019 року у справі № 911/848/18, згідно з якими визнання недійсним рішення суб'єкта владних повноважень про надання земельної ділянки у власність фізичній особі, безпосередньо не впливає на права і обов'язки такої фізичної особи, якщо вона не є власником земельної ділянки на момент пред'явлення позову і якщо жодні позовні вимоги до такої фізичної особи позивачем не заявлені.

Велика Палата Верховного Суду визначила, що вимога про скасування рішення суб'єкта владних повноважень у сфері земельних відносин, ухваленого на користь фізичної особи, в якій з цього рішення виникли відповідні права та обов'язки, безпосередньо стосується прав та обов'язків цієї особи, тому відповідний спір має розглядатися судом за правилами ЦПК України. Наведене відповідає висновкам, викладеним раніше Великою Палатою Верховного Суду в постановках від 4 липня 2018 року у справі №361/3009/16-ц, 7 листопада 2018 року у справі № 488/6211/14-ц, від 7 листопада 2018 року у справі № 488/5027/14-ц, від 30 січня 2019 року у справі № 485/1472/17, від 15 травня 2019 року у справі № 522/7636/14-ц, від 15 травня 2019 року у справі № 469/1346/18, від 26 червня 2019 року у справі № 911/2258/18.

Детальніше з текстом постанови Великої Палати Верховного Суду від 21 серпня 2019 року у справі № 911/3681/17 (провадження № 12-97гс19) можна ознайомитися за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/84153021>.

3.2. Підтвердження правового висновку ВСУ або ВП ВС

3.2.1. У разі прострочення виконання зобов'язання щодо повернення безпідставно одержаних чи збережених грошей нараховуються 3 % річних від простроченої суми відповідно до ч. 2 ст. 625 ЦК України

Велика Палата Верховного Суду підтвердила висновок Верховного Суду України, викладений у постанові від 15 квітня 2015 року у справі № 910/2899/14, щодо поширення дії ст. 625 ЦК України на всі види грошових зобов'язань. У разі прострочення виконання зобов'язання, зокрема щодо повернення безпідставно одержаних чи збережених грошей, нараховуються 3 % річних від простроченої суми відповідно до ч. 2 ст. 625 ЦК України.

Велика Палата Верховного Суду зазначила таке.

Термін «користування чужими коштами» може використовуватися у двох значеннях. Перше – це одержання боржником (як правило, за плату) можливості правомірно не сплачувати кредитору борг протягом певного часу. Друге значення – прострочення грошового зобов'язання, коли боржник повинен сплатити гроші, але неправомірно не сплачує їх.

Відносини щодо сплати процентів за одержання боржником можливості правомірно не сплачувати кредитору борг протягом певного часу врегульовані законодавством. Зокрема, відповідно до ч. 1 ст. 1048 ЦК України позикодавець має право на одержання від позичальника процентів від суми позики, якщо інше не встановлено договором або законом; розмір і порядок одержання процентів встановлюються договором; якщо договором не встановлений розмір процентів, їх розмір визначається на рівні облікової ставки Національного банку України. Такі ж правила щодо сплати процентів застосовуються до кредитних відносин в силу ч. 2 ст. 1054 ЦК України та до відносин із комерційного кредиту в силу ч. 2 ст. 1057 ЦК України.

Сторони також мають право укласти договір, в якому містяться елементи різних договорів (змішаний договір). При цьому відповідно до ч. 2 ст. 628 ЦК України до відносин сторін у змішаному договорі застосовуються у відповідних частинах положення актів цивільного законодавства про договори, елементи яких містяться у змішаному договорі, якщо інше не встановлено договором або не впливає із суті змішаного договору. Тому, зокрема, якщо одна сторона має сплатити іншій певну суму грошових коштів, але сторони досягли згоди про відстрочення сплати такої суми, то розмір процентів, що підлягає сплаті боржником за період, на який надана відстрочка, визначається за правилами ст. 1048 ЦК України.

Наслідки прострочення грошового зобов'язання, коли боржник повинен сплатити грошові кошти, але неправомірно не сплачує їх, також врегульовані законодавством. У цьому разі відповідно до ч. 2 ст. 625 ЦК України боржник зобов'язаний сплатити суму боргу з урахуванням встановленого індексу інфляції

за весь час прострочення, а також три проценти річних від простроченої суми, якщо інший розмір процентів не встановлений договором або законом.

Оскільки законодавством встановлені наслідки як надання можливості правомірно не сплачувати кредитору борг протягом певного часу, так і наслідки прострочення грошового зобов'язання, коли боржник повинен сплатити гроші, але неправомірно не сплачує їх, то підстави для застосування положення ч. 1 ст. 1048 ЦК України за аналогією закону, аби визначити розмір процентів, відсутні.

Детальніше із текстом постанови Великої Палати Верховного Суду від 10 квітня 2018 року у справі № 910/10156/17 (провадження № 12-14гс18) можна ознайомитися за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/73627931>.

3.2.2. Відсутність бюджетних коштів, передбачених у видатках Державного бюджету країни на відповідні цілі, не є підставою для звільнення головних розпорядників бюджетних коштів як боржників у зобов'язальних правовідносинах від виконання зобов'язання щодо розрахунків з постачальниками телекомунікаційних послуг пільговим категоріям населення

Велика Палата Верховного Суду підтвердила висновок Верховного Суду України, викладений у постанові від 22 березня 2017 року у справі № 3-77гс17, про те, що сама собою відсутність бюджетних коштів, передбачених у видатках державного бюджету країни на відповідні цілі, не є підставою для звільнення боржника від виконання зобов'язання.

Велика Палата Верховного Суду зазначила таке.

Відповідно до ст. 19 Закону України «Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії» виключно законами України визначаються, зокрема, пільги щодо оплати житлово-комунальних, транспортних послуг і послуг зв'язку та критерії їх надання. Державні соціальні гарантії є обов'язковими для всіх державних органів, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ і організацій незалежно від форми власності.

Згідно з п. 3 ст. 63 Закону України «Про телекомунікації» та п. 63 Правил надання та отримання телекомунікаційних послуг, затверджених постановою Кабінету Міністрів України від 11 квітня 2012 року № 295, телекомунікаційні послуги споживачам, які мають установлені законодавством України пільги з їх оплати, надаються операторами, провайдерами телекомунікацій відповідно до законодавства України. Законом України «Про телекомунікації» та згаданими Правилами не передбачено жодного обмеження щодо надання послуг у разі відсутності коштів на зазначені цілі.

Указані приписи законодавства закріплюють державні соціальні гарантії певним категоріям громадян та є нормами прямої дії: безумовний обов'язок оператора телекомунікаційних послуг надавати послуги зв'язку тим категоріям громадян, які мають установлені законодавством пільги з їх оплати, кореспондує

безумовний обов'язок держави в особі її органів відшкодувати вартість таких послуг суб'єкту господарювання, який їх надає.

Право позивача на отримання компенсації вартості телекомунікаційних послуг, наданих абонентам – пільговим категоріям споживачів, підлягає реалізації і захисту, незважаючи на те, що Законом України «Про Державний бюджет України на 2015 рік» видатків на ці потреби не було передбачено, оскільки фінансові зобов'язання держави виникли не з наведеного Закону, а із законодавства, яким унормовано надання соціальних пільг визначеним у цьому законодавстві особам, а також з нормативно-правових актів, якими встановлено порядок здійснення розрахунків з постачальниками.

У відносинах щодо розрахунків з постачальниками телекомунікаційних послуг особам, які згідно із чинним законодавством мають право на соціальні пільги, головні розпорядники бюджетних коштів на фінансування соціальних програм виступають не як суб'єкти владних повноважень, а як боржники у зобов'язальних правовідносинах.

Виходячи з положень статей 525, 526, 530 ЦК України і ст. 193 ГК України, суб'єкти господарювання та інші учасники господарських відносин повинні виконувати господарські зобов'язання належним чином відповідно до закону, інших нормативно-правових актів, договору. Сама собою відсутність бюджетних коштів не є підставою для звільнення боржника від виконання зобов'язання.

Детальніше із текстом постанови Великої Палати Верховного Суду від 17 квітня 2018 року у справі № 911/4249/16 (провадження № 12-70гс18) можна ознайомитися за посиланням <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/73438211>.

3.2.3. ПАТ «Укрпошта», здійснюючи підтримку засобів масової інформації шляхом розповсюдження періодичних друкованих видань, має право на отримання в оренду комунального майна на тих самих умовах, що й бюджетні установи (тобто зі сплатою оренди в розмірі 1 грн на рік)

Велика Палата підтвердила висновок Верховного Суду України, викладений у постанові від 27 травня 2015 року у справі № 920/49/14, про те, що ПАТ «Укрпошта», здійснюючи підтримку засобів масової інформації шляхом розповсюдження періодичних друкованих видань, має право на отримання в оренду комунального майна, на тих самих умовах, що й бюджетні установи.

Відповідно до п. 2.2 Статуту Публічного акціонерного товариства «Укрпошта», який затверджений наказом Міністерства інфраструктури України від 16 лютого 2017 року № 56, до видів діяльності Укрпошти серед іншого, зокрема, віднесено розповсюдження періодичних друкованих видань за передоплатою, здійснення видавничої діяльності, видання газет, журналів та інших видів видавничої діяльності. Аналогічні положення щодо цього виду діяльності містяться і в Положенні про Львівську дирекцію УДППЗ «Укрпошта».

Велика Палата Верховного Суду зазначила таке.

Статтею 9 Закону України «Про оренду державного та комунального майна» та ст. 6 Закону України «Про державну підтримку засобів масової інформації та соціальний захист журналістів» не передбачено необхідності узгодження в договорі оренди цільового призначення орендованого майна за кожним із видів господарської діяльності.

Поширення заходів державної підтримки засобів масової інформації на підприємства зв'язку пов'язане лише зі здійсненням такими підприємствами діяльності з розповсюдження періодичних друкованих видань, що зазначені у ч. 1 та ч. 3 ст. 6 Закону України «Про державну підтримку засобів масової інформації та соціальний захист журналістів».

Згідно з п. 10 Методики розрахунку орендної плати за державне майно та пропорції її розподілу, затвердженої постановою Кабінету Міністрів України від 4 жовтня 1995 року № 786, та пунктами 4.1, 4.2 Методики розрахунку орендної плати за користування майном територіальної громади м. Львова, затвердженої ухвалою Львівської міської ради від 7 червня 2007 року № 897, розмір річної орендної плати за оренду нерухомого майна бюджетними організаціями, які утримуються за рахунок державного бюджету, зокрема, державними та комунальними телерадіоорганізаціями, редакціями державних і комунальних періодичних видань та періодичних видань, навчальними закладами, трудовими і журналістськими колективами, підприємствами зв'язку, що їх розповсюджують, становить 1 грн.

Таке право підприємств зв'язку прямо і без обмежень передбачено ч. 3 ст. 6 Закону України «Про державну підтримку засобів масової інформації та соціальний захист журналістів».

Детальніше із текстом постанови Великої Палати Верховного Суду від 26 червня 2018 року у справі № 914/707/17 (провадження № 12-101гс18) можна ознайомитися за посиланням <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/75186598>.

3.2.4. Перебіг позовної давності за вимогами залізниці до вантажоодержувача про стягнення збору за зберігання вантажу починається від дня настання події, що стала підставою для подання позову (зокрема неприйняття вагонів вантажовласником), а не з дня підписання відповідачем накопичувальних карток із зауваженнями

Велика Палата Верховного Суду підтвердила висновок Верховного Суду України, викладений у постанові від 9 серпня 2017 року у справі № 3-658гс17 (№ 904/7033/16), про те, що перебіг позовної давності за вимогами залізниці до вантажоодержувача про стягнення збору за зберігання вантажу починається від дня настання події, що стала підставою для подання позову (у спірних правовідносинах – неприйняття вагонів вантажовласником), а не з дня підписання відповідачем накопичувальних карток із зауваженнями.

Велика Палата Верховного Суду зазначила таке.

Статтю 258 ЦК України передбачено, що для окремих видів вимог законом може встановлюватися спеціальна позовна давність. Частиною 2 ст. 9 ЦК України також встановлено, що законом можуть бути передбачені особливості регулювання майнових відносин у сфері господарювання.

Відповідно до ч. 5 ст. 315 ГК України для пред'явлення перевізником до вантажовідправників та вантажоодержувачів позовів, що впливають з перевезення, встановлюється шестимісячний строк.

За ст. 137 Статуту залізниць України позови залізниць до вантажовідправників, вантажоодержувачів і пасажирів, що впливають із цього статуту, можуть бути подані відповідно до установленої підвідомчості чи підсудності до суду за місцем знаходження відповідача протягом 6 місяців.

З наведених вище положень законодавства та підстав виникнення та змісту прав та обов'язків сторін у спірних правовідносинах вбачається, що порушенням зі сторони одержувача вантажу є подія затримка вагонів з вини одержувача вантажу, з чого і виникає право позивача отримати та обов'язок відповідача сплатити належні платежі.

Плата, заявлена до стягнення позивачем, є наслідком порушення відповідачем нормативно визначених правил прийняття вантажу, що виходить за межі звичайної правомірної поведінки, врегульованої укладеним сторонами договором.

Надання залізниці права здійснювати самостійне списання коштів з особового рахунку платника в межах погоджених платником сум є регулюванням способу їх розрахунків, з дотриманням чи недотриманням якого не пов'язується право позивача на визначені законодавчо платежі.

Тобто, застосування п. «б» ч. 2 ст. 137 Статуту залізниць України за своїм змістом відповідає правилам щодо початку перебігу позовної давності, встановленим ЦК України.

Детальніше із текстом постанови Великої Палати Верховного Суду від 4 липня 2018 року у справі № 904/5743/16 (провадження № 12-91гс18) можна ознайомитися за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/75241959>.

3.2.5. Регрес (виникнення нового зобов'язання) і суброгація (перехід права вимоги) не можуть ототожнюватися, оскільки регрес виникає з деліктних відносин, а суброгація – з договірних.

Позовна давність у спорах про стягнення коштів з особи, винної у скоєнні ДТП, на користь страхової компанії, яка виплатила страхове відшкодування потерпілій у ДТП особі, обраховується з моменту ДТП, а не з моменту виплати страхового відшкодування

Велика Палата Верховного Суду підтвердила висновок Верховного Суду України, викладений у постановках від 25 грудня 2013 року у справі № 6-112цс13, від 17 лютого 2016 року у справі № 6-2471цс15, від 18 травня 2016 року у справі

№ 6-2809цс15, щодо розмежування суброгації (ст. 27 Закону України «Про страхування» та ст. 993 ЦК України), яка виникає з договірних відносин, та регресу (ст. 1191 ЦК України), який виникає з деліктних відносин, а також що позовна давність у спорах про стягнення коштів з особи, винної у скоєнні ДТП, на користь страхової компанії, яка виплатила страхове відшкодування потерпілій у ДТП особі в порядку ст. 993 ЦК України та ст. 27 Закону України «Про страхування», має обраховуватись з моменту ДТП, а не з моменту виплати страхового відшкодування.

У цій справі позивач на підставі договору майнового страхування, укладеного між ним та потерпілою в ДТП особою, здійснив виплату страхового відшкодування та тим самим відшкодував завдану потерпілому у ДТП майнову шкоду.

Велика Палата Верховного Суду зазначила таке.

Відповідно до ст. 993 ЦК України та ст. 27 Закону України «Про страхування» до страховика, який виплатив страхове відшкодування за договором майнового страхування, в межах фактичних витрат переходить право вимоги, яке страхувальник або інша особа, що одержала страхове відшкодування, мала до особи, відповідальної за завдані збитки у деліктному зобов'язанні, що виникло внаслідок дорожньо-транспортної пригоди. Заміна кредитора у деліктному зобов'язанні в порядку ст. 993 ЦК України та ст. 27 Закону України «Про страхування» є суброгацією, що не змінює порядку перебігу позовної давності.

Згідно з ч. 1 ст. 261 ЦК України перебіг позовної давності починається від дня, коли особа довідалася або могла довідатися про порушення свого права або про особу, яка його порушила. Відповідно до ч. 1 ст. 260 ЦК України позовна давність обчислюється за загальними правилами визначення строків, встановленими статтями 253–255 цього Кодексу. За приписами ст. 253 цього ж Кодексу перебіг строку починається з наступного дня після відповідної календарної дати або настання події, з якою пов'язано його початок. При цьому згідно із ч. 1 ст. 254 ЦК України строк, що визначений роками, спливає у відповідні місяць та число останнього року строку. Для спірних відносин застосовуються загальна позовна давність тривалістю у три роки (статті 256, 257 ЦК України). Таким чином, якщо днем настання події є день вчинення ДТП, то загальна позовна давність тривалістю у три роки починає перебіг з дня, наступного за днем вчинення ДТП, і спливає у відповідні число та місяць останнього року, тобто такі, що відповідають числу та місяцю настання події.

Детальніше з текстом постанови Великої Палати Верховного Суду від 4 липня 2018 року у справі № 910/2603/17 (провадження № 12-134гс18) можна ознайомитися за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/75215619#>.

3.2.6. До моменту оформлення власником об'єкта нерухомого майна права оренди земельної ділянки, відсутні підстави для застосування законодавства про відшкодування шкоди, оскільки відносини щодо фактичного користування землею та недоотримання її власником доходів у вигляді орендної плати є кондикційними

Велика Палата Верховного Суду підтвердила висновки Верховного Суду України, викладені у постанові Великої Палати Верховного Суду від 23 травня 2018 року у справі № 629/4628/16-ц (провадження № 14-77цс18), а також у постановах Верховного Суду України від 30 листопада 2016 року у справі № 922/1008/15 (провадження № 3-1271гс16), від 7 грудня 2016 року у справі № 922/1009/15 (провадження № 3-1348гс16), від 12 квітня 2017 року у справах № 922/207/15 (провадження № 3-1345гс16) і № 922/5468/14 (провадження № 3-1347гс16), щодо застосування приписів статей 1212–1214 ЦК України стосовно можливості стягнення суми орендної плати без укладеного між сторонами договору оренди землі.

Предметом позову в цій справі було стягнення з власника об'єктів нерухомого майна безпідставно збережених коштів орендної плати за фактичне користування без належних на те правових підстав земельною ділянкою, на якій ці об'єкти розміщені.

Велика Палата Верховного Суду зазначила таке.

У справі встановлено, що відповідач є власником нерухомого майна, розміщеного на відповідній земельній ділянці, на підставі договорів купівлі-продажу.

При цьому матеріали справи не містять доказів належного оформлення права користування вказаною земельною ділянкою ні попереднього землекористувача, ні відповідача, зокрема укладення відповідних договорів оренди з міською радою та державної реєстрації такого права, а отже, відповідач користується цією земельною ділянкою без достатньої правової підстави.

З урахуванням встановленого факту використання відповідачем земельної ділянки без достатніх правових підстав, а також безпідставне збереження відповідачем коштів у розмірі орендної плати за її використання, обґрунтованим є висновок про необхідність застосування до спірних правовідносин саме приписів статей 1212–1214 ЦК України, оскільки для кондикційних зобов'язань доведення вини особи не має значення, а важливим є факт неправомірного набуття (збереження) майна однією особою за рахунок іншої.

За змістом приписів глав 82 і 83 ЦК України для деліктних зобов'язань, які виникають із заподіяння шкоди майну, характерним є, зокрема, зменшення майна потерпілого, а для кондикційних – приріст майна в набувача без достатніх правових підстав. Вина заподіювача шкоди є обов'язковим елементом настання відповідальності в деліктних зобов'язаннях. Натомість для кондикційних зобов'язань вина не має значення, а важливим є факт неправомірного набуття (збереження) майна однією особою за рахунок іншої.

Не вважається правопорушенням відсутність у власника будинку, будівлі, споруди зареєстрованого права оренди на земельну ділянку, яка має іншого власника і на якій розміщене це нерухоме майно.

До моменту оформлення власником об'єкта нерухомого майна права оренди земельної ділянки, на якій розташований цей об'єкт, відносини з фактичного користування земельною ділянкою без укладеного договору оренди та недоотримання її власником доходів у вигляді орендної плати є за своїм змістом кондикційними. Фактичний користувач земельної ділянки, який без достатньої правової підстави за рахунок власника цієї ділянки зберіг у себе кошти, які мав сплатити за користування нею, зобов'язаний повернути ці кошти власнику земельної ділянки на підставі ч. 1 ст. 1212 ЦК України.

Детальніше з текстом постанови Великої Палати Верховного Суду від 20 листопада 2018 року у справі № 922/3412/17 (провадження № 12-182гс18) можна ознайомитися за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/78297802>.

Аналогічна правова позиція викладена у постанові Великої Палати Верховного Суду від 23 травня 2018 року у справі 629/4628/16-ц (провадження № 14-77цс18) – <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/75296547>.

3.2.7. При вирішенні спорів за позовом прокурора про витребування майна із незаконного володіння на підставі статей 387, 388 ЦК України застосовується загальна позовна давність у три роки

Велика Палата Верховного Суду підтвердила висновок Верховного Суду України, викладений у постанові Верховного Суду України від 22 червня 2017 року у справі № 6-1047цс17, щодо застосування загального строку позовної давності при вирішенні спорів за позовом прокурора про витребування майна із незаконного володіння на підставі статей 387, 388 ЦК України. При цьому за вимогами ст. 261 цього Кодексу початок перебігу строку позовної давності пов'язується не лише з моментом, коли особі, яка звертається за захистом свого права або інтересу, стало відомо про порушення свого права чи про особу, яка його порушила, а також з моментом, коли така особа могла довідатись про порушення свого права або про особу, яка його порушила.

Спир у справі виник у зв'язку з набуттям відповідачем у володіння спірного майна на виконання мирової угоди, затвердженої ухвалою суду. При цьому, ТОВ «Карпатські Зорі» заволоділо спірним майном, яке свого часу було зареєстроване за ТОВ «Імперіал» як за власником.

Судами констатовано наявність підстав для витребування майна від відповідача, як добросовісного набувача у відповідності до положень ст. 388 ЦК України, оскільки вказана вище мирова угода, затверджена ухвалою суду, жодним чином не свідчить про правомірність виникнення права власності у ТОВ «Імперіал». Доказів набуття ТОВ «Імперіал» права власності на спірне майно з якихось інших підстав судами не встановлено.

За результатами розгляду Велика Палата Верховного Суду прийняла постанову, в якій зазначила таке.

Витребування майна з володіння відповідача відповідає критерію законності: витребування здійснюється на підставі норм ст. 388 ЦК України у зв'язку з неправомірним заволодінням майном держави.

Ураховуючи наведене, Велика Палата Верховного Суду дійшла висновку, що суди першої та апеляційної інстанцій правильно застосували положення ч. 3 ст. 388 ЦК України при вирішенні питання про витребування майна з володіння добросовісного набувача.

Щодо позовної давності Велика Палата Верховного Суду зазначає, що за змістом статей 256, 261 ЦК України позовна давність є строком пред'явлення позову як безпосередньо особою, право якої порушене, так і тими суб'єктами, які уповноважені законом звертатися до суду з позовом в інтересах іншої особи – носія порушеного права (інтересу).

При цьому і в разі пред'явлення позову особою, право якої порушене, і в разі пред'явлення позову в інтересах цієї особи іншою, уповноваженою на це, особою, позовна давність починає обчислюватися з одного й того самого моменту: коли особа довідалася або могла довідатися про порушення свого права або про особу, яка його порушила. Положення закону про початок перебігу позовної давності поширюється й на звернення прокурора до суду із заявою про захист державних інтересів або інтересів територіальної громади.

За наявності правових підстав для витребування майна від добросовісного набувача відповідно до статей 387, 388 ЦК України мають застосовуватися положення ст. 267 ЦК України, згідно з якою сплив позовної давності є підставою для відмови у позові.

Детальніше з текстом постанови Великої Палати Верховного Суду від 20 листопада 2018 року у справі № 907/50/16 (провадження № 12-122гс18) можна ознайомитися за посиланням <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/78129859>.

Аналогічна правова позиція викладена у постанові Великої Палати Верховного Суду від 30 травня 2018 року у справі № 359/2012/15-ц (провадження № 14-101цс18) – <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/75287090>.

3.2.8. При вирішенні судом спорів про розірвання договору оренди земельної ділянки з підстав систематичного невнесення орендної плати позивачу доведенню підлягає наявність у сукупності двох умов: істотного порушення договору та шкоди, завданої цим порушенням

Велика Палата Верховного Суду підтвердила висновок Верховного Суду України, викладений у постановках від 21 січня 2015 року у справі № 910/16306/13 та від 11 жовтня 2017 року у справі № 6-1449цс17, щодо відмови у задоволенні позову про розірвання договору оренди земельної ділянки, із врахуванням погашення заборгованості з орендної плати на момент ухвалення судом рішення у справі.

У справі, яка розглядається, позивач послався на невиконання відповідачем погоджених сторонами умов договору оренди земельної ділянки, а саме систематичне невнесення орендної плати, що є істотним порушенням умов договору та підставою для розірвання договору відповідно до ч. 2 ст. 651 ЦК України, ст. 32 Закону України «Про оренду землі».

Велика Палата Верховного Суду зазначила, що оскільки на момент подання міськрадою позову про розірвання договору оренди заборгованості з орендної плати за цим договором не існувало, а навпаки, враховуючи наданий позивачем розрахунок, мала місце переплата. Отже, відсутні обставини, які б свідчили про неможливість досягнення позивачем як стороною договору оренди мети договору (отримання плати за оренду земельної ділянки) та неотримання того, на що розраховував орендодавець, укладаючи спірний договір, тобто не вбачається істотного порушення умов договору оренди.

Частиною 1 ст. 32 Закону України «Про оренду землі» передбачено, що на вимогу однієї із сторін договір може бути достроково розірваний за рішенням суду у разі невиконання сторонами обов'язків, передбачених статтями 24, 25 вказаного Закону та умовами договору, в разі випадкового знищення чи пошкодження об'єкта оренди, яке істотно перешкоджає передбаченому договором використанню земельної ділянки, а також на підставах, визначених Земельним кодексом України та іншими законами України.

Стаття 141 ЗК України передбачає таку підставу припинення права користування земельною ділянкою, як систематична несплата земельного податку або орендної плати. Разом з тим за ч. 2 ст. 651 ЦК України договір може бути змінено або розірвано за рішенням суду на вимогу однієї із сторін у разі істотного порушення договору другою стороною та в інших випадках, встановлених законом або договором. Істотним є таке порушення стороною договору, коли внаслідок завданої цим шкоди друга сторона значною мірою позбавляється того, на що вона розраховувала при укладенні договору.

Виходячи з системного аналізу наведених положень законодавства та враховуючи, що до відносин, пов'язаних з орендою землі, застосовуються також положення ЦК України, при вирішенні судом питання щодо розірвання договору оренди землі за обставин систематичного невнесення орендної плати, застосуванню також підлягають положення ч. 2 ст. 651 ЦК України.

Детальніше з текстом постанови Великої Палати Верховного Суду від 27 листопада 2018 року у справі № 912/1385/17 (провадження № 12-201гс18) можна ознайомитися за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/78529831>.

3.2.9. Необхідною умовою для передачі земельної ділянки комунальної власності в оренду є прийняття відповідного рішення уповноваженим органом місцевого самоврядування.

Надання уповноваженим суб'єктом дозволу на розробку проекту землеустрою щодо відведення земельної ділянки не є рішенням про передачу земельної ділянки

Велика Палата Верховного Суду підтвердила висновок Верховного Суду України, викладений у постанові від 17 січня 2011 року у справі № 35/390 (провадження № 3-66г10), щодо застосування приписів ст. 116 і ч. 1 ст. 124 ЗК України при вирішенні спору про визнання укладеним договором оренди земельної ділянки комунальної власності та визначила, що прийняття уповноваженим органом місцевого самоврядування рішення про передачу в користування (оренду) земельної ділянки, яка перебуває у комунальній власності, є необхідною умовою для передачі такої земельної ділянки в оренду.

Відносини щодо передачі земельних ділянок у користування (оренду) із земель комунальної власності та укладення відповідних договорів оренди регулюються спеціальними нормами законодавства, закріпленими, зокрема, в ЗК України та Законі України «Про оренду землі». Саме ці спеціальні норми підлягають застосуванню до спірних правовідносин, а не приписи Господарського кодексу України.

У справі між юридичними особами укладено договір купівлі-продажу нежилых приміщень: кафе, магазинів, торгових рядів, при цьому покупець звернувся до Київської міської ради з клопотанням про передачу в оренду земельної ділянки для експлуатації та обслуговування зазначених нежилых приміщень (проте площею, більшою за площу земельної ділянки під цими нежилыми приміщеннями, відповідно до умов указанного договору купівлі-продажу). Покупцем приміщень отримано згоду на розробку проекту землеустрою щодо відведення земельної ділянки та виготовлено його у встановленому законодавством порядку, після чого надіслано до Київради лист із пропозицією укласти договір оренди земельної ділянки, а також підписаний проект цього договору для подальшого підписання Київрадою. Оскільки Київрада утрималася від прийняття рішення про передачу в оренду позивачу зазначеної земельної ділянки та укладення відповідного договору, покупець приміщень звернувся до суду з позовом про визнання укладеним договором оренди земельної ділянки в редакції, запропонованій ним, та зобов'язання зареєструвати його в установленому законом порядку.

Велика Палата Верховного Суду дійшла висновку, що відсутність рішення Київради про передачу позивачеві в оренду для експлуатації та обслуговування нежилых приміщень земельної ділянки, тобто волевиявлення орендодавця на виникнення орендних земельних правовідносин, виключає можливість передачі цієї земельної ділянки в користування (оренду) покупцеві приміщень шляхом укладення з ним відповідного договору оренди.

Надання дозволу вповноваженим органом місцевого самоврядування на розробку проекту землеустрою щодо відведення земельної ділянки із земель комунальної власності не означає позитивного рішення про передачу її в користування, а направлене на ідентифікацію земельної ділянки, яка в подальшому може стати предметом договору оренди за умови досягнення сторонами згоди щодо умов такого договору.

Детальніше з текстом постанови Великої Палати Верховного Суду від 4 грудня 2018 року у справі № 32/563 (провадження № 12-172гс18) можна ознайомитися за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/78977414>.

3.2.10. Пільга щодо сплати судового збору у справах про стягнення заробітної плати та поновлення на роботі не поширюється на вимоги позивачів про стягнення середнього заробітку за час затримки розрахунку при звільненні під час розгляду таких справ в усіх судових інстанціях.

Середній заробіток за час затримки розрахунку при звільненні не входить до структури заробітної плати, а є спеціальним видом відповідальності роботодавця

Велика Палата Верховного Суду підтвердила висновок Верховного Суду України, викладений у постанові від 30 листопада 2016 року у справі № 226/168/15-ц, згідно з яким пільга щодо сплати судового збору, передбачена п. 1 ч. 1 ст. 5 Закону України «Про судовий збір», не поширюється на вимоги позивачів про стягнення середнього заробітку за час затримки розрахунку при звільненні під час розгляду таких справ в усіх судових інстанціях.

Велика Палата Верховного Суду зазначила таке.

Стягнення з роботодавця (власника або уповноваженого ним органу підприємства, установи, організації) середнього заробітку за час затримки розрахунку при звільненні (в разі невиплати з вини власника або уповноваженого ним органу належних звільненому працівникові сум у строки, зазначені в ст. 116 КЗпП України, за весь час затримки по день фактичного розрахунку) за своєю правовою природою є спеціальним видом відповідальності роботодавця, який нараховується у розмірі середнього заробітку і спрямований на захист прав звільнених працівників щодо отримання ними в передбачений законом строк винагороди за виконану роботу (усіх виплат, на отримання яких працівники мають право згідно з умовами трудового договору і відповідно до державних гарантій). Вбачається, що середній заробіток за час затримки розрахунку при звільненні за своєю правовою природою не є основною чи додатковою заробітною платою, а також не є заохочувальною чи компенсаційною виплатою (зокрема, компенсацією працівникам втрати частини заробітної плати у зв'язку з порушенням термінів її виплати) у розумінні ст. 2 Закону України «Про оплату праці», тобто середній заробіток за час затримки розрахунку при звільненні не входить до структури заробітної плати.

З огляду на викладене пільга щодо сплати судового збору, передбачена п. 1 ч. 1 ст. 5 Закону України «Про судовий збір», не поширюється на вимоги позивачів про стягнення середнього заробітку за час затримки розрахунку при звільненні під час розгляду таких справ в усіх судових інстанціях.

Крім того, мотивуючи своє рішення про передачу справи на розгляд Великої Палати Верховного Суду, Касаційний господарський суд у складі Верховного Суду послався на постанову Верховного Суду України від 14 листопада 2012 року у справі № 6-139цс12, в якій викладено висновок про те, що норми статей 116, 117 КЗпП України структурно віднесені до розділу VII «Оплата праці» зазначеного Кодексу; за своєю суттю середній заробіток за час затримки розрахунку при звільненні не належить до неустойки та не є санкцією за невиконання грошового зобов'язання, а є компенсаційною виплатою за порушення права на оплату праці, яка нараховується у розмірі середнього заробітку.

Подібні правові висновки викладено, зокрема, в постанові Касаційного господарського суду у складі Верховного Суду від 19 жовтня 2018 року у справі № 910/3262/16 та в постанові Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду від 18 грудня 2018 року у справі № 234/6607/17 (провадження № 61-8015св18), в яких суди зазначили про те, що позивачі звільняються від сплати судового збору за позовами про стягнення середнього заробітку за час затримки розрахунку при звільненні, який входить до структури заробітної плати.

Проте такі висновки суперечать викладеному вище у цій постанові, тому з огляду на зазначене Велика Палата Верховного Суду вважає за необхідне відступити від них.

При цьому Велика Палата Верховного Суду звертає увагу на те, що розміщення норм статей 116, 117 КЗпП України в розділі VII «Оплата праці» є логічно вмотивованим, оскільки ними встановлено відповідальність роботодавців за затримку виплат коштів винагороди за виконану працівниками роботу, які повинні бути виплачені при їх звільненні. Проте таке розташування вказаних норм права не свідчить про належність середнього заробітку за час затримки розрахунку при звільненні до структури заробітної плати.

Детальніше з текстом постанови Великої Палати Верховного Суду від 30 січня 2019 року у справі № 910/4518/16 (провадження № 12-301гс18) можна ознайомитися за посиланням <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/79684987>.

3.2.11. У випадку спору щодо умов договору оренди земельної ділянки право сторони договору на звернення до суду з позовом про зміну таких умов не ставиться у залежність від надсилання відповідних пропозицій своєму контрагентові

Велика Палата Верховного Суду підтвердила висновок Верховного Суду України, викладений у постанові від 26 червня 2012 року у справі № 28/5005/640/2012, згідно з яким надсилання відповідачу пропозицій про внесення змін до спірного договору оренди є виключно правом, а не обов'язком

позивача, тому недотримання позивачем вимог ч. 2 ст. 188 ГК України щодо обов'язку надсилання іншій стороні пропозицій про зміну умов договору оренди земельної ділянки не позбавляє його права звернутися до суду з позовом до відповідача про зміну умов договору за наявності спору, тобто відсутності згоди на зміну умов договору.

Велика Палата Верховного Суду зазначила, що право особи на звернення до суду для внесення змін у договір (чи його розірвання) у передбаченому законом випадку відповідає ст. 16 ЦК України, способам, передбаченим нею (зміна чи припинення правовідношення), і не може ставитися в залежність від поінформованості про позицію іншої сторони чи волевиявлення іншої сторони.

Статтею 188 ГК України врегульовано порядок зміни, розірвання господарських договорів, за яким сторона договору, яка вважає за необхідне змінити або розірвати договір, повинна надіслати пропозиції про це другій стороні за договором. Сторона договору, яка одержала пропозицію про зміну чи розірвання договору, у двадцятиденний строк після одержання пропозиції повідомляє другу сторону про результати її розгляду. У разі якщо сторони не досягли згоди щодо зміни (розірвання) договору або у разі неодержання відповіді у встановлений строк з урахуванням часу поштового обігу, заінтересована сторона має право передати спір на вирішення суду.

Однак наведена норма є матеріально-правовою, а не процесуальною. Отже, передбачена нею процедура не відноситься до випадків обов'язкового досудового врегулювання спору в розумінні ч. 3 ст. 124 Конституції України та не спричиняє наслідків у вигляді повернення позовної заяви відповідно до приписів п. 6 ч. 5 ст. 174 ГПК України.

Те, що сторона спору не скористалася процедурою його позасудового врегулювання, не позбавляє її права реалізувати своє суб'єктивне право на зміну чи припинення договору та вирішити існуючий конфлікт у суді в силу прямої вказівки, що міститься у ч. 2 ст. 651 ЦК України.

Право особи на звернення до суду для внесення змін у договір (чи його розірвання) у передбаченому законом випадку відповідає ст. 16 ЦК України, способам, передбаченим нею (зміна чи припинення правовідношення) та не може ставитися в залежність від поінформованості про позицію іншої сторони чи волевиявлення іншої сторони.

Детальніше з текстом постанови Великої Палати Верховного Суду від 12 лютого 2019 року у справі № 914/2649/17 (провадження № 12-216гс18) можна ознайомитися за посиланням <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/81013402>.

4. Справи, розглянуті в порядку кримінального судочинства

4.1. Відступ від правового висновку ВСУ або ВП ВС

4.1.1. Суд не може автоматично визнавати протоколи НСРД недопустимими доказами з мотивів невідкриття процесуальних документів, якими санкціоноване їх проведення, якщо сторона обвинувачення під час досудового розслідування своєчасно вжила всіх необхідних та залежних від неї заходів, спрямованих на розсекречення таких процесуальних документів

Велика Палата Верховного Суду конкретизувала власний правовий висновок, викладений у постанові від 16 січня 2019 року у справі № 751/7557/15-к (провадження № 13-37к18), щодо наслідків несвоєчасного розкриття процесуальних документів, які стали підставою для проведення НСРД.

Велика Палата визначила, що якщо сторона обвинувачення під час досудового розслідування своєчасно вжила всі необхідні та залежні від неї заходи, спрямовані на розсекречення процесуальних документів, які стали підставою для проведення НСРД, однак такі документи не були розсекречені з причин, що не залежали від волі і процесуальної поведінки прокурора, то суд не може автоматично визнавати протоколи НСРД недопустимими доказами з мотивів невідкриття процесуальних документів, якими санкціоноване їх проведення.

Процесуальні документи, які стали підставою для проведення НСРД (ухвали, постанови, клопотання) та які на стадії досудового розслідування не було відкрито стороні захисту в порядку, передбаченому ст. 290 КПК України з тієї причини, що їх не було у розпорядженні сторони обвинувачення (процесуальні документи не були розсекречені на момент відкриття стороною обвинувачення матеріалів кримінального провадження), можуть бути відкриті іншій стороні під час розгляду справи у суді за умови своєчасного вжиття прокурором всіх необхідних заходів для їх отримання.

Якщо сторона обвинувачення не вжила необхідних та своєчасних заходів, що спрямовані на розсекречення процесуальних документів, які стали процесуальною підставою для проведення НСРД і яких немає в її розпорядженні, то в такому випадку має місце порушення норм ст. 290 КПК України.

Якщо у ході розгляду кримінального провадження у суді було задоволене повторне клопотання прокурора про розсекречення процесуальних документів, які стали підставою для проведення НСРД, і розсекречено їх, то відповідні процесуальні документи як такі, що отримані стороною обвинувачення після передачі справи в суд, повинні бути відкриті згідно з ч. 11 ст. 290 КПК України.

Якщо процесуальні документи, які стали підставою для проведення НСРД, розсекречені під час судового розгляду, і сторона захисту у змагальному процесі могла довести перед судом свої аргументи щодо допустимості доказів, отриманих у результаті НСРД, в сукупності з оцінкою правової підстави для їх проведення, то суд повинен оцінити отримані докази та вирішити питання про їх допустимість.

У випадку розкриття процесуальних документів, які стали підставою для проведення НСРД після передачі кримінального провадження до суду, суд зобов'язаний забезпечити стороні захисту достатній час та реальну можливість для доведення перед судом своєї позиції щодо належності та допустимості доказів, отриманих в результаті НСРД в комплексі із процесуальною підставою для проведення НСРД з метою реалізації принципу змагальності.

Детальніше з текстом постанови Великої Палати Верховного Суду від 16 жовтня 2019 року у справі № 640/6847/15-к можна ознайомитися за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/85174578>.

4.2. Підтвердження правового висновку ВСУ або ВП ВС

4.2.1. За наявності відповідного клопотання процесуальні документи, які стали підставою для проведення негласних (слідчих) розшукових дій і яких не було відкрито стороні захисту в порядку, передбаченому ст. 290 КПК України, оскільки їх тоді не було в розпорядженні сторони обвинувачення, можуть бути відкриті іншій стороні, але суд не має допустити відомості, що містяться в цих матеріалах кримінального провадження, як докази

Велика Палата Верховного Суду підтвердила висновок, викладений у постанові Верховного Суду України від 16 березня 2017 року № 5-364кс16, про те, що за наявності відповідного клопотання процесуальні документи, які стали підставою для проведення негласних (слідчих) розшукових дій і яких не було відкрито стороні захисту в порядку, передбаченому ст. 290 КПК України, оскільки їх тоді не було в розпорядженні сторони обвинувачення, можуть бути відкриті іншій стороні, але суд не має допустити відомості, що містяться в цих матеріалах кримінального провадження, як докази.

Велика Палата Верховного Суду зазначила таке.

Відповідно до ч. 2 ст. 290 КПК України прокурор або слідчий за його дорученням зобов'язаний надати доступ до матеріалів досудового розслідування, які є в його розпорядженні, у тому числі будь-які докази, які самі по собі або в сукупності з іншими доказами можуть бути використані для доведення невинуватості або меншого ступеня винуватості обвинуваченого, або сприяти пом'якшенню покарання.

Таким чином, законодавець встановив процедуру, яка забезпечує реалізацію права на справедливий суд у його процесуальному аспекті, тобто надає можливість сторонам майбутнього судового розгляду ознайомитися із доказами кожної із них і підготувати правову позицію, що буде ними обстоюватись у змагальній процедурі судового розгляду.

Для доведення допустимості результатів негласних слідчих (розшукових) дій мають бути відкриті не тільки результати цих дій, а й документи, які стали правовою підставою їх проведення (клопотання слідчого, прокурора, їх постанови, доручення, ухвала слідчого судді), оскільки змістом цих документів сторони

можуть перевірити дотримання вимог кримінального процесуального закону стосовно негласних слідчих (розшукових) дій.

Згідно з ч. 1 ст. 86 КПК України доказ визнається допустимим, якщо він отриманий у порядку, встановленому цим Кодексом. Обов'язковим елементом порядку отримання доказів в результаті негласних слідчих (розшукових) дій є попередній дозвіл уповноважених суб'єктів (слідчого судді, прокурора, слідчого) на їх проведення. Сторона захисту вправі мати інформацію про всі елементи процесуального порядку отримання стороною обвинувачення доказів, які остання має намір використати проти неї в суді. Інакше від самого початку судового розгляду сторона захисту перебуватиме зі стороною обвинувачення в нерівних умовах.

Документи, які стали правовою підставою проведення негласних слідчих (розшукових) дій (зокрема, не розсекречені на момент звернення до суду з обвинувальним актом), не можуть вважатися додатковими матеріалами до результатів проведених негласних слідчих (розшукових) дій, отриманими до або під час судового розгляду, оскільки є їх частиною.

Детальніше з текстом постанови Великої Палати Верховного Суду від 16 січня 2019 року у справі № 751/7557/15-к (провадження № 13-37к18) можна ознайомитися за посиланням <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/79298340>.

Дайджест правових позицій Великої Палати Верховного Суду у справах, у яких ВП ВС відступила від висновків щодо застосування норм права у подібних правовідносинах, викладених в раніше ухвалених рішеннях ВСУ або ВП ВС, чи підтвердила їх. Рішення, внесені до ЄДРСР за період з 01.01.2018 по 10.03.2020 / Київ, 2020. – Вип. ... – 109 стор.

Застереження: видання містить короткий огляд деяких судових рішень Великої Палати. У кожному з них викладено лише основний висновок щодо правового питання, яке виникло у справі. Для правильного розуміння висловленої в судовому рішенні правової позиції необхідно ознайомитися з його повним текстом, розміщеним у Єдиному державному реєстрі судових рішень.

Стежте за нами онлайн

 fb.com/supremecourt.ua

 t.me/supremecourtua

 @supremecourt_ua